

**ÇAĞDAŞ TÜRK RESMİNDEKİ SOYUT EĞİLİMLER EKSENİNDE
SABRİ BERKEL**

AYŞE DERYA TATARI

Lisans (B.A.), Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü , 2011

Yüksek Lisans Işık Üniversitesi, Sanat Kuramı ve Eleştiri, 2015

Bu Tez, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne

Yüksek Lisans (MA) derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2015

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK RESMİNDEKİ SOYUT EĞİLİMLER EKSENİNDE
SABRİ BERKEL
YÜKSEK LİSANS TEZİ
AYŞE DERYA TATARI

ONAYLAYANLAR:

Doç. Dr. Emre TANDIRLI
(Tez Danışmanı)

Işık Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep SAYIN
(Tez Eş Danışmanı)

Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Halil AKDENİZ

Işık Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Kamil GÖREN

İstanbul Üniversitesi

Doç. Seyyit BOZDOĞAN

Işık Üniversitesi

Onay Tarihi: 14/05/2015

ÇAĞDAŞ TÜRK RESMİNDEKİ SOYUT EĞİLİMLER EKSENİNDE SABRİ BERKEL

Özet

”Çağdaş Türk Resmindeki Soyut Eğilimler Ekseninde Sabri Berkel” adlı araştırmada Sabri Berkel’in yaşamı, sanatçı kimliği, eğitimci yönleri ve eserleri incelenmiştir. Araştırma bulguları literatür taramasından elde edilmiştir. Giriş bölümünden sonra ikinci bölümde klasik sanattan başlayarak, kübist resimler yapan Sabri Berkel’in soyuta yönelimlerini tanımlayabilmek için kübizim, analitik ve sentetik kübizmin tanımlarına yer verilmiştir.

”Sabri Berkel” adlı üçüncü bölümde “Sabri Fettah Berkel’in Yaşamı” alt başlığında; Sabri Berkel’in almış olduğu eğitim ve öğrenim gördüğü okulların sanatına olan yansımaları; 1927 yılında Belgrad Güzel Sanatlar Okulunda (Umetnicka Skola) ile başlayan İtalya’da 1929- 1935 yılları arasında Floransa Güzel Sanatlar Akademisi’nde, (Regia Accademia di Belle Arti) Fellice Carena’nın atölyesinde devam eden ve İstanbul Güzel Sanatlar akademisindeki sanatçı ve eğitimci kişiliğine dek uzanan süreç araştırılmıştır. Üçüncü bölümün diğer bir alt başlığında ise Sabri Fettah Berkel’in sanatı, resim anlayışı, sanat görüşleri, kullandığı teknikler eserleri üzerinden kronolojik bir sırayla verilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde, soyut denemeleri ve yeni biçem arayışlarına devam etmek için Avrupaya giden, Türk resminde soyut anlayışın önemli temsilcileri olan; Nurullah Berk, Cemal Tollu, Elif Naci, Fahrelnissa Zeid gibi ressam, “Sabri Fettah Berkel’in Yaşadığı Dönemdeki Ressamlar” başlığı altında incelenmişlerdir.

Türk resim sanatında önemli bir yere sahip olan Sabri Berkel, döneminin sanatını ve sanatçısını inceleyen araştıran yapısıyla, sanatıyla bir kimlik oluşturmuştur. Sanatçının derdinin eser üretmek olmadığı çalışmalarına bakar bakmaz anlaşılacaktır. Resmin biçeminin içerikle birleştiği ve altında sorgulayan bir felsefenin yattığı görülmektedir. Her ne kadar Türk sanatı içinde Sabri Berkel’in soyut eserleri, batıya özgü eğilimler gösterse de sanatındaki kaligrafi, ebru sanatı, leke, geometrik soyutlamalarındaki doğulu izler, onu bu coğrafyanın önemli sanatçılarından biri yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk resmi, Sentetik Kübizm, Analitik Kübizm, Sabri Berkel.

SABRI BERKEL ON THE AXIS OF ABSTRACT TENDENCIES IN MODERN TURKISH PAINTING

Abstract

The life, artist identity, educator side and works were examined in this research titled ‘Sabri Berkel on the axis of Abstract Tendencies in Modern Turkish Painting’. Research findings were collected from literature reviews. After the opening chapter, on the second part, the definitions of cubism, analytic and synthetic cubism were addressed to explain abstract tendencies of Sabri Berkel.

In the subsection ‘The Life of Sabri Fettah Berkel’ of the third chapter titled ‘Sabri Berkel’, the reflections of his education and the schools he had attended on his art, his artist and educator personality were examined as a process starting from Umetnicka Skola (Belgrade School of Fine Arts in 1927 to the workshop of Fellice Carena in Regia Accademia di Belle Arti (Florence Academy of Fine Arts) between 1929 and 1935 and finally to the Istanbul Academy of Fine Arts. On another subsection of the third chapter titled ‘The Art of Sabri Berkel’, his sense of painting, art opinion, and technique were presented chronologically through his works. On the fourth chapter, artists like Nurullah Berk, Cemal Tollu, Elif Naci, Fahrelnissa Zeid, who went to Europe to continue practicing abstract and searching for new forms, were reviewed under the title ‘Painters in the era of Sabri Fettah Berkel’.

Sabri Berkel, who has an important place in Turkish Painting Art, had created an identity with research and analyzes his contemporary art and artists. At the first glance, it is comprehensible that his motivation was not just producing art works. It could be seen that form and content of painting merges and there is an underlying philosophy which questions this. Despite the fact that the works of Sabri Berkel in Turkish Art show tendencies to western art; the eastern trails like calligraphy, marbling, stains, and geometrical abstractions made him one of the significant artists of this geography.

Key Words: Turkish Painting, synthetic cubism, analytic cubism, Sabri Berkel.

Teşekkür

Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Kuramı ve Eleştiri Programıyla Türkiye’de ilk kez Sanat Bilimi Ana Bilim Dalı’nı kurmuş olan Sayın Prof. Dr. Halil AKDENİZ’e, Bölüm Başkanımız Sayın Prof.Dr. Meriç HIZAL’a, ”Çağdaş Türk Resmindeki Soyut Eğilimler Ekseninde Sabri Berkel” başlıklı tezimi hazırlamamı ve deneyimlerinden yararlanmamı sağlayan bana bilgisiyle farklı bakış açısı kazandıran çok sevdiğim değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç.Dr. Emre TANDIRLI ve Tez eş danışmanım Sayın Prof. Dr. Zeynep SAYIN’a, araştırmamın her aşamısında bana yardımcı olan çok sevdiğim Sayın Öğr. Gör. Çimen BAYBURTLU’ya, tez aşamamda desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Ahmet Kamil GÖREN’e, sorunlarımızla her zaman ilgilenen Sayın Arş. Gör. Ömer Eren KOYUNOĞLU’NA, yardımlarını esirgemeyen desteklerini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma ve maddi manevi yanımda olan babam Sait TATARİ, annem Eser TATARİ’ye ve ablam Deniz ve Eda TATARİ’ye sonsuz teşekkürleri bir borç bilirim.

Çalışmayı yaşamının felsefesi edinen bir anneanneninin torunu olmaktan hep gurur duymuşumdur. Dikiş – nakış ve el sanatlarında uzman Naile Gönenç, sıkılmadan, bıkmadan okumuş, okumanın çok önemli olduğunu daha küçük yaşlarımda öğretmiştir.

Bu tezimi yazarken anneannemi atlamam olmazdı. Öyle hissediyorum ki bir yerlerden beni izliyor ve gurur duyuyordur.

Seni çok seviyor ve bütün emeklerimi sana ithaf ediyorum...

Canım anneannem'e...

İçindekiler

Özet	i
Abstract	ii
Teşekkür	iii
İçindekiler Listesi	v
Fotoğraf Listesi	vii
Resim Listesi	ix
1 Giriş	1
2 Kübizim	5
2.1 Analitik Kübizim	11
2.2 Sentetik Kübizim	12
3 Sabri Berkel	13
3.1 Sabri Fettah Berkel'in Yaşamı	14
3.2 Sabri Fettah Berkel'in Sanatı	33
4 Sabri Fettah Berkel'in Yaşadığı Dönemdeki Ressamlar	116

4.1 Nurullah Berk	116
4.2 Cemal Tollu.....	121
4.3. Elif Naci.....	125
4.4 Fahrelnissa Zeid	128
4.5 Leopold Levy	130
4.6 Pablo Picasso	130
4.7 Georges Braque	135
4.8 Vasiliy Wassilyevich Kandinsky	137
4.9 Henri Matisse	139
5 Sonuç	143
Kaynakça	147
Özgeçmiş	151

Fotoğraf Listesi

- Fotoğraf 1** Sabri Berkel, [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:129].
..... 14
- Fotoğraf 2** Sabri Berkel, [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları s: 8]... 15
- Fotoğraf 3** Sabri Berkel Atölyede çalışırken. [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı
Kredi Yayınları, s:9]..... 16
- Fotoğraf 4** Sabri Berkel öğrencilerine heykel hakkında bilgi verirken. [Canan
Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:10] 17
- Fotoğraf 5** 1949-1950, Sabri Berkel çalışması önünde, [Canan Beykal, *Dönemler I*,
Yapı Kredi Yayınları, s:130]..... 19
- Fotoğraf 6** Sabri Berkel bir grup kişiyle çalışırken. [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı
Kredi Yayınları, s:13]..... 20
- Fotoğraf 7** Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir atölye, 1967-68, Soldan sağa: Sabri
Berkel, Kemal Bilensoy, Gündüz Gölönü, Cemal Tollu, Fethi Arda,
Dinçer Erimez, [Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, s:352] 22
- Fotoğraf 8** Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir atölye, 1967-68, soldan sağa: Dinçer
Erimez, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Adnan Çoker, Ali Çelebi, Hüseyin
Gezer, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, s:352] 22

Fotoğraf 9 Güzel Sanatlar Akademisi Sergi Salonu, 1967-68, Soldan sağa: Hüseyin Gezer, Dinçer Erimez, TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli ve Sabri Berkel [Prof.Dinçer Erimez, Sabri Berkel, Galeri Artist, s:353].....	23
Fotoğraf 10 Güzel Sanatlar Akademisi Sergi Salonu, 1970-71 Soldan sağa: Sabri Berkel, Dinçer Erimez ve Avusturya Kültür Müdürü, Türk dostu Erich Kasper, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, s:353].....	24
Fotoğraf 11 Güzel Sanatlar Akademisi Sabri Berkel Atölyesi özel kutlama, 1976-77, Soldan sağa: Bihrat Mavitan, Dinçer Erimez, Sabri Berkel, Hüseyin Gezer, Fethi Kayaalp, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, s:354].....	25
Fotoğraf 12 Güzel Sanatlar Akademisi Sabri Berkel Atölyesi, 1976-77, Soldan sağa: Dinçer Erimez, Sabri Berkel, Hüseyin Gezer, Fethi Kayaalp [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, s:354].....	25
Fotoğraf 13 Sabri Berkel, Hollanda gezisi, [Canan Beykal, <i>Dönemler I</i> , Yapı Kredi Yayınları, s:131].....	26
Fotoğraf 14 Sabri Berkel Akademi’de öğrencileriyle. [Canan Beykal, <i>Dönemler I</i> , Yapı Kredi Yayınları, s:12].....	27
Fotoğraf 15 Sabri Berkel atölyesinde çalışırken. [Canan Beykal, <i>Dönemler I</i> , Yapı Kredi Yayınları, s:11].....	28
Fotoğraf 16 Sabri Berkel, [Canan Beykal, <i>Dönemler I</i> , Yapı Kredi Yayınları, s:135].....	31
Fotoğraf 17 Sabri Berkel, Geometrik Soyutlama çalışması önünde, [Canan Beyka,l <i>Dönemler I</i> , Yapı Kredi Yayınları].	32

Resim Listesi

- Resim 1** Pablo Picasso, *Les Demoiselles d'Avignon* (*Avignonlu Kızlar,*) 1907, 244x234 cm., Tuval üzerine yağlı boya, Museum of Modern Art, New York, ABD, 10
- Resim 2** Sabri Berkel, *Otoportre*, 1931, 40x30 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, Sergi Kataloğu, 7 Temmuz-25 Ağustos, s:66] 34
- Resim 3** Sabri Berkel, *Otoportre*, 1932, 97x68 cm, Mukavva üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:67] 36
- Resim 4** Sabri Berkel, *İki Çocuk*, 1932, 28x21 cm, Kağıt üzerine lavi, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:44] 37
- Resim 5** Sabri Berkel, *Otoportre*, 1932, 60x43 cm., Kağıt üzerine füzen. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:68] 38
- Resim 6** Sabri Berkel, *Etüt (Çıplak Kadın)*, 1933, 148x75 cm., Mukavva Üzerine Füzen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:29] 39
- Resim 7** Sabri Berkel, *Etüt (Çıplak erkek)*, 1933, Mukavva üzerine füzen, 148x75 cm., Study (male nude) / charcoäl on cardboard, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:30]..... 40

- Resim 8** Sabri Berkel, *Etüt (Çıplak Erkek)*, 1933, Mukavva üzerine füzen, 148x75 cm., Study (male nude) / charcoal on cardboard. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:28]..... 41
- Resim 9** Sabri Berkel, *Nü*, 1933, 50x23 cm, Kağıt üzerine füzen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:27]..... 42
- Resim 10** Sabri Berkel, *Üsküp'ten*, 1933, 35x50 cm., Kağıt üzerine mürekkep, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:26] 43
- Resim 11** Sabri Berkel, *Etüt*, 1933, 48x35 cm, Kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:35] 44
- Resim 12** Sabri Berkel, *Natürmort*, 1933, 36x45 cm., Mukavva üzerine karışık teknik, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:25] 45
- Resim 13** Sabri Berkel, *Natürmort*, 1933, 51x59 cm, Mukavva üzerine karışık teknik, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:24] 45
- Resim 14** Sabri Berkel, *Üsküp Hamam Önü*, 1934, 39x49 cm, Gravür kalıbı, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:42] 46
- Resim 15** Sabri Berkel, *Üsküp, Hamam Önü*, 1934, 39x49 cm, Gravür baskı resim, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:43] 47
- Resim 16** Sabri Berkel, *Portre*, 1934, 27x22 cmm, Kağıt üzerine karakalem, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:49] 47

- Resim 17** Sabri Berkel, *Mimar Sinan*, 1936, 61x41, Kağıt üzerine kurşun kalem,
[Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7
Temmuz -25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:45] 49
- Resim 18** Sabri Berkel, *Gençliği Simgeleyen Ekici*,1937, 130x96 cm, Karton üzerine
füzen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi
Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu,
s:46] 52
- Resim 19** Abidin Elderoğlu, [Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*,
Doruk Yayınları, 3. Baskı, 2010 s:201] 54
- Resim 20** Sabri Berkel, *Gençliği Simgeleyen Ekici*, 1937, 140x96 cm, Kağıt üzerine
karışık teknik, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı
Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin
kataloğu, s:47]..... 55
- Resim 21** Sabri Berkel, *İşçi*, 1938, 54x39 cm, Kağıt üzerine karakalem, [Canan
Beykal, Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955), Yapı Kredi Yayınları, 7
Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:60] 56
- Resim 22** Sabri Berkel, *Portre*, 1939, 33x28 cm, Kağıt üzerine lavi, [Canan Beykal,
Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955), Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25
Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:54]..... 57
- Resim 23** Sabri Berkel, *Şinasi'nin Portresi*, 1943, 70x52 cm, kağıt üzerine
karakalem, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi
Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu,
s:56] 59
- Resim 24** Sabri Berkel, *Şinasi'nin Portresi*, 1943, 70x52 cm, tuval üzerine
yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi
Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu,
s:57] 59

- Resim 25** Sabri Berkel, *Hakkı Anlı'nın Hanımı*, 1944, 20.5x14 cm., Kağıt üzerine suluboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:59] 60
- Resim 26** Sabri Berkel, *Taksim Meydanı*, 1947, Mukavva üzerine yağlıboya, 70x100, 61
- Resim 27** Sabri Berkel, *Genç Kız Portresi*, 1949, 26x20 cm, Kağıt üzerine kurşunkalem. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:58]..... 63
- Resim 28** Sabri Berkel, *Portre*, 1949, 17x13.5 cm, Çinko gravür. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:83]..... 63
- Resim 29** Sabri Berkel, *Natürmort*, 1949, 89 x 120 cm, Duralit üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 110] 66
- Resim 30** Sabri Berkel, *Nefertitili Natürmort I*, 1949, 116 x 89 cm., Duralit üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 116] 67
- Resim 31** Sabri Berkel, *Nefertitili Natürmort II*, 1950, 162 x 130 cm., Duralit üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 117] 68
- Resim 32** Sabri Berkel, *Yoğurtçu I*, 1952, 162 x 130 cm., Tuval üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 118] 70

- Resim 33** Sabri Berkel, *Yoğurtçu II*, 1954, 162 x 130 cm., Tuval üzerine yağlıboya, Özel Koleksiyon, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 119]..... 72
- Resim 34** Sabri Berkel, *Kubbeler*, 1951, 128 x 130 cm., Tuval üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 120] 75
- Resim 35** Sabri Berkel, *Süleymaniye'den*, 1952, 24 x 20 cm, Tuval üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 115] 76
- Resim 36** Sabri Berkel, *Simitçi*, 1952, 162 x 91 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 121] 77
- Resim 37** Sabri Berkel, *Motif*, 1953, 64 x 54 cm., Duralit üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 124] 80
- Resim 38** Sabri Berkel, *Pentür*, 1953, 61 x 49 cm., Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 125] 81
- Resim 39** Sabri Berkel, *Pentür*, 1953, 50 x 70 cm., Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 126] 82
- Resim 40** Sabri Berkel, *Ege'de Tütün*, 1954, 200 x 300 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 122] 83
- Resim 41** Sabri Berkel, *Zeybek*, 1955, 95 x 66 cm., Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 123] 84

- Resim 42** Sabri Berkel, *Ritmik Desen*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:35].... 85
- Resim 43** Sabri Berkel, *Portre*, 1955, 84 x 59 cm., kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:35]..... 85
- Resim 44** Sabri Berkel, *Portre*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, (2006), *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, s:35 85
- Resim 45** Sabri Berkel, *Ritmik Desen*, 1955, 80 x 50 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, (2006), *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, s:35 85
- Resim 46** Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal,(b) (2006), *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, s:36] 86
- Resim 47** Sabri Berkel, *Soyut*, 1955, 45 x 34 cm., Kağıt üzerine mürekkep, [Canan Beykal,(b) (2006), *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, s:33] 87
- Resim 48** Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:34..... 88
- Resim 49** Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:34..... 88
- Resim 50** Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006), İstanbul, s:34. 88
- Resim 51** Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:34..... 88
- Resim 52** Sabri Berkel, *Süvari I*, 1956, 162 X 130.5 cm, tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:41. 89
- Resim 53** Sabri Berkel, *Portre*, 1956, 84 x 70 cm, Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:42]..... 90
- Resim 54** Sabri Berkel, *Motif*, 1961, 46.5 x 66.5 cm, litografi, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:54]..... 91

Resim 55 Paul Klee, [https://www.google.com.tr/search?q=paul.klee&client=ms , (Erişim Tarihi 26.01.2015)].....	91
Resim 56 Sabri Berkel, <i>Soyut T</i> , 1961, 70 x 100 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, <i>Dönemler II (1955-1990)</i> , 2006, İstanbul, s:51.	92
Resim 57 Sabri Berkel, <i>Peyzaj</i> , 1961, 39.5 x 27cm., Linol Baskı, [Canan Beykal, <i>Dönemler II (1955-1990)</i> , 2006, İstanbul, s:51].....	93
Resim 58 Sabri Berkel, <i>Arp Çalan</i> , 100 x 69.5 cm, Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, <i>Dönemler II (1955-1990)</i> , 2006, İstanbul, s:52.	94
Resim 59 Sabri Berkel, <i>Kompozisyon</i> , 1961, 70 x 50 cm., Serigrafi, Canan Beykal, <i>Dönemler II (1955-1990)</i> , 2006, İstanbul, s:53.	95
Resim 60 Sabri Berkel, <i>Resimsel Yazı</i> , 1961, 34 x 23 cm., 1/1 Linol, Canan Beykal, <i>Dönemler II (1955-1990)</i> , 2006, İstanbul, s:53.	96
Resim 61 Sabri Berkel, <i>Resimsel Kompozisyon</i> , 1961, 38.5 x 33.5 cm., Çinko baskı, [Canan Beykal, <i>Dönemler II (1955-1990)</i> , 2006, İstanbul, s:55].....	99
Resim 62 Sabri Berkel, <i>Motif</i> , 1961, 38.5 x 33.5 cm., Karışık teknik, [Canan Beykal, <i>Dönemler II (1955-1990)</i> , 2006, İstanbul, s:55].....	100
Resim 63 Sabri Berkel, <i>Leke Resim, 8Stain Pitcure – 2 adet -2 items</i>), 12x14 cm., – Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1963,- 64, s:245]	102
Resim 64 Sabri Berkel, <i>Leke Resim, (Stain Pitcure– 2 adet -2 items)</i> 12x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1963,- 64, s:245]	103
Resim 65 Sabri Berkel, <i>Leke Resim, (Stain Pitcure– 2 adet -2 items)</i> , 12x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1963,- 64, s:246]	103
Resim 66 Sabri Berkel, <i>Leke Resim, (Stain Pitcure– 2 adet -2 items)</i> , 12x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1963,- 64, s:246]	103

- Resim 67** Sabri Berkel Leke resim, (Stain Picture, 3 adet- 3 items), 10x12 cm., Guaj, Fazlı Özcan Koleksiyonu, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963-64, s:247] 104
- Resim 68** Sabri Berkel Leke resim, (Stain Picture, 3 adet- 3 items), 10x12 cm., Guaj, Fazlı Özcan Koleksiyonu, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963-64, s:247] 104
- Resim 69** Sabri Berkel Leke resim, (Stain Picture, 3 adet- 3 items), 10x12 cm., Guaj, Fazlı Özcan Koleksiyonu, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963-64, s:247] 105
- Resim 70** Sabri Berkel, *Leke resim, (Stain Picture, 4 adet- 4 items)*, 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249] 105
- Resim 71** Sabri Berkel, *Leke resim, (Stain Picture, 4 adet- 4 items)*, 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249] 105
- Resim 72** Sabri Berkel, *Leke resim, (Stain Picture, 4 adet- 4 items)*, 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249] 106
- Resim 73** Sabri Berkel, *Leke resim, (Stain Picture, 4 adet- 4 items)*, 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249] 106
- Resim 74** Sabri Berkel, (*Leke Resim, Stain Picture, 2 adet-2 items*), 9.5x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 196,4 s:251] 106
- Resim 75** Sabri Berkel, (*Leke Resim, Stain Picture, 2 adet-2 items*), 9.5x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 196,4 s:251] 106

Resim 76 Sabri Berkel, <i>Kompozisyon, (Composition – 2 adet, 2 items)</i> , 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1964, s:258]	107
Resim 77 Sabri Berkel, <i>Kompozisyon, (Composition – 2 adet, 2 items)</i> , 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1964, s:258]	107
Resim 78 Sabri Berkel, <i>Kompozisyon, Composition</i> , 2 adet- 2 items, 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist,1964, s:259]	107
Resim 79 Sabri Berkel, <i>Kompozisyon, Composition</i> , 2 adet- 2 items, 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist,1964, s:259]	107
Resim 80 Sabri Berkel, <i>Motif</i> , 22x12cm., Guaj, Özel	108
Resim 81 Sabri Berkel, <i>Motif</i> , 22x12cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist,1969 s:274].....	108
Resim 82 Sabri Berkel, <i>Mavi Yazı, (Blue Calligraphy)</i> , 17x24 cm., Baskı, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1969, s:275] ..	108
Resim 83 Sabri Berkel, <i>Siyah Yazı, Black Calligraphy</i> , 17x24 cm., Baskı, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, Sabri Berkel, Galeri Artist, 1969, s:275] .	108
Resim 84 Sabri Berkel, <i>Leke, (Stain)</i> , 17x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist,1973-74, s:291]	109
Resim 85 Sabri Berkel, <i>Leke, (Stain)</i> , 15x13 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist,1973-74, s:291]	109
Resim 86 Sabri Berkel, <i>Yazı, (Calligraphy)</i> , 13x13 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1970-73, s:284]	109
Resim 87 Sabri Berkel, <i>Motifli Kompozisyon, (Composition with motif)</i> , 28x22 cm., Guaj, Özel koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, <i>Sabri Berkel</i> , Galeri Artist, 1973, s:288]	110

- Resim 88** Sabri Berkel, *Leke, Stain, 2 adet- 2 items*, 12x9,5 cm., Guaj ,Özel
Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1973-74, s:293]
..... 110
- Resim 89** Sabri Berkel, *Leke, Stain, 2 adet- 2 items*, 12x9,5 cm., Guaj ,Özel
Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1973-74, s:293]
..... 110
- Resim 90** Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition)*, 24x16.5) cm., Guaj, Özel
Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1978, s:309] .. 111
- Resim 91** Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition)*, 8x10 cm., Guaj, Özel
Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1979, s:318]... 111
- Resim 92** Sabri Berkel, *Kompozisyon, Composition*, 11x16 cm., Guaj, Özel
Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1979, s:318] .. 112
- Resim 93** Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition)*, 22x19 cm., Guaj, Aysel- Musa
Şahin Kolloksiyonu, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1980,
s:319] 112
- Resim 94** Sabri Berkel, *Soyut Kompozisyon, 2 adet*, 10.5x8.5 cm., Guaj, Özel
Koleksiyon, 113
- Resim 95** Sabri Berkel, *Soyut Kompozisyon, 2 adet*, 10.5x8.5 cm., Guaj, Özel
Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1980-81, s:326]
..... 113
- Resim 96** Sabri Berkel, *Fantezi kompozisyon, (Fantasy composition, 2 adet-2 items)*,
8x11 cm., Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist,
1981, s:329] 113
- Resim 97** Sabri Berkel, *Fantezi kompozisyon, (Fantasy composition, 2 adet-2 items)*,
8x11 cm., Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist,
1981, s:329] 114
- Resim 98** Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition)*, 20x22.5 cm., Guaj, Özel
Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1982, s:330] .. 114

- Resim 99** Sabri Berkel, *Mevleviler, (Derviches)*, 18x23.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1983, s:331] ... 115
- Resim 100** Sabri Berkel, *Soyut kompozisyon, (Abstract composition)*, 16x12 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1983, s:332] 115
- Resim 101** Sabri Berkel, *Soyutlama, (Abstraction)*, 18x21 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1985, s:338] .. 116
- Resim 102** Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition)*, 16x21.5, Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1985, s:342] .. 116
- Resim 103** Nurullah Berk, Sultan, Tuval üzerine yağlıboya, 28.4 X 40 cm., Taviloğlu Koleksiyonu, [Ayla Ersoy, 500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlarda, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul 2004, s:107]..... 121
- Resim 104** Nurullah Berk, [Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, Doruk Yayınları, 3. Baskı, 2010 s:113]..... 122
- Resim 105** Cemal Tollu, Çobanlar, Tuval üzrine yağlıboya, 90X121 cm., İstanbul Resim Heykel Müzesi, [Ayla Ersoy, 500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlarda, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul 2004, s:461]..... 124
- Resim 106** Cemal Tollu, [Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, Doruk Yayınları, 3. Baskı,2010 s:484] 125
- Resim 107** Sabri Berkel, Gençliği Simgeleyen Ekici,1937, 130x96 cm, Karton üzerine füzen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:46]..... 125
- Resim 108** Elif Naci, Peysaj 127
- Resim 109** Sabri Berkel, *Peysaj (Landscape)*, 20x13.5, Mürekkep, Özel Koleksiyon /Private Collection 127
- Resim 110** Elif Naci, Külliye, T.Ü.Y.B (47.5 x 34 cm., Sakıp Sabancı Müzesi, 128

1 GİRİŞ

Araştırma konusu kapsamında Sabri Fettah Berkel'in dönemindeki Türk resim sanatı, sanatçının yaşamı ve sanatı incelendiğinde Türk resmi içinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. [Tez boyunca Sabri Fettah Berkel'in Yaşadığı Dönemdeki yurt içi ve yurt dışındaki sanatçılara yer verilecektir].

Yapılan araştırmalarda Sabri Berkel ile kaynakların fazlalığı dikkati çekse de, bu kaynaklar incelendiğinde birbirlerinin tekrarı niteliğinde olduğu görülmüştür.

Araştırma aşamasında, Sabri Berkel ile ilgili bilgiler için özellikle dönemin sanatçıları ve sanat yazarları olan Cemal Tollu ve Nurullah Berk gibi sanatçıların makalelerinden yararlanılmıştır.

Bu tez toplamda dört bölümden oluşmaktadır. İkinci bölüm, Kübizm ile başlayacaktır. Çünkü Sabri Berkel'in klasik üsluptaki çalışmalarının ardından kübist izler taşıyan resimlere yönelmesi bu konununda araştırılmasını gerekli kılmıştır. Özellikle 1933 yılında yaptığı 'Gençliği Simgeleyen Ekici' adlı eseri Kübizm'in özelliklerini taşımaktadır. Kübizm sanatçı için soyuta geçişin bir basamağıdır.

Kübizm, İspanyol Pablo Picasso (1881-1973) ve Fransız George Braque (1882-1963) öncülüğünde ortaya çıkar. Picasso, 1906 yılından sonra primitif sanatların etkisi altında ve özellikle Afrika masklarından esinlenir. 1907 yılında yaptığı 'Avignon'lu Kızlar' isimli tablosu Kübizm akımının öncü eserlerinden biridir. Bu bağlamda Kübizm'in 1907 yılında başladığı ileri sürülmektedir. Soyut sanat görüşlerinin alt yapısında bulunan 'zihinsel ilgiler ve salt biçim arayışı' kübik sanat anlayışın temel özelliğini oluşturmaktadır.

Kübizm kendi içinde Analitik Kübizm ve Sentetik Kübizm olarak ayrılır. Sentetik Kübist çalışmalarda; ilk kez tuval üzerine gazete, kağıt, dergi parçaları gibi farklı malzemenin yapıştırıldığı ve kolaj tekniği olarak ifade edilen bu tekniğin ilk kez

kullanıldığı görülür. Sentetik Kübizim’de rengin duyuşal niteliği dikkate alınmaz ve lokal renkler devreye girer. Renk, biçimlerin özelliği olarak resimde yerini almaktadır. Rengin yüzeyi nesne durumuna geçer, resimdeki ışığı artık resmin kendisi oluşturmaktadır. Biçimlerin ve çizgilerin birbirinden ayrıştığı görülen Sentetik Kübizim, sanatçısı tarafından yeni bütünler yaratma sanatıdır.

Üçüncü bölümde Sabri Fettah Berkel’in yaşamı ve sanatı ele alınmasının nedeni, sanatçıyı daha yakından tanımak ve yaşamı ile sanatı arasında bağlantı kurabilmektir. Çünkü, Berkel’in sanatını tanımak için, almış olduğu eğitim ve yaşadığı dönem bu araştırmanın temelini oluşturacaktır. Sanatçının kişiliğini ve yapıtlarını dönemin toplumsal koşulları da ele alınarak incelemeye çalışılacaktır. Geometrik soyut düzenlemeler yapan Sabri Berkel öncelikle kübist eserleri ile incelenerek, bağlantılar resim çözümleri ile detaylandırılacaktır.

Geometrik Soyut çalışmalarında tezin üçüncü bölümü olan Sabri Fettah Berkel’in Sanatı adlı bölümünde yorumlanacaktır. Dördüncü bölümde ise, yaşadığı dönemdeki ressamlardan bahsedilecektir. Sabri Berkel ile benzer eserleri sayılabilecek ressamlar seçilmiştir. Bu anlamda benzerlik gösteren, Nurullah Berk, Cemal Tollu, Elif Naci, Fahrelnissa Zeid, Leopold Levy, Pablo Picasso, Georges Braque, Vasiliy Wassilyevich Kandinsky, Henri Matisse gibi önemli ressamlar, ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Soyut sanatın öncü temsilcileri arasında olan sanatçı; bütün yaşamını sanatına adanmış, disiplinli, titiz ve sanata bağlılığıyla bilinen, figüratiften soyuta değin birçok tarzı başarıyla tuvale aktaran, Türk resminin önemli sanatçılarındandır. Berkel’in Avrupa’da eğitim alması çağının sanatını incelemesinde etken rol oynar. İlk soyut çalışan Türk ressamları arasında yer alan sanatçının eserleri her sanatçıya ilham olabilecek niteliktedir. Sabri Berkel’in değişim gösteren üslup araştırmaları sanatçının kendini sürekli olarak yenilediğinin göstergesidir. Berkel, sanat hayatının başlangıcında Michelangelo ve Raphael’i kendisine örnek alır. Sanatçının çalışmalarında biçimsel kaygılar yoktur. Türk Resmî’nde dekoratif olmadan soyuta yönelen ilk kimlik olarak ortaya çıkması, resminin öykücülükten uzak, köklü bir akıcılığa sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Sanatçının gördüğu köklü eğitimin çalışmalarına yansıdığı görülecektir. Çünkü halka hitap edebilmek için folklorik

öğeleri kullanan çoğu ressamdan farklı bir tutum içindedir. Sanatçının Balkanlar'da büyümesi ve Avrupa'da eğitim görmüş olması ona Avrupa sanatını inceleme fırsatını tanımıştır. Berkel, sanatında en büyük değişimi 1947'de bir yıllık Fransa bursu ve İngiltere, İtalya, İspanya gezileri sonrasında yaşar. Resimleri, karşıt ton ve renklerin, arabesk bir çizgi dokusu içinde titreştiği, ritmik bir boyut kazanır. Bir yanda Matisse'den etkilenmesi, öte yanda lüks kitap çalışmalarıyla edindiği grafik düzen anlayışının bir sonucu olarak gelişen renk ve boş-dolu yüzey ilişkilerinin hareketliliği, resminin soyuta yönelişinde üç boyutlu yapısal düzen anlayışı kadar önemli bir rol oynar. Hat ve minyatür sanatına olan ilgisi, soyut yaklaşımına bu sanatların geometrik ve organik çizgi ritmini getirir. Sabri Berkel, genç dönemlerinde ki gerçekçi çalışmaları daha sonra yaratacağı resimlerinde yaratıcı, disiplinli, yalınlığın ifadesidir. Winckelmann,'da bu konuyla ilgili olarak görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “*Tıpkı insanlar gibi güzel sanatların da gençlik dönemleri vardır ve bu sanatların ilk günleri ancak görkemli ve güzel olana değer veren bütün sanatçıların ilk dönemlerine benzer.*”¹

Sabri Berkel, 1949-54 yılları arasında André Lhote'un yanında çalışması ve aldığı etkilerle, güçlü renk lekeleri olan yeni bir döneme girer. 1950'lerin başında figür soyutlamalarına yönelir. Zeybek adlı çalışmasına bir örnek olarak gösterilebilir. 1950'lerin ortasından sonra sanatçı çizgilerini, kalınlaştırıp hareketlendirmeye başlar. 'Post-kübist dönemi ve Soyut geometrik arabeskler' olarak nitelendirilen çalışmalar; doğa taklitçiliğinden ayrılan renk- leke ve biçimler soyutlayıcı ortamına yaklaşır bir görünüm sergiler. Bu birleşimler ise yerel temalara hayat bulur. 'Simitçi', 'Yoğurtçu', 'Nefertiti' ve natürmortları bu düşünceye örnek gösterilebilir. 1950 sonrasında doğu kaligrafisinden esinlendiği geometrik ve arabesk soyut çalışmalar yapar. Kaligrafiye ilişkili leke düzenleme çalışmaları ve boşluk içinde direnen biçim araştırmaları ona yeni bir yol açar. Lekeleri çizgiden ayırıp ebru lirizmi arayışına girer.

Çağdaş Türk resminde önemli bir yere sahip olan Sabri Berkel'in yaşadığı zamanı anlamlandırması ve sanatına yansımaları çağın önemli bir sanatçısı olduğunu göstergesidir. Eserlerinden, sanat sorununun, sadece resim yapmak olmadığını

¹ Umberto Eco, *Güzelliğin Tarihi*, Doğan Kitap, 6.Baskı, İstanbul, 2012, s: 38

sanatının filozofisi üzerine de düşündüğü anlaşılmaktadır. Sanatçı kişiliğinin yanında, öğrencileri onu titiz ve ayrıntıcı bir akademisyen olarak da tanımlarlar. Sanat hayatında düşünce çözümlemesini egemen kılan bir anlayışla çalışmıştır. Sabri Berkel Türk resminde sürekli üreten, yeni boyutlar, zengin biçimlemeler, lirik soyutlamalar yaratmış büyük bir ustadır. Resim yaşamının sonlarına doğru Sabri Berkel, daha aydınlık, lirik bir soyutlamanın coşkuluğunda resimler üretmiştir. Son olarak, bu tezi bir sanatçı gözüyle yapıldığı belirtilmek istenmektedir.

“Çağdaş Türk Resmindeki Soyut Eğilimler Ekseninde Sabri Berkel” tezde kuvvetli bilgi sahibi olunabilmesi için, Sabri Berkel’in hayatının ve yapıtlarının daha kapsamlı incelenmesi gerekir. Bu tezden sonra sanatçının daha fazla gündem altında alınacağı ümit edilmektedir.

2 KÜBİZM

Empresyonizm sonrası ortaya çıkan modern sanat akımlarının neredeyse tamamı (Fovizm, Kübizm, Fütürizm, Sürrealizm, Dadaizm, De- Stijl) sanatçıların, hızla gelişen sosyal yapı ve toplumsal olaylara karşı duydukları tepkinin sanatsal yansımaları olarak ortaya çıkarlar. Çünkü Endüstri Dönemi olarak adlandırılan 20. yüzyıl, sadece duygu ve coşkularla, çığır açan bir sanat yapılamayacağını göstermiştir. Nazan İpşiroğlu, *"Buna karşılık Batı uygarlığının eski bir geleneği olan akılcılığa dayanan Kübizm, sanat hayatında bir dönüm noktası oluyor ve gelecekteki gelişmeleri etkiliyor."*² Diyerek Kübizm akımının bir dönüm noktası olduğundan söz eder. Kübizmin uluslararası bir sanat akımı olması: "Birinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa, Amerika ve Rusya da geliştirilen soyut sanat akımlarının hareket noktasını oluşturmaktadır."³ "Soyut sanat görüşlerinin alt yapısında bulunan 'zihinsel ilgiler ve salt biçim arayışı' kübik sanat anlayışın temel özelliğini oluşturur."⁴

Düşünen akıl ve sorgulayan kişilik sahibi bireyler sayesinde atılım gerçekleştiren dünya, Yeni Çağa, yeni bir akım olan Kübizm ile en etkili vurgulardan birini yapar. Genellikle Kübizmin Empresyonizme bir tepki olarak ortaya çıktığı doğru bir yaklaşımdır. Çünkü bütün akımlar kendinden evvelki akımlara karşı bir tepki unsurundan doğar. "Eğer bir tepki olmasa, eski düzenden memnun olursa zaten yenilerin olması gereksiz olur. Burada önemli olan hangi akıma tepki olarak çıktığı değil, özne olarak sanatçıların nesneye bakışının nasıl değiştiğidir."⁵ İlk Kübist resimler duyumculuğa karşı aklın tepkisinden doğmuştur. Kübizm, geleneksel bakış açıları değiştirmiş ve sanat tarihine 20. yüzyılın ilk avangard bakış açısını getirmiştir.

² Nazan İpşiroğlu-Mazhar İpşiroğlu, *Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi*, 4. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2009, s:168.

³ Süleyman Özdemir, "Soyut Resimde İçerik ve Biçim", *Yüksek Lisans Sanat Eseri Çalışma Raporu*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003 , s:16-17-21

⁴ Süleyman Özdemir, "Soyut Resimde İçerik ve Biçim", *Yüksek Lisans Sanat Eseri Çalışma Raporu*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003 , s:16-17-21

⁵ Lütfü Kaplanoğlu, "Özne Nesne İlişkisi Bağlamında Kübizm, Fütürizm ve Dada" *Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Erzurum, 2008, s:109-110

”Gözle görüleni yadsımak ve görünüşü yeniden kurmak olarak nitelendirilebilecek Kübizm, çağdaşlığı, matematiğin de katkısıyla doruğa çıkarmıştır. Yapısalcı araştırmalar 1906’dan başlayarak, kendisinden önce gelen tepkiselliğe karşı çıkmıştır. Bu yapısalcı araştırmalar kaynağını primitif sanatlarda (Zenci sanatı, Okyanusya sanatı, Roma heykel sanatı, Kiklat sanatı) Piero della Francesca’nın resimlerinde, Seurat’nın katılığında ve Cezanne’a özgü geometride bulmuştur.”⁶

“Empresyonist akımın içinde başlayan kübist eğilimler Cezanne’da daha da açık bir şekilde ortaya çıkar. Cezanne’ın Kübizmin doğuşundaki rolü, bugün sanat tarihinde tam olarak bilinmesede Cezanne’ın ilk yapıtlarında bile hacim değerlerini arayan bir geometri düzeninden söz etmek de gerekir.”⁷ Cezanne’ın 1904’de Emile Bernard’a yazdığı bir mektupta bunun ilk işaretlerini veren sözleri, doğada her şeyin küre, koni ve silindire uygun olarak biçimlendiğini yazmasıdır. Nazan İpşiroğlu,⁸ ”Cezanne’ın yapıtlarında bu tür geometri formlarını görmek ve göstermek olanaksız da olsa onun sonradan ün salan bu sözleri Empresyonizmden sonra çıkmaza giren Batı sanatına bir yol gösteriyor.”⁹ Diyerek düşüncesini ifade eder.

“John Berger’ye göre; Kübist devrimin hazırlıkları, ondokuzuncu yüzyılda iki sanatçı tarafından yapılır. Bu sanatçılardan ilki Gustave Courbet (1819-1877) maddeciliğiyle, ikincisi olan Paul Cezanne (1839-1906) ise, doğaya bakma sürecini diyalektik açıdan görmesiyle, diğer ressamın doğaya yaklaşım vurgusunu değiştirmişlerdir. Apollinaire, ‘Cezanne’ın resimlerinin bir kısmının Kübizmin öncüsü olabileceğini fakat yeni ressamın babası olarak Courbet’yi gördüğünü söyler.’¹⁰ Fakat biçimsel anlamda Kübizmin çıkış noktasının Cezanne olması, kabul gören bir anlayıştır. ‘Bütün Kübistler Cezanne’ı büyük usta olarak kabul etmişler ve izinden gitmişlerdir. Cezanne’ın verdiği işaretleri Kübistler uygulamaya koyar ve onun düşünceleriyle de Kübizm akımı var olur.’¹¹ 1907 yılında Cezanne’ın Salon d’Automne’de yapılan retrospektif sergisi bunu kanıtlar gibidir ve Picasso, Brassai

⁶ Özkan Eroğlu, *Sanatın Tarihi*, 1. Baskı, Tekhne Yayınları, İstanbul, 2014, s:508.

⁷ Nazan İpşiroğlu-Mazhar İpşiroğlu, *Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi*, 4. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2009, s:169.

⁸ İpşiroğlu, A.g.e., s:169-170.

⁹ İpşiroğlu, A.g.e., s:170.

¹⁰ Guillaume Apollinaire, *Kübist Ressamlar*, (Çev. Alp Tümertekin), İstanbul 1996, s:23.

¹¹ Lütfü Kaplanoğlu, ”Özne Nesne İlişkisi Bağlamında Kübizm, Fütürizm ve Dada” *Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Erzurum, 2008, s:114

ile konuşmalarında Cezanne için söylediği sözler de bu düşünceyi onaylamaktadır. Picasso, ”O benim ilk ve tek ustamdı. Bu hepimiz için böyleydi o bizim babamız gibiydi. Bizi koruyan da oydu.”¹² Diyerek düşüncesini ifade eder.

Cezanne, var olan bakış açısını değiştirmiştir. Çünkü Cezanne bir okuldur. Berger bu konuyla ilgili olarak kitabında şu şekilde söz eder:

”Cezanne’den önce her resim, bir ölçüde pencereden görülmüş bir manzara gibiydi. G. Courbert pencereyi açıp oradan çıkmak istemişti. Cezanne camı kırmıştı. O da manzaranın, seyreden de görülenin bir parçası olmuştu.. yine ona göre bu iki ünlü sanatçının devrimci mirası, ‘courbert’ nin maddeciliği ve ‘Cezanne’ diyalektiği idi’. Kübistlerin yapacakları şey bu ikisini bağdaştırmaktı.”¹³

“İlk kübist sanatçılar için bu çok kolay bir edinim değildir. Çünkü duyular dünyasıyla ilişkilerini henüz koparamamışlar ve zorlama bir olguyla hissedilen yeterli olamazdı. Aklın katkısının duyularla algılanması ve bunun sonucunda doğal formların, geometrik formlara dönüşümünün yansıtılması gerekiyordu.”¹⁴ “Nesne yüzeylerinin ardına bakarak konuyu aynı an da değişik açılardan sunabilecek geometrik şekilleri vurgulama temeline dayanan kübizm 4. boyutu ilham kaynağı olarak almıştır.”¹⁵ Alanların üst üste yerleştirilmesiyle birlikte, natüralist resim alışkanlığının göstergesi olan gölgeleme de bir yana itilerek, lokal renk resme girer ve değişim yaşanır. 1908 tarihinde Kübizm akımının önemli sanatçısı olan Braque, Fransa’nın güneyindeki L’Estaque kasabasına gider ve orada içlerinde analitik kübist üslupla yapılmış manzara resimleri gerçekleştirir. ”Sanatın tüccarı Daniel-Henri Kahnweiler bu resimlerden etkilenerek hem Braque’ın hem de Picasso’nun eserlerini desteklemeye karar verir.”¹⁶ Aynı yıl, bu çalışmalarını resimleri daha büyük sanat kitlelerine ulaştırmak ve insanlar arasında bilinir hale getirmek için Kahnweiler, Kasım 1908’de, Paris’teki galerisinde (Galeri Kahnweiler’de) bir sergi düzenler.

¹² Mary Ann Caws, *Pablo Picasso*, (Çev. Onur Belli), İstanbul 2006, s:55.

¹³ John Berger, *Picasso’nun Başarısı ve Başarısızlığı*, Metis Yayınları, s: 62 – 64.

¹⁴ İpşiroğlu, A.g.e., s:170.

¹⁵ Erhan Güzel, ”4. Boyut ve Güzel”, <http://web.iku.edu.tr/~eguzel/is.edu.tr/1/4.boyut%20ve%20kubizm.pdf>, (Erişim Tarihi 09.04.2015)

¹⁶ Stephen Farthig, *Sanatın Tüm Öyküsü*, Çev: Gizem Aldoğan - Firdevs Candil Çulcu, Hayalperest Yayınevi, Çin, 2012, s:389

Sergide, Braque'ın yaz resimlerinden biri olan 'L'Estaque'daki Ev' de bulunuyordu. Sanat eleştirmeni Louis Vaxcelles'de sergiye gelir ve ardından 'Gil Blas' dergisinde yayımlanan, 'kübizm' terimini kullandığı yazısında Braque'ın eserlerini kötü bir şekilde eleştirir. Makalesinde sanatçıyı her şeyi geometrik şekillere ve küplere indirgemekle suçlar.¹⁷

“Kübizm, ilk dönemlerde eleştirmenlerin büyük bir bölümü tarafından küçük görülür. Çünkü halk henüz bu tür eserler için hazır değildir. Ancak devrim nitelikli bu yeni üslup, Paris'te, aralarında İspanyol asıllı Fransız ressam Juan Gris'in de (1887-1927) olduğu pek çok ressam tarafından benimsenir. Bu yeni akımla heyecanlanan ressamlar hayali bir düzlem örgüsü kullanarak insanların, mekanların ve evde kullanılan nesnelerin resimlerini yapmaya başlarlar. Aynı zamanda Orta Çağ'daki yassı alan tekniğini ve Rönesans'daki hacim yanılması tekniğini benimseyen kübistler, yüzey desenlerini ve mekan belirsizliğini değişik bakış açılarından gözlemlenen sabit nesnelere bir araya getirebildikleri derinliği olmayan bir uzam geliştirdiler.”¹⁸

“Vauxcelles, bu sanat için 'kübik' deyimini kullanır fakat Apollinaire bu deyim 'kübist' olarak düzeltir. 1909'dan başlayarak Leger, Herbin, Gleizes, Metzinger gibi sanatçılar Cezanne'daki geometriyi benimserler.”¹⁹

“Kübizm Paris'te gelişen bir sanat akımıdır ve özellikle 20. yüzyılın ilk yirmi yılı içinde, Picasso ve Braque tarafından bu üslup benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır.”²⁰ ”Her iki ressam da Fransız post-empresyonistlerinden Paul Cezanne'ın son derece albenili buldukları ve düz ve soyut geç dönem eserlerinden etkilenmişlerdi.

”Cezanne; silindir, koni ve küre gibi temel geometrik şekilleri resimlerinde zaten kullanıyordu ve 1907' de Salon d'Automne'da yaptığı sergi, kübizm için bir katalizör görevi gördü. Cezanne gibi kübistler de sanatın doğanın bir

¹⁷ Fartthig, A.g.e., s:389. Stephan, Sanatın Tüm Öyküsü, Çev: Gizem Aldoğan – Firdevs Candil Çulcu, Hayalperest Yayınevi, Çin, 2012

¹⁸ Fartthig, A.g.e., s:389.

¹⁹ Eroğlu, A.g.e., s:508.

²⁰ Fartthig, A.g.e., s:388.

kopyası olmadığını, yalnızca ona paralel gittiğini ısrarla vurguluyorlardı ve bu yaklaşımı daha da geliştirdiler.”²¹

Picasso, Kübizmin keşfini ve Kübizm ile ilgili düşüncelerini şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Doğrusunu söylemek gerekirse, Kübizmi yapıyorduk yapmasına da, keşke ne olduğunu bilebilseydik! Gerçekte, neyin nesi olduğunu kimse bilmiyordu. Biz bilseydik herkes, bilmiş olurdu. Einstein bile bilmiyordu. Keşfetme koşulları dışımızdadır. Buna rağmen - ne acıdır ki- sadece bildiğimizi bulabiliriz. Kübizm bir sabır işidir, üstelik oldukça karmaşıktır. Böyle bir işi meydana getirmek için binlerce işçiye gerek vardır. İşte, asıl hikâye budur.”²²

“Kübizmi etkileyen önemli olgulardan biri de Afrika sanatıdır. Picasso’un yapmak istediği; Afrika ayin maskelerinde görülen yüzdeki kabarıklık, yada tersine dışbükey görüntüsünü alıp uygulamaktan ve bunu yansıtmaktan ibaret değildir. Sanatçı bu görüleni alıp kopya etmek yerine güçlü bir eğilime yeniden sahip çıkar ve plastik benzetmelerle yeni yaratımların peşinden koşar.”²³ Picasso 1907 yılında ilk kübist resim olarak bilinen Les Demoiselles d’Avignon (Avignonlu Kızlar) adlı tablosunu sergiler. Sanatçının Barselona’nın Calle Avinyo bölgesinde yer alan bir genelevden, aklında kalanları aktardığı resmin konusu ve üslubu o dönemin sanat anlayışına göre sıradışıydı. “Picasso’nun ‘Avignonlu Kızlar’ resminde İber Yarımadası’ndaki heykellere duyduğu ilgiyi yansıtan mask benzeri yüzlerde, erken dönem kübist eserlerin çoğunda hakim olan doğal toprak renklerinden ve tonlarından oluşan kısıtlı renk paleti görülmekteydi.”²⁴

²¹ Fartthig, A.g.e., s:388.

Resim 1 Pablo Picasso, *Les Femmes d'Alger (O. J.)* (Avignonlu Kızlar.) 1911-12, 244x234 cm., Tuval üzerine yağlı boya, Museum of Modern Art, New York, ABD, [www.pablopicasso.org/avignon.jpg, (Erişim Tarihi:05.01.2015)]

Bu resmi ilk kez gören Georges Braque, Henri Matisse ile birlikte eleştirmen, şair ve sanatçı grubuna gösterildiğinde olumsuz tepkiler alır. Bunun nedeni resmin konusu değil, resmin üslubuydu. Bedenler ve arka plan geometrik formlara indirgenmesi o güne dek görülmemiş cesaret dolu bir yaklaşıma dayanıyordu.

”Köşeli hatlı figürlerin her biri kendi çıplaklıklarına aitti ve birbiriyle ilişkilendirilemiyorlardı. Picasso, izlenimciler gibi renk ve ışık manipülasyonu yerine formları belirlemek için çizgileri kullanarak ve kısıtlı bir renk paletiyle çalışarak vurguladığı hacimsiz düzlemler yaratmıştı. Yapıtın enerjik fırça darbeleriyle pekiştirilen gizli bir cinsel anlamı ve akışı vardı. Picasso'nun daha önceki yapıtlarıyla ve sanat tarihiyle bağı olmayan bu resim, 20. Yüzyıl sanatının çocuğunda görülen 'parçalama' yaklaşımının ve kolaj gibi yeni tekniklerin ön bildiri niteliğindedir. Sanatçı, daha sonra, belki de gelenekten

kopuşuna gönderme yapmak istercesine resmin onun ' ilk şeytan çıkarma resmi' olduğunu söylemişti. ”²²

2.1 Analitik Kübizim

1908 yılından sonra resim öğelerinin içine sayı ve harflerin de kullanıldığı, 1912 yılına kadar olan dönemi Analitik Kübizim olarak adlandırılmaktadır. 1912’den sonra ise kağıt, bez, düğme, kırık cam parçaları, ip gibi somut nesnelere girer.²³ Bu dönemde üretilen eserler sanatçıların gündelik yaşamını yansıtmaktadır. Ölüdoğalar, oyun kağıtları, arkadaşları ve sevgilileri portrelerine poz verirler. Tablolarına yaptıkları manzaralar genellikle atölyelerinin pencerelerinin manzaralarıdır. Picasso ve Braque hiç amaçlamadıkları fakat ilerlediklerini gördüklerinde Kübizim’e yeni bir boyut kazandırır. Yeni tekniklerle kağıt parçalarının tuvale yapıştırılması papier çölle, kağıt, kolaj her türlü maddenin tuvale yapıştırılmasıyla uygulanan bir tekniktir. Sanatçılar bu buluşlar sayesinde rahatsızlık duyarlar. Çünkü sanat gittikçe soyutlaşmaktadır.²⁴ Yeni bir dönem başlamaktadır. Sentetik dönem olarak adlandırılmaktadır. Analitik Kübizim’de ressamın gündelik hayatları konu olurken, Sentetik Kübizim’de gündelik yaşamda gazete, duvar kağıdı, sigara paketi gibi resim malzemesi olmaktadır.²⁵

Analitik Kübizim’de benzetme kaygısı yoktur. Nesnelere parçalara bölünmektedir. Sanatçı üç boyutlu bir nesneyi istediği biçimde tuvale aktarır. Nesneye nasıl bakmak istiyorsa sanatçı öyle bakmaktadır. Analiz yapılarak eser üretilmektedir. Çıkış noktası doğadır. Kübistler için parçalı elemanlı bir doğadır.

Analitik Kübizim de soyutlamacı doğa ortaya konmaktadır. Analitik Kübizim, rengin duyusallığın ötesinde akla dayalı olarak parçalama tekniği tercih edilmektedir. Picasso ve Braque ortaya koydukları eserlerinde renk biçime göre geri plandadır.

²² Fartthig, A.g.e, s.392.

²³ İpşiroğlu, A.g.e, s.170.

²⁴ Levent Altınbek, Sanat Dünyamız, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Sayı 143, 2014, s.84.

²⁵ A.g.e, s.85.

Onların amacı nesnelere değişen yüzeylerinin değişmeyen yanlarını vurgulamaktır.²⁶

2.2 Sentetik Kübizim

”Guillaume Apollinaire’in Orpheusçu kübizim olarak da adlandırdığı sentetik kübizim, nesnenin öznel sentezini ortaya koyar. Tuvale yansıyan, soyut-düşünsel alanın biçimlendirdiği doğadır ki bu Kant’ın özne-nesne anlayışı ile örtüşür. Zira, Kant’a göre, duyu verileri anlamlı hale getiren salt aklın kendisinde mevcut olan a priori öğelerin, eşdeyişle salt formların birlikteliği nesneyi oluşturur. Dolayısıyla nesneyi algılamamız için duyu verileri yeterli olmayıp, bu duyu verilerinin zihin tarafından sentezlenmesi gerekir. Sentezlenme zihinde mevcut olan salt formlar (zihin kategorileri) sayesinde gerçekleştirilir. Sentetik kübizimde de nesne, Kant’ın objelerin biçimini öznenin zihnindeki tasarım ile ilişkilendirmesi gibi, sanatçının zihinsel alandaki sentezi olarak ele alınır. Daniel- Henry Kahnweiler’in ifadesiyle, “analitik bir betimleme yerine, ressam isterse objenin sentezini de yaratabilir, veya Kant’ın sözleriyle çeşitli konseptleri bir araya getirir ve onların çeşitliliklerini tek bir algı içine alır.”²⁷

Sentetik Kübizim, kolaj tekniği uygulanır ve tasarımla ilgilenir. Kolaj tekniği çalışmalar ilk kez sentetik kübizim’de yapılmaktadır.²⁸ Lokal renk devreye girmektedir. Sentetik Kübizim’de rengin duyu niteliği dikkate alınmaz. Renk biçimlerin özelliği olarak resimde yerini almaktadır. Rengin yüzeyi nesne durumuna geçer resimdeki ışığı resmin kendisi oluşturmaktadır. Biçimlerin ve çizgilerin birbirinden ayrıştığı görülmektedir. ‘*Sentetik Kübizim sanatçı tarafından yeni bütünler yaratma sanatıdır*’.²⁹

²⁶ Ayhan Çetin, “Soyut Sanatta Işık-Renk Olgusu,” Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:2 Nisan 2011-Eylül 2011, s.165

²⁷ Nilüfer Öndin, ‘Kübizim ve Türkiye,’ *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 14/2, Ekim 2005, s.105,106

²⁸ <http://uzmez.net/2014/11/05/kubizm-oldugunu-nasil-anlarim/> Erişim Tarihi 27.01.2015)

²⁹ Guillaume Apollinaire, *Kübizm Ressamları*, (Çev. Alp Tümertekin), YKY, İstanbul, 1996, s.23

3. SABRİ BERKEL

Sabri Berkel Fettah'ın yaşamı ile ilgili bilgilere zor ulaşılmasına rağmen, bu bölümde Türk Resim sanatına iz bırakmış sanatçının detaylı bir biyografisi sunulacaktır.

Türk resminde özel bir yere sahip olan sanatçının, bu konumdaki yeri, yaşadığı dönem ve sanatına yansımaları çağın önemli bir sanatçısı olduğunu göstergelemektedir. Yaşamı boyunca tükenmez bir arayış içinde yol alır. Eserlerinden, sanat sorununun, sadece resim yapmak olmadığını sanatının filozofisi üzerine de düşündüğü anlaşılmaktadır. Sanatçı kişiliğinin yanında, öğrencileri onu titiz ve ayrıntıcı bir akademisyen olarak da tanımlarlar. Mehmet Ergüven, sanatçının kişiliğinden şu şekilde bahsetmiştir:

”Berkel, iflah olmaz bir intizamperver’dir öncelikle. Bu yüzden giyim kuşamdan gündelik yaşamdaki kişisel ilişkilere kadar her şeyi belli bir düzen ve mesafe dahilinde tanzim etmek alışkanlığı, giderek en yakın çevresiyle bile ilişkilerini gölgeleyip donuklaştıran bir takıntıya dönüşmüştür burada –resim, resim adına kendi içine kapanıp, usul usul ve hırçınlaşarak büzüşenin yegane garanti supabıdır bu yaşam modelinde.”³⁰

Canan Beykal Sabri Berkel'in sanat ve hayat görüşünün tarzını, onun sıradışılığını şu cümlelerle ifade eder:

”Disiplinli, mesafeli, akılcı duruşuyla; sanat ve hayat sistematigi, çalışma tarzı, sükuneti, Appollonien düzen ve form düşkünlüğü onu bilim adamı gibi bir sanatçı haline getirmiş; hatta atölyesinin, evinin düzeni, giyiminin, yaşantısının alışılmışın dışında oluşu Berkel’i son derece farklı, sıra dışı bir sanatçı görüntüsüne sokmuştur.”³¹

³⁰ Canan Beykal, Sabri Berkel Dönemler I (1930-1955), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.20

³¹ A.g.e, s.20

3.1 Sabri Berkel'in Yaşanı

Fotoğraf 1 Sabri Berkel, [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:129].

Sabri Fettah Berkel 21 Mart 1907' de Üsküp Yugoslavya'da doğmuştur. Türk kökenli bir aileden gelmektedir. Eskilerin "*Evlad-ı Fatihan*" dedikleri, Fatih'lerin soyundan gelen Fettah Ağa'nın torunudur. Babası Hayrullah Fettah, büyük toprak sahibi bir çiftçiydi ve 5 Ekim 1946'da Yugoslavya'da ölür. Annesi Cavehir Berkel, eşinin ölümünden sonra Türkiye'ye yerleşip, ölümüne kadar (1973) oğulları Sabri ve Avri Berkel ile birlikte yaşamıştır.

1927 yılında Üsküp Sırp-Fransız okulunu (Ecole Franco- Serbe) bitiren Sabri Berkel, daha sonra eğitim hayatına Belgrad Güzel Sanatlar Okulunda (Umetnicka Skola) devam eder. 1927- 1928 tarihlerinde buradan hazırlık diploması alan Sabri Berkel, İtalya'ya geçer ve 1929-1935 yılları arasında Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'nde, (Regia Accademia di Belle Arti) Fellice Carena'nın atölyesinde klasik anlayış içindeki çalışmalarını gerçekleştirir. Resim çalışmalarının yanı sıra iki yıl fresk ve gravür dallarında da çalışmalar yapan sanatçı, öğrenimini başarıyla tamamlar.

Fotoğraf 2 Sabri Berkel, [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları s: 8]

1935'de Türkiye'ye gelen Berkel, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Namık İsmail'e dosyasını sunar. Çalışmalarını çok beğenen Namık İsmail, akademiye girmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurmasını ister. Fakat N. İsmail ölünce, akademiye girişi gerçekleşmez.

Fotoğraf 3 Sabri Berkel Atölyede çalışırken. [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:9]

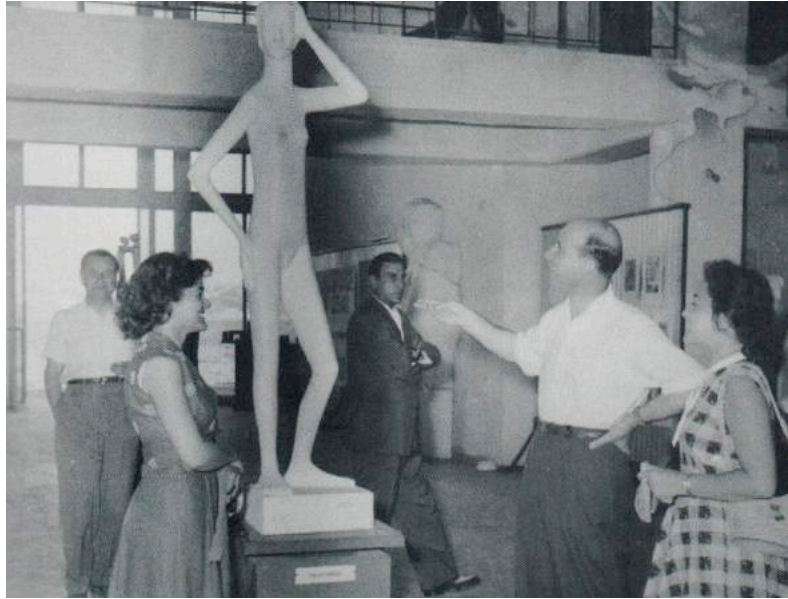
Ekim ayında, akademinin sergi salonunda ilk kişisel sergisini açar. Sergide desen, gravür, yağlıboya ve bereli otoportrelerini izleyicisi ile buluşturur.

Sabri Berkel'in öğretmenlik hayatı **1936**'da Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde, resim dersleri vermesi ile başlar. Başkent sanatçıyı büyük bir ilgiyle karşılar. *"Türk resmi, o güne kadar, böylesine gerçekçi, hemde böylesine teknik güçte ressam görmemişti. Berkel'in özellikle desen ve gravürleri, çalıştığı Floransa Akademisinin geleneksel klasismini Türkiye'ye getirmiş oluyordu."*³²

³² A.g.e. [(<http://sabriberkel.kimdirkimdir.com>), (15.12.2014)]

1938'de İstanbul Erkek Terzi Okulu ile Sultanahmet Kız Sanat Okulun'da resim öğretmeni olarak çalışır.

Fransız ressam Leopold Levy, 1939'da Akademi Resim Bölümünü yönetmekle görevlendirildiğinde, ilk dikkatini çeken ressam Sabri Berkel olur. Levy aynı zamanda gravür ustasıdır ve ülkesinde de bu özelliği ile tanınmaktadır. Bu bağlamda, okulda gravür bölümünün gerekli olduğunu düşünerek ilgili atölyeyi kurar. Bunun sonucunda Berkel, Leopold Levy'nin isteği üzerine İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde açılan gravür bölümünün asistanlığına atanır. Levy'e göre Gravür bölümüne Berkel'den daha uygun bir eğitmen bulunamazdır. Sanatçı, *"Doğduğu şehir Üsküp'ün eski Türk sokaklarından, aynaya bakarak kendinden, kimi halk tipleriyle çıplak kadın ve erkek modellerden meydana getirdiği siyah-beyaz bakır kazısı gravürler Akademi öğrencileri için o türün en uygun örnekleriydi."*³³

Fotoğraf 4 Sabri Berkel öğrencilerine heykel hakkında bilgi verirken. [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:10]

Bu dönem Akademi'de reform dönemidir. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nurullah Berk, Burhan Toprak gibi reformcular, sanatı her şeyden önce çok önemli, çok büyük, çok zor ve çok ciddi bir iş olduğunu düşünmektedirler. İşte bu yıllarda Sabri Berkel D Grubu'na katılır.

³³ A.g.e. [(<http://sabriberkel.kimdirkimdir.com>), (15.12.2014)]

Aynı yıl, 'Güzel Sanatlar' dergisinin birinci sayısında gravür hakkında bir yazısı ve üç gravürü yayınlanır.

Ankara, Sergievi'nde gerçekleşen Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi'ne (DRHS), "Müstakil Ressam ve Heykeltraşlar Birliği" üyesi olarak 16 yapıtla katılır.

1940 yılında, ikinci DRHS'ne yine 'Müstakil Ressam ve Heykeltraşlar Birliği' üyesi olarak, 21 yapıtla katılır.

1941 ve onu izleyen yıllarda 'D' Grubu sergilerine resim verir. Üçüncü DRHS'ne 13 yapıtla katılır.

1944 yılında DRHS'ne, 1940-44 yılları arasında etkin olan, 'Türk Ressam ve Heykeltraşlar Birliği'nin bir üyesi olarak, 12 yapıtı ile katılır.

1945 Şubat ayında, 'd Grubu'nun İstiklal Caddesi, İsmail Oygur Galerisi'ndeki sergisine katılır. 21 Nisan-11 Mayıs, 'İstanbul Filarmoni Derneği'nin Galatasaray'daki lokalinde, 100'e yakın desen, suluboya, gravür ve yağlıboya ile ikinci kişisel sergisini açar.

Sekizinci DRHS'ne dört yapıtla katılır. Sanatçı 1963'e kadar Devlet sergilerine her yıl birkaç yapıtla katılırken bu tarihten sonra 1976 yılına kadar birer yapıtla katılmaya başlar.

1946 Paris'te açılan "Geçmişin ve Bugünün Türk Sanatı" sergisine katılır.

1947'de Milli eğitim Bakanlığınca 'Lüks Kitap' basan basımevlerinde araştırma ve inceleme yapmak için Paris'e gönderilen sanatçı, orada J.G.Daragnes'in (Kitap Uzmanı) atölyesinde etütler yapar. André Lhôte atölyesinde resim düzenleme günlerini izler. İngiltere, İtalya, ve İspanya'ya giderek araştırmalar yapar. Amsterdam'da açılan 'Modern Türk Sanatı' sergisine katılır.

1948 yılında Paris dönüşü şiddetli renk lekeleri ile peyzaj ve natürmortlara yönelir.

1949 yılında, Torino'da Palazzo Carignana'da 'Uluslararası Sanat Kulübü' sergisine katılır. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Dekoratif Sanatlar Bölümü galeri öğretmenliğini üstlenen sanatçı bu görevi 1974 yılına kadar sürdürmüştür.

1940- 1950 yıllar arasında sanatçı, Kübizm sonrası anlayışla natürmotlar oluşturur.

Fotoğraf 5 1949-1950, Sabri Berkel çalışması önünde, [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:130]

Fotoğraf 6 Sabri Berkel bir grup kişiyle çalışırken. [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:13]

1951'de 'Kubbeler I-II ve Kedi' adlı yapıtlarıyla 'soyut- geometrik arabeskler' adı verdiği bir dizi soyut çalışmalar yapar. '22.Uluslararası Oryantalistler Kongresi' kapsamında İstanbul'da açılan '9 Türk Ressamı' sergisinde 'Kubbeler I' adlı resmi sergilenir.

1952 yılında 'Yoğurtçu', 'Simitçi', ve 'Mimar Sinan' adlı yapıtlarını gerçekleştirir.

1953 yılında üçüncü kişisel sergisini açar. İstanbul Filarmoni Derneği'nde açtığı sergisinde, Kübizm sonrası natürmortları ile birlikte soyut geometrik kompozisyonları yer alır.

1954'de Uluslararası sanat eleştirmenleri olan, Paul Fierens, Lionelli Venturi ve Herbert Read'ın jürü üyeliğini yaptığı ve Yapı Kredi Bankası'nın düzenlediği 'İstihsal' adlı ödüllü sergiye 'Ege'de Tütün' adlı yapıtıyla katılır.

1955 yılında, kaligrafik düzenlemelere yönelir.

1956 yılında Türkiye bölümü sergi komiseri olarak, Venedik Bianelin'de görevlendirilir. Aynı zamanda yapıtlarıyla da Bianel'e katılır.

1957 yılı sanatçının, kaligrafiye bağlı lekesel düzenlemelere girdiği birinci dönemidir. Aynı yıl 4. Uluslararası Sao Paolo Bianeli'ne katılır ve sergi komiserliği ile görevlendirilir. Mayıs ayında, 40'in üzerinde yağlıboya ve desen çalışmasıyla, Beyoğlu'ndaki Amerikan Haberler Merkezi'nde dördüncü kişisel sergisini açar.

1958 yılında 29. Venedik Bianeli'nde eserlerini sergiler. Brüksel Uluslararası Sergisi, Türk Pavyonunun restoranına dekoratif panolar hazırlar. Lugona Uluslararası Gravür ve Desen Sergisi'ne katılır. Cemal Okçuoğlu'nun Yeniköy'deki köşkünde bir tavan kompozisyonu ve mozaik panolar yapar.

1959 - 1960 yılları arasında Yeni Levent Sitesi dış duvarlarına mozaik pano uygulamaları yapar.

1960 yılında Viyana'da Türk Grafik Sanatları Sergisi komiserliğini üstlenir ve yapıtlarını sergiler.

1961 yılında, 22. Devlet Resim ve Heykel Sergi'nde 'Kompozisyon no.1' adlı yapıtıyla ödül alır.

1962 Sanatçının ikinci dönemi olarak nitelendirilir. Bu dönemde Jest'e bağlı lekesel düzenlemelere girer. 31 Ekim – 10 Kasım, Viyana, Avusturya Devlet Basımevi sergi salonlarında yağlıboya, desen ve baskı eserleriyle ilk yurtdışı kişisel sergisini açar.

Aynı yıl 31. Venedik Bianeli'ne katılır ve Türkiye bölümü sergi komiseri olarak çalışır.

1963 yılında 5-30 Kasım tarihleri arasında İsviçre - Bern, Türk Büyükelçiliği'nde, 25'in üzerinde yağlıboya yapıtıyla ikinci yurtdışı sergisini açar. Eylül-Aralık aylarında, 7. Sao Paolo Bianeli'ne katılır.

1964 Paris, Brüksel, Berlin, Viyana ve Roma'da 'Çağdaş Türk Sanatı' sergilerinin komiserliğini üstlendi ve yapıtlarıyla katılır.

1965-1969 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü başkanlığı yapar.

Fotoğraf 7 Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir atölye, 1967-68, Soldan sağa: Sabri Berkel, Kemal Bilensoy, Gündüz Gölönü, Cemal Tollu, Fethi Arda, Dinçer Erimez, [Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, s:352]

Fotoğraf 8 Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir atölye, 1967-68, soldan sağa: Dinçer Erimez, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Adnan Çoker, Ali Çelebi, Hüseyin Gezer, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, s:352]

1966 yılında 5.Tahran Bölgesel Bienali'nde Türkiye sergisi komiserliğini yapar ve yapıtları sergilenir.

Sofya'da Türk Grafik Sanatı Sergisi komiserliğini üstlendi ve yapıtlarıyla sergiye katılır.

Üsküp'te Çağdaş Türk Resmi Sergisi komiserliğini yapar ve yapıtları sergilenir.

1968 Macaristan'da açılan "Çağdaş Türk Grafik Sanatı" sergisine dört eseriyle katılır.

Fotoğraf 9 Güzel Sanatlar Akademisi Sergi Salonu, 1967-68, Soldan sağa: Hüseyin Gezer, Dinçer Erimez, TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli ve Sabri Berkel [Prof.Dinçer Erimez, Sabri Berkel, Galeri Artist, s:353]

1969 yılında 10. Uluslararası Sao Paolo Bianeli Türkiye bölümü sergi komiserliği ile görevlendirilir.

1970 2.Buenos Aires Uluslararası Gravür Sergisi'ne katılır.

Fotoğraf 10 Güzel Sanatlar Akademisi Sergi Salonu, 1970-71 Soldan sağa: Sabri Berkel, Dinçer Erimez ve Avusturya Kùltür Müdürü, Türk dostu Erich Kasper, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, s:353]

1971 yılında Lizbon Türkiye Büyükelçiliği binasına seramik pano çalışması yapar. Sabri Berkel bu dönemden sonra geometrik soyut resme yönelir, araştırmalarını geliştirir ve çeşitli sentezlere girişir.

1975 Devlet Sergisi jüri üyeliği yapar.

1977 Sanatçının, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğü'ne atandığı yıldır. Bu yıldan itibaren çalışmalarını, İstanbul Resim ve Heykel Müzesin'de, kendisine ayrılan atölyede sürdürür.

Fotoğraf 11 Güzel Sanatlar Akademisi Sabri Berkel Atölyesi özel kutlama, 1976-77, Soldan sağa: Bihrat Mavitan, Dinçer Erimez, Sabri Berkel, Hüseyin Gezer, Fethi Kayaalp, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, s:354]

Fotoğraf 12 Güzel Sanatlar Akademisi Sabri Berkel Atölyesi, 1976-77, Soldan sağa: Dinçer Erimez, Sabri Berkel, Hüseyin Gezer, Fethi Kayaalp [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, s.354]

1979 Hollanda hükümetinin davetlisi olarak, sanat enstitü ve akademilerinde kapsamlı bir araştırma yapmak için Hollanda'ya gider.

Fotoğraf 13 Sabri Berkel, Hollanda gezisi, [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:131]

1980 UESYO'da profesör olarak sürdürdüğü görevinden ayrılır.

1981 Yılında İstanbul, 'İstasyon Sanat Evin'de ders vermeye başlar. Aynı yıl Dekorasyon Dergisi 3. Altın Palet Resim Yarışmasında, 'Yılın Sanatçısı' ödülünü alır.

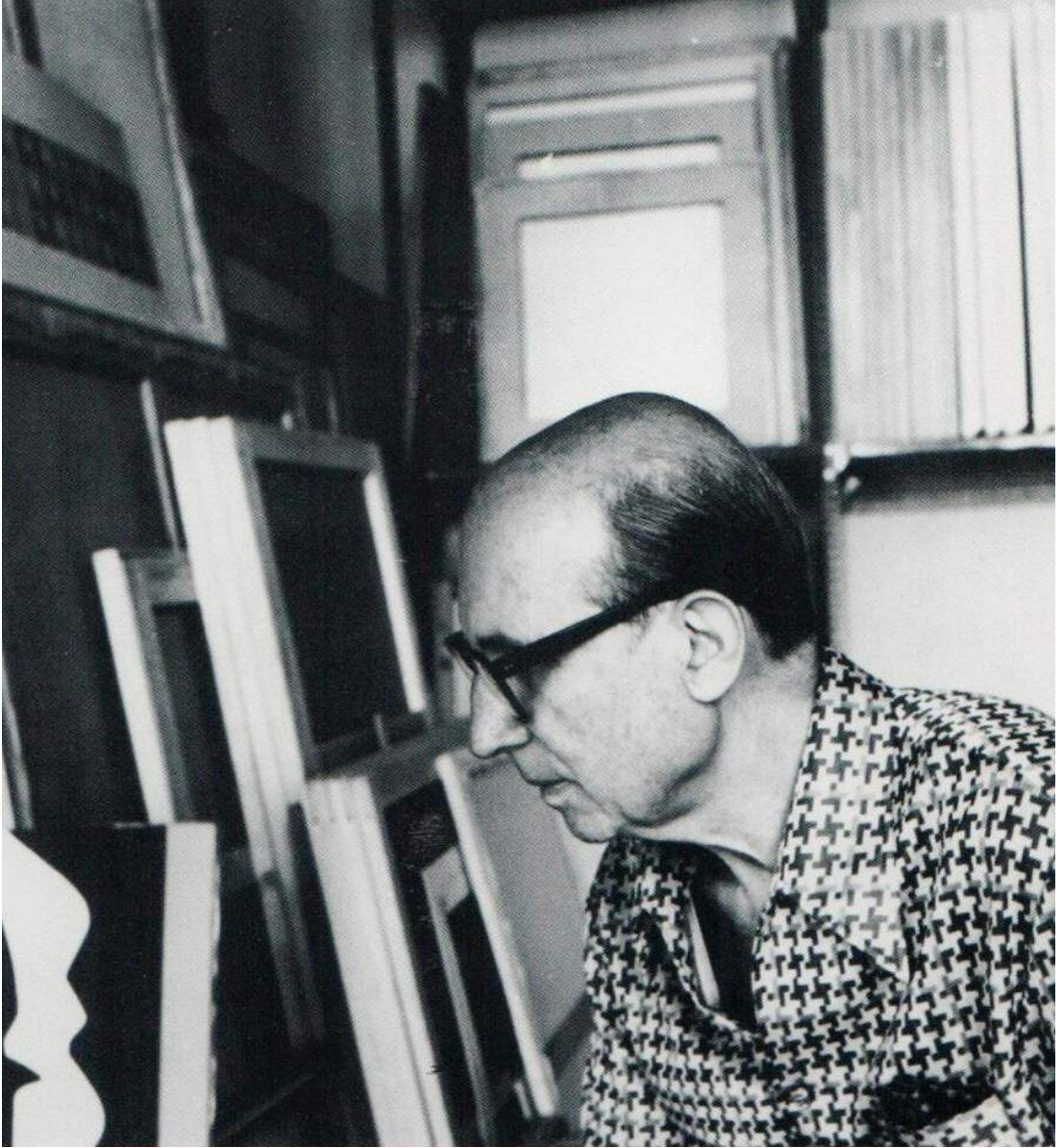
Fotoğraf 14 Sabri Berkel Akademi'de öğrencileriyle. [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:12]

1984 yılında sanatçının bir otoportresi 'Rönesans'tan Günümüze' adıyla kendi portresini yapan dünyadaki önemli sanatçılardan oluşturulmuş koleksiyon da yer alır ve Floransa'daki Uffizi Müzesi'n de sergilenir.

Aynı yıl Garanti Bankası Sanat Galerisi'nde kişisel sergi açar. Bu sergi sırasında, Berkel'e Kültür ve Turizm Bakanlığı Onur Ödülü verilir.

1988 Tem Sanat Galerisi'nde değişik dönemlerden çalışmalarını içeren kişisel sergisini açar. Bu sergi vesilesiyle Sezer Tansuğ ile yapılan bir söyleşi TRT'de yayınlanır.

1989 'Devlet Sanatçısı' ünvanını aldığı yıldır.

Fotoğraf 15 Sabri Berkel atölyesinde çalışırken. [Canan Beykal, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları, s:11]

Arçelik A.Ş. tarafından, Atatürk Kültür Merkezin’de sanatçının bütün hayatını kapsayan ‘Retrospektif Sergisi’ açılır. Sanatçı üzerine kapsamlı bir kitap basılır. Ankara Atatürk Kültür Merkezi’nde, Çağdaş Türk Ressamları-Büyük Sergi’sine katılır.

*7 Ağustos 1993 Sabri Berkel, İstanbul’da hayata veda eder.*³⁴

³⁴ A.g.e. Editör: Betül Kadıoğlu, *Sabri Berkel Dönemler I (1830-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, s.129-131

Jale Erzen Nejdet. *Sabri Berkel*, Enlem 80 Yayınları, Ankara1995, s.172-184

Kişisel Sergileri

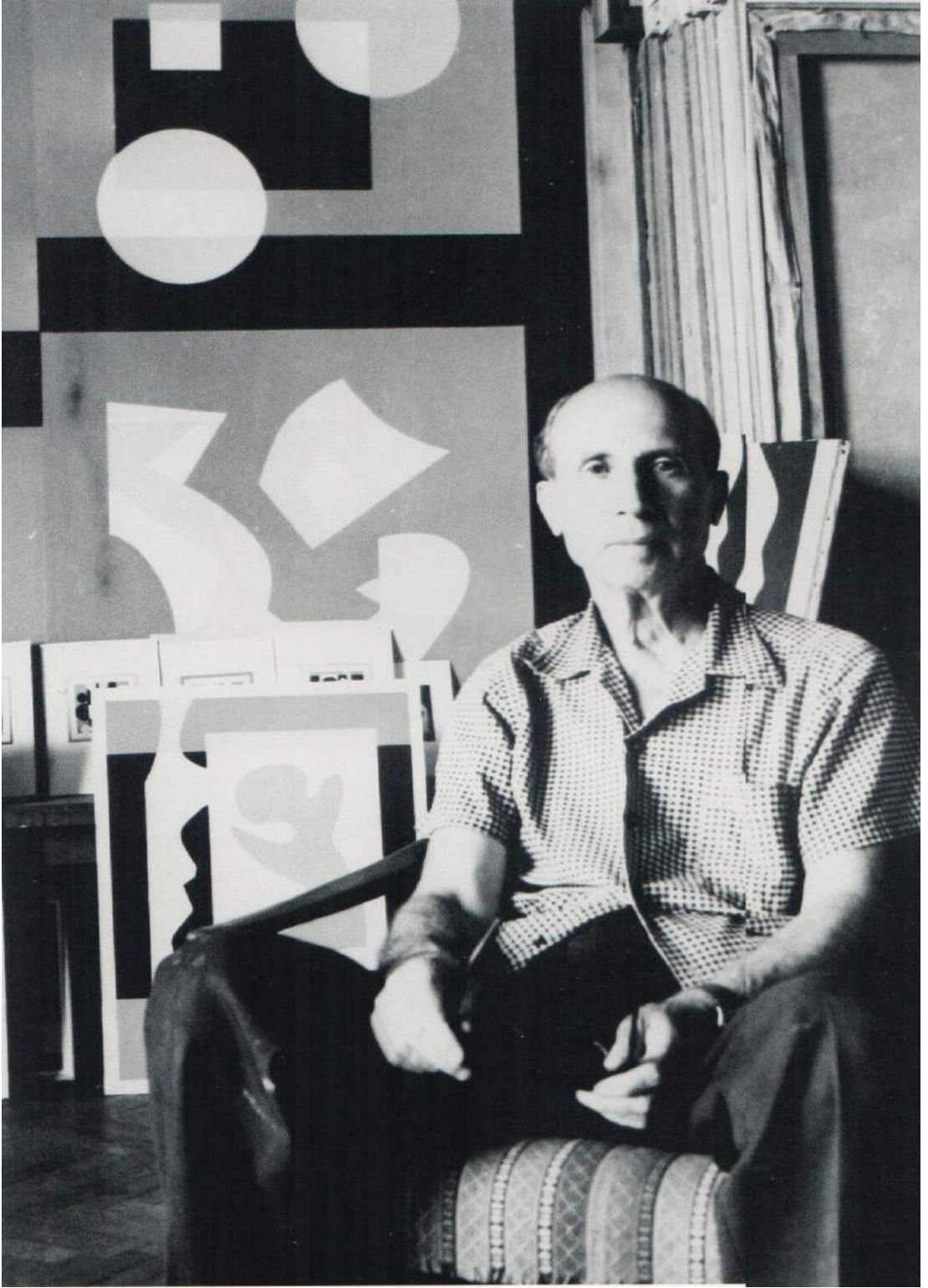
- 1935 *Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul*
1945 *'İstanbul Filarmoni Derneği', Galatasaray Lokali*
1953 *'İstanbul Filarmoni Derneği'*
1957 *Amerikan Haberler Merkezi, Beyoğlu, İstanbul*
1962 *Avusturya Devlet Basımevi Sergi Salonu, Avusturya*
1963 *Türkiye Büyükelçiliği Basın ve Turizm Ateşeliği, Bern, İsviçre*
1977 *Retrospektif Sergisi, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi*
1978 *Galeri Baraz, Kurtuluş, 28 Nisan-30 Mayıs*
1980 *Den Haag, Pulchri Galerisi, Hollanda*
1988 *Tem Sanat Galerisi*
1989 *Retrospektif, AKM, İstanbul*

Karma Sergileri

- 1940 *İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi, Ankara*
1941 *'D-Grubu Sergisi', DGSA, İstanbul*
1943 *Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi, Ankara*
1944 *Devlet Resim ve Heykel Sergisi, Ankara*
1945 *'D-Grubu Sergisi', İsmail Oygur Galerisi, İstanbul*
1945 *8. Devlet Resim ve Heykel Sergisi, Ankara*
1946 *'Geçmişin ve Bugünün Türk Sanatı', Paris*
1949 *'Uluslararası Sanat Grubu Sergisi' Palazzo Carignana, Toronto*
1951 *'Modern Türk Resmi Sergisi', Atina Sanat Dostları Cemiyeti*
1954 *'İhtihsal'- Yapı ve Kredi Bankası*
1956 *'28.Uluslararası Sao Paolo Bienali'*
1957 *'Tokyo Uluslararası 1. Gravür Bienali'*
1958 *'Venedik Bienali'*
1958 *'Lugano Uluslararası Gravür ve Desen Sergisi', İtalya*
1960 *'Viyana Türk Grafik Sanatları Sergisi', Avusturya*
1961 *'Devlet Resim ve Heykel Sergisi', Ankara*
1962 *Venedik Bienali*
1964 *'Çağdaş Türk Sanatı', Paris, Brüksel, Berlin, Viyana*

- 1966 '5. Tahran Bölgesel Bienali'
- 1966 'Türk Grafik Sanatı Sergisi', Sofya, Bulgaristan
- 1966 'Çağdaş Türk Resmi Sergisi', Üsküp, Yugoslavya
- 1968 'Çağdaş Türk Grafik Sanatı Sergisi', Budapeşte, Zeged, Macaristan
- 1969 '10. Sao Paolo Bienali'
- 1970 '11. Buenos Aires Uluslararası Gravür Sergisi'
- 1975 'Inaugural Exhibition' (Açılış Sergisi) New York Üniversitesi 'Grey Art Gallery and Study Center', ABD
- 1977 'Galeri Baraz Koleksiyonu',
- 1981 'Türk Resminde Peysaj', Galeri Baraz, İstanbul
- 1982 'Türk Resminde Çıplak', Galeri Baraz, İstanbul
- 1982 'Türk Resminde Figür ve Portre', Galeri Baraz, İstanbul
- 1982 'Türk Kültür Değişimi İçinde Resim Sanatımız', Galeri Baraz Organizasyonu, Hisarbank Sanat Galerisi, İstanbul
- 1987 'Türk Resminde Modernleşme Süreci', Galeri Baraz Organizasyonu, AKM, İstanbul
- 1987 'Güncel Boyutlarıyla Resim Sanatımız', Galeri Baraz Organizasyonu, AKM, İstanbul
- 1989 'Büyük Sergi', Çağdaş Türk Ressamları, Galeri Baraz Organizasyonu, AKM, Ankara
- 1998 'Türk Resminde Soyut Eğilimler', Galeri Baraz Organizasyonu, AKM, İstanbul³⁵

³⁵ Vural Akışık, *Türk Resminde Soyut Eğilimler*, Dışbank, İstanbul, 1998, s.143

Fotoğraf 16 Sabri Berkel, [Canan Beykal, Dönemler I, Yapı Kredi Yayınları, s:135]

Fotoğraf 17 Sabri Berkel, Geometrik Soyutlama çalışması önünde, [Canan Beyka, *Dönemler I*, Yapı Kredi Yayınları]

Berkel'in şu sözü sanat konusundaki düşüncesini çok iyi özetlemektedir: “*Yeni sanat eski sanat diye bir şey yoktur. İyi ve büyük sanat, kötü ve küçük sanat vardır.*”³⁶

³⁶ Aslı Onat, [<http://www.milliyet.com.tr/soyut-resmin-babasi-100-yasinda-pembenar-detay-kultursanat-533814/>, (Erişim: 01.01.2015)]

3.1 Sabri Fettah Berkel'in Sanatı

” ... Ömrünü varılması zor olan sanat aşkına adayacaksın. Yalnız sanatı ve sanata ait şeyleri realize edeceksin. Seni bu yoldan hiçbir kuvvet çeviremeyecek, ne para, ne şöhret. Eğilmeyeceksin, başka yollara sapmayacaksın, aklının ve zevkinin erdiği şeyleri bildiğin gibi yapacaksın. Bu senin hayatına mal olsa da dönmeyeceksin. Bir ömrü bu uğurda seve seve harçayacaksın.”³⁷

Sabri Fettah Berkel

Türk resminde özel bir yere sahip olan Sabri Berkel'in, özel yerde konumlanması, sanatçı kimliği, kişiliğinin özgünlüğü ve yaşadığı zamanı anlamlandırma biçiminin sanatına yansması, onu özgün ve özel yapmaktadır. Türk resminde soyut sanatın öncü temsilcileri arasında olan sanatçı; bütün yaşamını sanatına adanmış, ve öğrencilerinin aktardıklarıyla da biricik bir akademisyen olarak anılır.³⁸ Disiplini, titizliği ve resmine bağlılığıyla bilinen, figüratiften soyuta değin birçok tarzı başarıyla tuvale aktaran Türk resminin önemli sanatçılarından biridir.³⁹

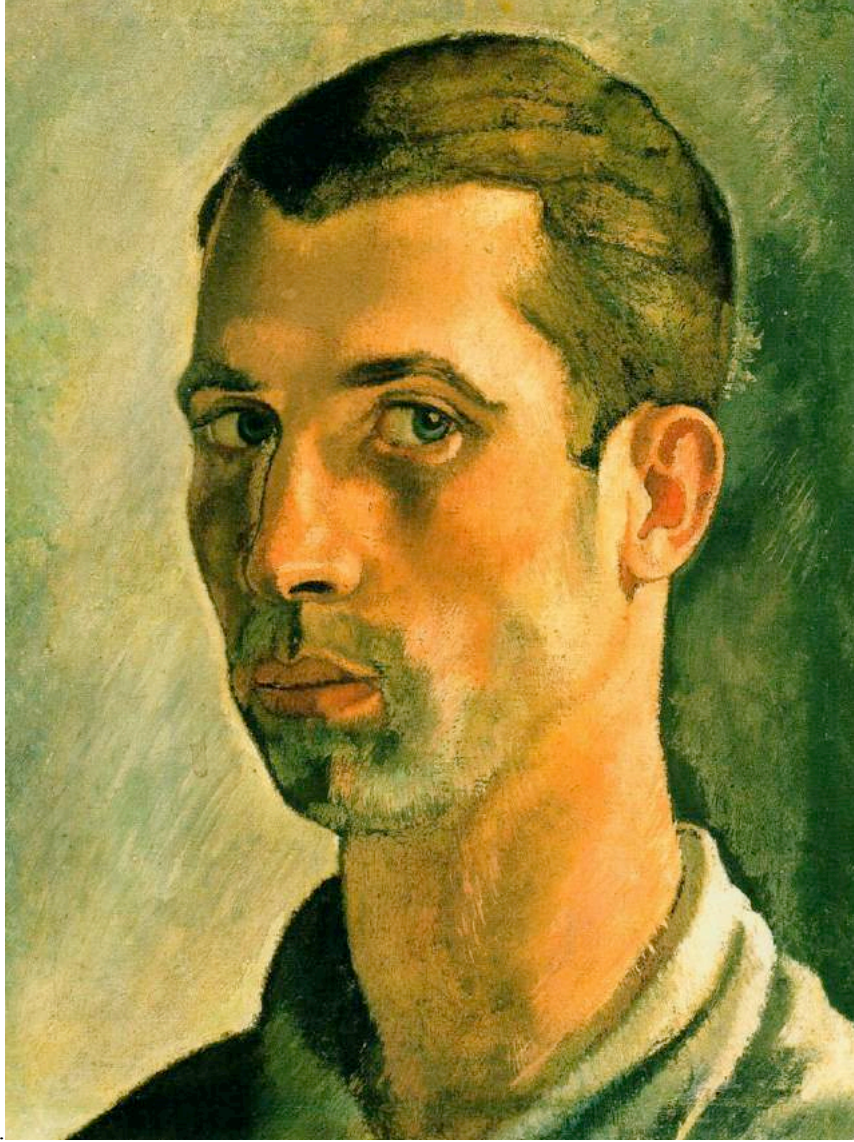
Sabri Berkel, her zaman ciddi, çalışkan, ölçülü, tutarlı, düzenli ve oldukça titiz bir kişiliğe sahip biri olarak bilinmektedir. Ve sanatçının bu yönleri onun sanatçı kimliğini belirleyen önemli unsurlardır. Berkel'in Avrupa'da eğitim alması onun yenilikleri izleyebilmesine olanak tanır ve çağının sanatını incelemesinde etken rol oynar. İlk soyut çalışan Türk ressamı arasında yer yer alan sanatçının eserleri, her sanatçıya ilham olabilecek niteliktedir. Değişim aşamaları, sanatçının kendini sürekli yenilediğinin göstergesidir.

³⁷ Pınar Yurtan Aygün, ”Sabri Berkel'in Türk resmindeki Özgün yeri”, [http://www.aplusyasam.com/sanat/sergi/153-sabri-berkel-turk-resim-sanati, (Erişim tarihi: 27.12.2014.9]

³⁸ Pınar Yurtan Aygün, ”Sabri Berkel'in Türk resmindeki Özgün yeri”, [http://www.aplusyasam.com/sanat/sergi/153-sabri-berkel-turk-resim-sanati, (Erişim tarihi: 27.12.2014.9]

³⁹ Yasemin Bay, ”Duvarını Seven Resimler”, [http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/79RAhItMNWuwglIqtH9ecg_x3D_x3D_, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

Sabri Berkel, sanat hayatının başlangıcında Michelangelo ve Raphael'i kendisine örnek alır. Resimde sanat ile zanaatın birbirinden ayılamayacağını savunur.⁴⁰ Çalışmalarında sadece biçimsel kaygılar yoktur.

Resim 2 Sabri Berkel, *Otoportre*, 1931, 40x30 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, Sergi Kataloğu, 7 Temmuz-25 Ağustos, s:66]

Figürdeki açık koyu dengesi, renk ilişkileri ile sağlanmaktadır. Lekeseli değerler görülmektedir. Poz vermiş olarak betimlenmiş olan figürde bir durağanlık görülmektedir. (Resim 2)

⁴⁰ Solmaz Dolunay, "Ayın Sanatçısı: Bir sanatçı ve zanaatçı olarak Sabri Fettah Berkel (1907-1993), [<http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0904.asp>, (Erişim tarihi: 27.12.2014)]

Solmaz Dolunay, sanatçının örnek aldığı sanatçılardan şu şekilde söz eder:

”Sanatçı, sanatı ile ilgili olarak genç yaşında kendine Michelangelo ve Raphael’i örnek aldığını söyler ve sanatı, ‘bilinmezde bir mucize ile var olan, kendi kuralları ile oluşan bir olgudur. Her yeni resim kendi başına bir problemdir. Her yeni resim bilinmeze bir yolculuktur’, şeklinde tanımlar. Ayrıca, sanatçının İtalya’ya gittiği yıllarda Cézanne ve El Greco’ya da ilgisi oluşmuştur.”⁴¹

1929’dan 1935 yılına kadar Floransa Güzel Sanatlar Akademisi’nde Felice Carena’nın öğrencisi olarak devam eden sanatçı kaldığı bu yıllarda fresk ve gravür üzerine de çalışmalar yapar. Aynı yıl ekim ayında açtığı sergisinde desen, gravür, yağlıboya ve bereli otoportrelerini izleyicisi ile buluşturur.

Türkiye’ye gelince ekim ayında akademinin sergi salonunda ilk kişisel sergisini açan sanatçı ile ilgili olarak, Üzeyir Lokman Çaycı, Tan Gazetesinde ‘Sabri Berkel’ üzerine’ duygu ve düşüncelerini şu şekilde yazıya dökmüştür:

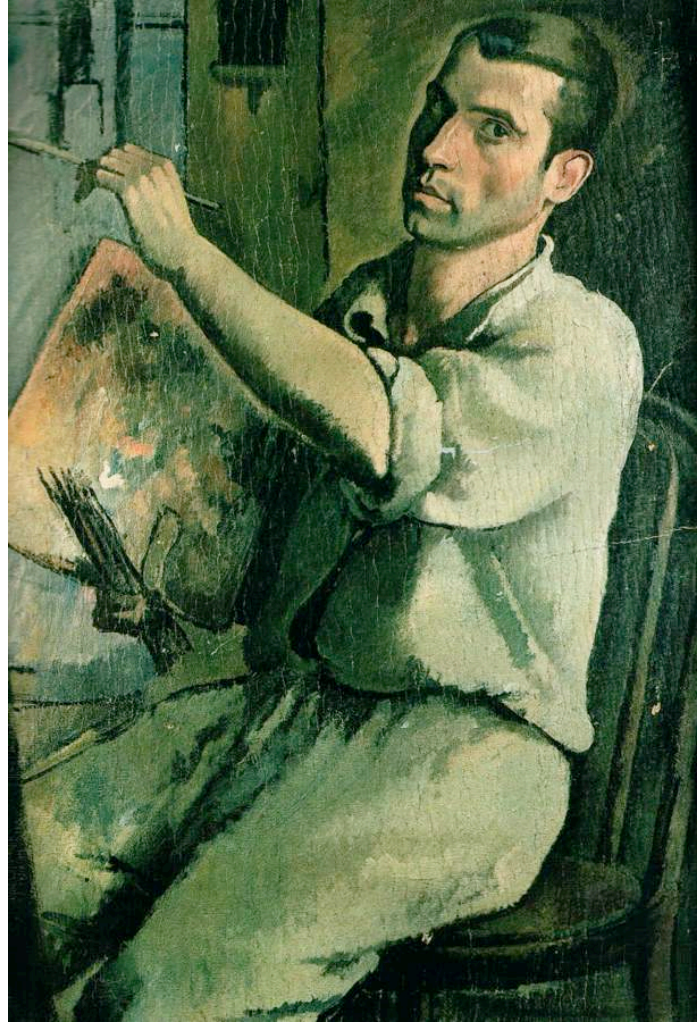
”Bu yıl gördüğümüz resim sergilerinden biri de İtalya’da resim tahsilinden dönen Sabri Fettah’ın Güzel Sanatlar Akademisi’nde açtığı resim sergisi oldu. Genç ressam bu sergisinde bize üzerinde zevkle ve dikkatle durulacak kuvvetli desenler gösterdi. Bunlar arasında bilhassa bilhassa demir uçlu kalemle çizilmiş ve hiçbir zaman kötü bir akademizme düşmeden anatomisi kavranmış çıplak etütleri vardı. İtalya’da Floransa akademisinde akademi âzalarından Felice Karena’nın talebesi olan sanatkârın teşhir ettiği boyalı resimleri bizi desenleri kadar tatmin etmedi. Genç ressamın ilerde bize desenleri kadar güzel boyalar vermesini beklerken kendisini tebrik ederiz.”⁴²

Türk resim sanatında farklı bir yere sahip olan sanatçının 1920’li ve 30’lu yıllarda henüz nesnel dünyaya tarafsızca bakmayı öğrenmeye çalışan, bir yandan izlenimciliğin duygusallığından, bir yandan da Osmanlı geleneğinin güzele

⁴¹ Solmaz Dolunay, ”Aydın Sanatçısı: Bir sanatçı ve zanaatçı olarak Sabri Fettah Berkel (1907-1993), [http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0904.asp, (Erişim tarihi: 27.12.2014)]

⁴² Üzeyir Lokman Çaycı, ”Prof. Sabri Fettah Berkel” [http://www.mirhaber.com/artikel.php?artikel_id=1789, (31.12.2014)]

düşkünüğünden tamamen sıyrılamayan Türk ressamı ile Sabri Berkel arasında büyük farklılıklar görülür. Berkel duyguya ve güzele, aklın biçimlere getirdiği, görüntünün mekanizmasını çözmeye yönelik bir disiplin ve nesnellikle yaklaşır. Batılı ustalar gibi, algı prensiplerine bağlı olan biçim anlayışını Rönesans'ın estetik ilkeleri üzerinde geliştirmiş olan Berkel'in, Türk Resmi'nde dekoratif olmadan soyuta yönelen ilk kimlik olarak ortaya çıkması, resminin öykücülükten tümüyle uzak olmasından ve köklü akılcılığında kaynaklanır. Bu bakımdan, özellikle cumhuriyetin ilk döneminde devrimleri, milliyetçiliği, vatani hayranlıkla konu alan ve halka hitap edebilmek için folklorik öğeleri kullanan çoğu ressamdan farklı bir tutum içindedir.⁴³

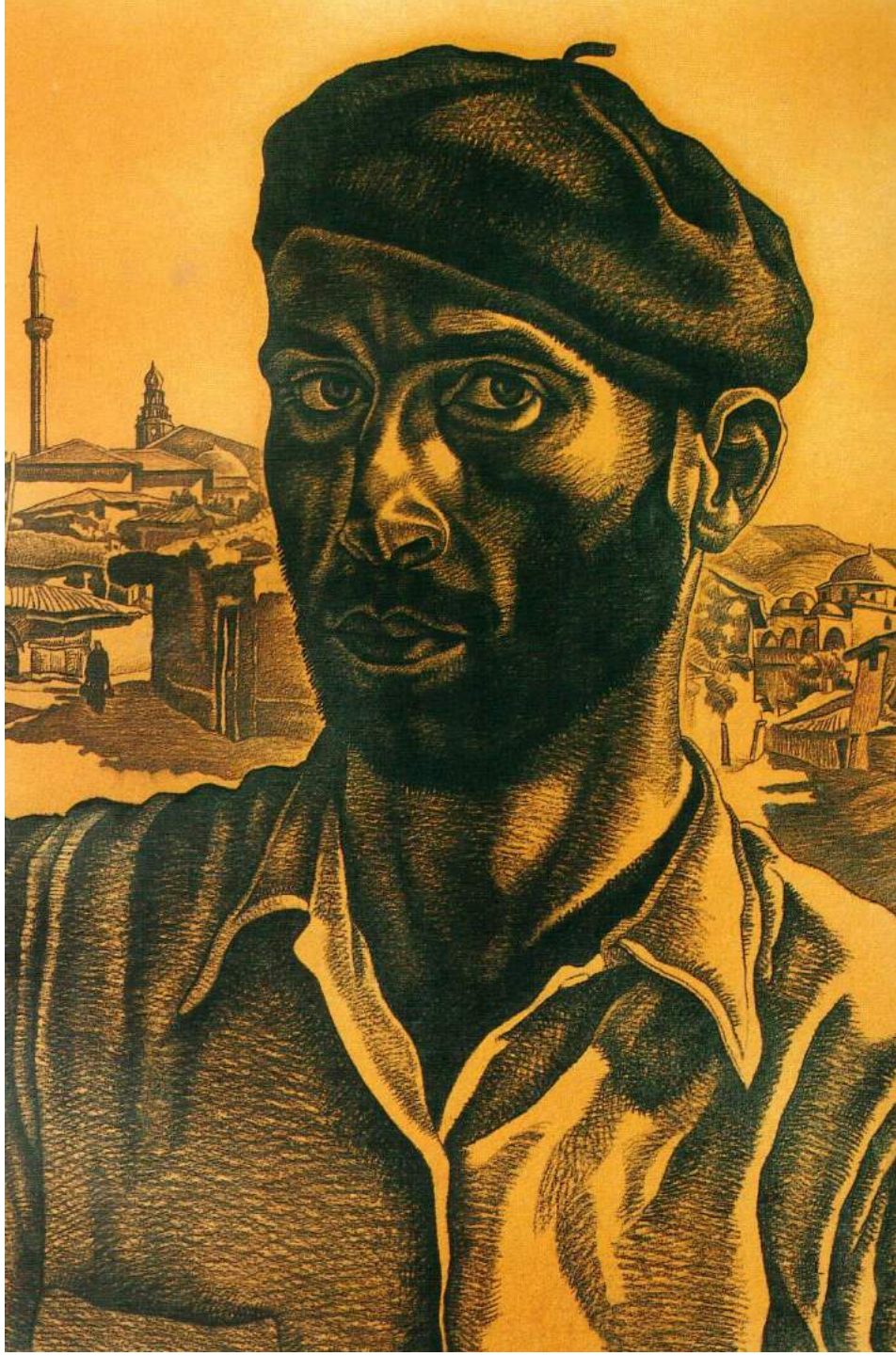
Resim 3 Sabri Berkel, *Otoportre*, 1932, 97x68 cm, Mukavva üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:67]

⁴³ J.N. Erzen, Sabri Berkel, 1995, s.19.

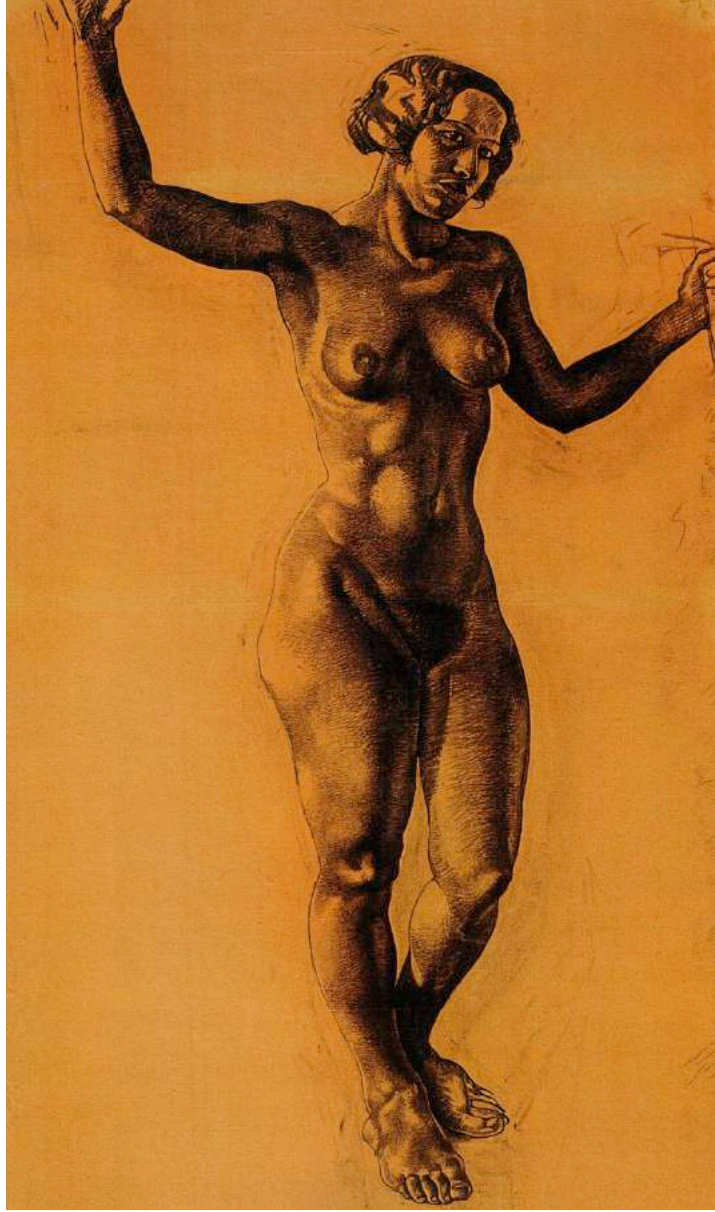
Resim 4 Sabri Berkel, *İki Çocuk*, 1932, 28x21 cm, Kağıt üzerine lavi, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:44]

Lavi tekniği ile yaptığı bu çalışma ve öncesinde yer verilen diğer resimler, Sabri Berkel'in sağlam desen anlayışını göstermektedir. Figürlerdeki rahatlık, yumuşak dokular ustaca yapılmıştır ve birbirlerini tamamlar niteliktedir. Çizimlerinde, sanat geçmişinde ki klasik desen bilgisi, fırça kullanışı Avrupa sanatını ne kadar iyi incelediğini tanımlar. Otoportrelerine bakıldığında donuk ifade gözlemlenir. Bakışlar bir şey ifade etmez haldedir. (Resim 4)

Resim 5 Sabri Berkel, *Otoportre*, 1932, 60x43 cm., Kağıt üzerine fügen. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:68]

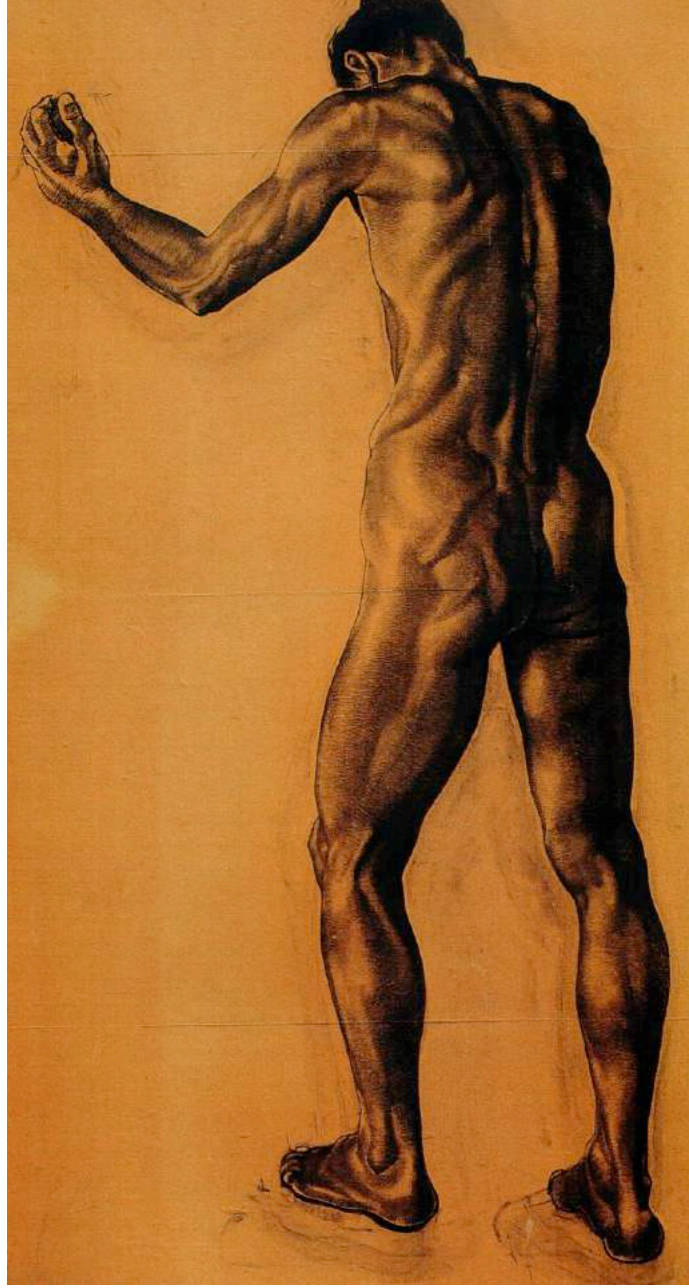
Berkel, genellikle 1932 ve 1935 yılları arasında, gerçekçi, analitik espride, suluboya, fügen ve gravür tekniğinde gerçekleştirdiği Üsküp manzaraları, çıplak çizimleri ve natürmortları vardır. (Resim 5-6-7-8-9-10-11-12)

Resim 6 Sabri Berkel, *Etüt (Çıplak Kadın)*, 1933, 148x75 cm., Mukavva Üzerine Fügen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:29]

Sanatçının Balkanlar'da büyümüş ve Avrupa'da eğitim görmüş olması ona Avrupa sanatını inceleme fırsatını tanımıştır. Sanatçının gördüğü köklü eğitim çalışmalarına yansımaktadır. Canan Beykal'ın sözünü ettiği gibi, *"Çağdaş bir sanatçı olduğu halde gerçek bir klasikti, resmi deney ötesi bir uğraş olarak görmüş olduğu halde sürekli deneyendi, kişisel olarak seçtiği yalnızlığında etrafi en kalabalık olandı ama çevresi en kalabalık olup yine de en yalnız olandı."*⁴⁴

⁴⁴ Canan Beykal, "86 Yıllık Bir Yalnızlık Sona Erdi", *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1993, s.2

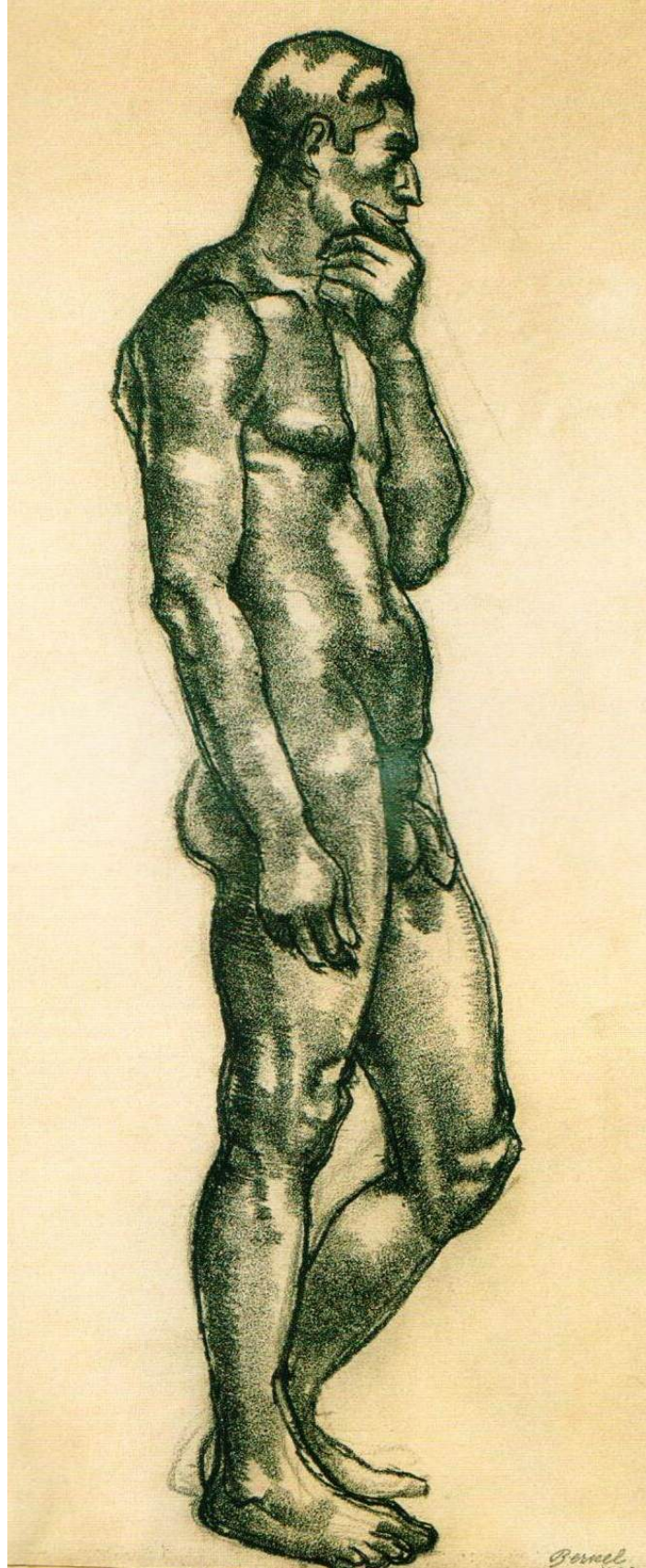
Resim 7 Sabri Berkel, *Etüt (Çıplak erkek)*, 1933, Mukavva üzerine füzen, 148x75 cm., Study (male nude) / charcoäl on cardboard, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:30]

Sabri Berkel'in klasik üsluptaki sağlam bir desen çalışması görölmektedir. Mukavva üzerine füzen ile yaptığı Nü çalışmasında anatomik yapı, oran-orantı ve gölge geçişleri oldukça etkileyicidir. Her ayrıntı dikkate alınmış olan 'Çıplak Erkek' figüründe, denge ile birlikte belirgin bir dinamizm hakimdir. Sanatçı, figürü tüm detaylarıyla ele alır. Hissedilen ise adeta resimden çıkacakmış gibi olmasıdır. (Resim7)

Resim 8 Sabri Berkel, *Etüt (Çıplak Erkek)*, 1933, Mukavva üzerine füzün, 148x75 cm., Study (male nude) / charçoal on cardboard. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:28]

Çıplak Erkek etüdünde yine anatomik yapının, sağlam bir desen bilgisi ile çizildiği görülmektedir. Figürün duruşu; damarlı hatların belirgin oluşu genç ressamın sanata olan tutkusunun ve yeteneğinin izlerini taşımaktadır. Yukarı doğru kalkan yüzün ifadesinde acı hissedilmekte bu acı ve çaresizlik ifadesi vücudun duruşu ile desteklenmektedir. Sol elinin duruşu alıcısında, sanki bir yerden yardım yada güç alma isteğinin yanında kararsızlık hissi yaratmaktadır. Ama bu yardım isteğinin manevi bir destek olduğu çok belirgindir. Yoğun ışık ve gölge ile derinlik yaratılmıştır. (Resim 8)

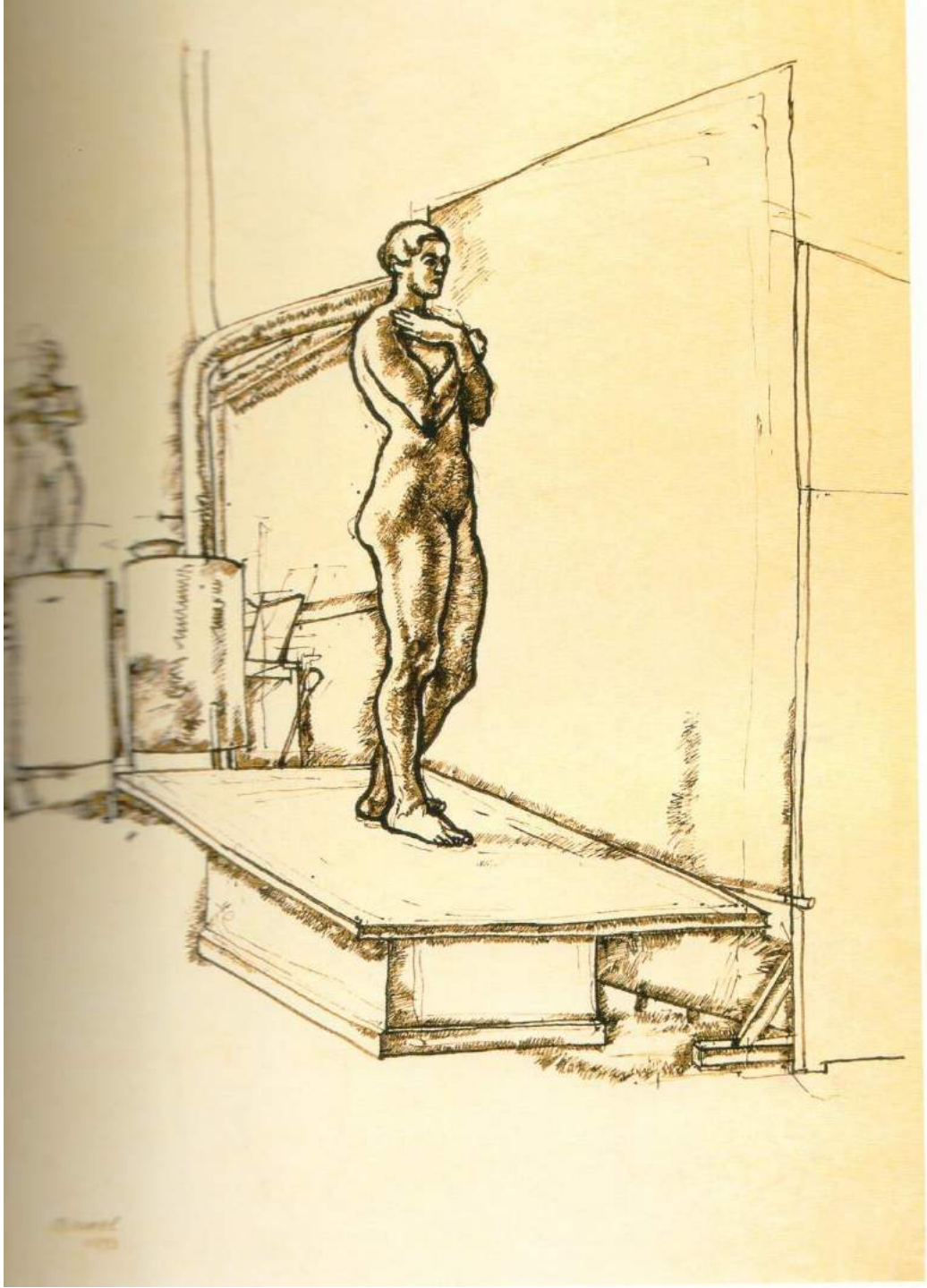

Resim 9 Sabri Berkel, *Nü*, 1933, 50x23 cm, Kağıt üzerine füzen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:27]

Resim 10 Sabri Berkel, *Üsküp'ten*, 1933, 35x50 cm., Kağıt üzerine mürekkep, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:26]

Sabri Berkel'in doğduğu şehirden etkilenerek yaptığı bir peyzaj çalışmasıdır. Kağıt üzerine mürekkepli kalemle yaptığı bu çalışmada, güçlü çizgileri, desen anlayışını vurgulamaktadır. Peysaj çalışmalarında mekanın varlığı gözlemlenir. Resme bakıldığında, küçük kasaba ve bulutlara değen ağaçlar görülür. Bulutların bitmemişlik yarım kalmışlık izlenimleri izleyiciye romantizmin kapılarını aralar. (Resim10)

Resim 11 Sabri Berkel, *Etüt*, 1933, 48x35 cm, Kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:35]

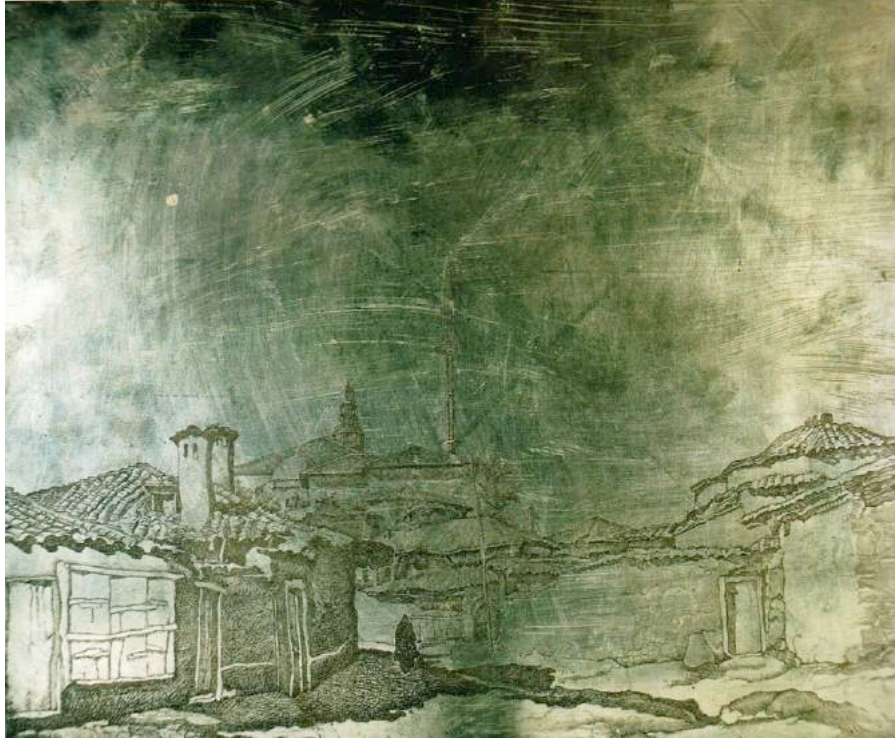
Resim 12 Sabri Berkel, *Natürmort*, 1933, 36x45 cm., Mukavva üzerine karışık teknik, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:25]

Resim 13 Sabri Berkel, *Natürmort*, 1933, 51x59 cm, Mukavva üzerine karışık teknik, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:24]

Sanatçının karışık teknik ile yaptığı natürmort çalışmaları görülmektedir. (Resim 12-13) Resmin elemanları; örtü, istiridye kabuğu, sürahi objelerdir. Çok titizlikle kompozisyonun olduğu resmin dengesinden anlaşılır. Kumaşın katlanması, iç içe geçmesi resme dinamizm kazandırır. Üç boyutlu gören gözle nesnelere birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıntılara dikkat eden, titiz bir karakterin elinden çıktığı

anlaşılır. Bu çalışmalar, genç yaşta Sabri Berkel'in ileride yapacaklarının temelini oluşturur. Mekan olgusu ve geometri ile yakından ilgilenmesi, sanatçının modern resme yönelmesinde etkili olur. Berkel'in 1931-33 arasındaki portre ve nü çalışmalarında çizgi ve düzlem senteziyle geliştirdiği üç boyutlu kütle sağlamlığı giderek Cézanne'ın ve Kübizmin yapısal düzenleme ilkelerini kavramasını sağlarken; özellikle 1935-47 arasındaki natüremortları, kübist çözümlemenin çeşitli biçim ve düzenlemelere uygulandığı çok yönlü bir araştırma döneminin sonuçlarını içerir.

Resim 14 Sabri Berkel, *Üsküp Hamam Önü*, 1934, 39x49 cm, Gravür kalıbı, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:42]

Berkel, İtalya'da başladığı gravür çalışmalarını daha da geliştirecek ve akedeminin gravür atölyesinin başına geçecektir. Son derece özgün olan bu gravür zaten gelecek günlerin başarısının habercisidir. Gravür üzerinde, açık koyu dengesini çok iyi yakalamış ve çok iyi kurgulamıştır. Koyu yeşil, kahverengi ve beyaz puslu bir havayı monokrom renkle verir. Sol tarafta duran evin önündeki figür ise izleyeni, uzak diyarlara götürecektir kadar resmin içine alır. (Resim 14) Berkel çalışmalarının tümünde dengeyi tam anlamıyla sağlayabilmek için çok sayıda denemeler yapar.

Resim 15 Sabri Berkel, **Üsküp, Hamam Önü**, 1934, 39x49 cm, Gravür baskı resim, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:43]

Resim 16 Sabri Berkel, *Portre*, 1934, 27x22 cm, Kağıt üzerine karakalem, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:49]

Sabri Berkel'i ve sanatını daha iyi algılayabilmek için o dönemde Türkiye'de ki sanat anlayışı kısa bir çerçeve içinde incelemek gerekir. Cumhuriyet döneminin başında, 1924 yılında bir grup sanatçı Avrupa'ya gönderilir. Bu kuşağın sanatçıları yurda dönüşlerinde, çok yönlü kalkınma ve modernleşme hamlelerine karşılık olarak gördükleri, Batı'da henüz devam eden, Ekspresyonizm, Kübizm ve Fauve Sanat'ın uygulamalarını biraz gecikmeli olarak Türkiye'ye getirirler. 'Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği' ve 'd Grubu' gibi bir takım sanatçı oluşumları kurarlar.

Akademi'de, Resim Bölümü'nün başına o yıllarda getirilen Lèvy öğrenciler üzerinde sanatçı yönünden çok, onları düşünsel bağlamda geliştiren, uyarıcı bir davranış sergilemiştir. Lèvy kendi tarzını öğrencilerinin taklit etmemesini amaçlayan eğitim anlayışından faydalanmıştır. Lèvy, öğrencilerinden, belli kalıplar düzeyinde sanat üretmelerini değil, yapıtlarını, ileri düzeye taşıyacak yöntemlere göre çalışmalarını istencindeydi. Akademi'deki hocalık kavramı, bu bağlamda dönüşüme uğramıştı. "... bu dönüşümden hoşnut olanlarla olmayanlar arasındaki ayrım giderek derinleşiyordu", ifadesini o dönem için Kaya Özsezgin kullanmıştır. Türk ressamlarının, kendisinden, başarıya ulaşabilmeleri için gerekli öğrenim yöntemlerini beklediklerinin farkında olan sanatçı sadece işçiliğin öğretilebilir olduğunu belirtmiştir.⁴⁵

Canan Beykal, "Berkel'in biyografisi doğum, öğrenim ve sanat eğitimi tarihlerinden sonra, 1935'te Türkiye'ye gelişiyle başlatılır. Sanat hayatı da öyle. Sanki 28 yıl bir hayal gibidir; vardır ama yok sayılır."⁴⁶ diyerek, sanat hayatının başlangıcını Türkiye ile özleştirir.

"Sabri Berkel'in 1940'lı dönemlerinde resmi oluşturan öğeler ile öğelerin içinde yer aldıkları mekânı birbirinden ayıran bir gerilimli ifadelerle özellikle otoportrelerinde yer vermiştir."⁴⁷

⁴⁵ Çimen Bayburtlu, "Nejad Devrim Yaşamı ve Sanatı", *Yükseklisans Tezi*, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Kuramı ve Eleştiri Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2011,

⁴⁶ Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s.17-18

⁴⁷ Solmaz Bunulday, "Ayın Sanatçısı: Bir Sanatçı ve Zanaatçı olarak Sabri Fettah Berkel (1907-1993)", [http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0904.asp, (Erişim Tarihi: 10.01.2015)]

”Jale Erzen, ‘sanatçının oto-portrelerinin dönemin dışavurumcu portrelerini (Max Beckmann, Otto Dix gibi) anımsatmaktadır.’ demektedir. Sanatçının nesneyi ortamından ayıran bu gerilimli yaklaşımı onun konstrüksiyona olan ilgisini ortaya koymaktadır. Bu ise onun daha sonra yapacağı eserlerinin bir habercisi sayılabilir. Çıplak figür çizimleri ise İtalya’da aldığı klasik eğitimin izlerini taşımaktadır.”⁴⁸

Resim 17 Sabri Berkel, *Mimar Sinan*, 1936, 61x41, Kağıt üzerine kurşun kalem, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz -25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:45]

Sanatçının, büyük bir ustalıkla gerçekleştirdiği bu çalışmada ki detaycı ve titiz yapısı oldukça belirgindir. (Resim 17) Çalışma nerdeyse yağlıboya ile yapılmış gibi durmaktadır. Figürün duruşundaki durağanlık, sanatçının sakin mizacından kaynaklı olabilir. Resimdeki ışık tüm resme hakimdir. Arka fon koyu renk olarak taranırken,

⁴⁸ Solmaz Bunulday, ”Ayın Sanatçısı: Bir Sanatçı ve Zanaatçı olarak Sabri Fettah Berkel (1907-1993), [http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0904.asp, (Erişim Tarihi: 10.01.2015)]

Mimar Sinan ve çalışmaları verilen ışıkla ön plana çıkarılmıştır. Greco'nun hayranı olan sanatçı, İşpanya dan Türkiye ye döndüğü zaman bu çalışmayı yapar. Yeni bir düşüncenin ürünü olarak değerlendirilen Mimar Sinan'ın portresi konstruktif bir eserdir. Mimar Sinan dağınık bir mekanda görülmektedir. Sinan'ın elinde adeta ferman okuyormuş gibi açık renkli parlak parşömen kağıdı dikkati çeker. Resimde ki bir diğer dikkat çekici özellik ise Berkel'in parşömen kağıdını resmin sağına yerleştirirken, Mimar Sinan'ın sola bakmasıdır ki bu da resme hareket kazandırmıştır. Mimar Sinan'ın bulunduğu alanda diğer bir dikkat çekici yan ise kitaplardır. Çok sayıda kitabın varlığı ve açık olmaları Mimar Sinan'ın alışkan ve araştırmacı mizacını vurgulamaktadır. Mimar Sinan'ın elindeki parşömeni ferman gibi tutması, o dönemin özelliğini yansıtmıştır. Resimdeki figürün başındaki kavuk ve giysi Osmanlı Dönemindeki ihtişamlı giysilere bir göndermedir. Hacimli çalışılan desende, kumaş kıvrımları ve Sinan'ın duruşu önemli özelliklerden biridir. Figürün yüz ifadesi ve duruşu, heybetli bir görünüm yaratmaka ve toplumda önemli bir yeri olduğunu anlatmaktadır. Berkel'in izleyiciye gerçekliği aktarmak kaygısı içinde olduğu gözlemlenir. Dönemi ve resmettiği kişinin karakteristik özelliklerini araştırmacı kişiliği ile yansıtmıştır.

Sabri Berkel daha önceki yıllarda farklı bir tarzda çalışmaları görülmektedir. Titizliği tüm çalışmalarına yansır. Daha nceki dönemlerde daha realist tarzda çalışmaları vardır. Yaptığı işi severek ve samimi bir şekilde ifade etmektedir.

Ahmet Oktay 'Bir Ressay, Bir Kitap' adlı yazısında Jale Nejdet Erzen'in, Sabri Berkel'le ilgili yazdığı kitaptan ve kendisinin sanatçıyla ilgili düşüncelerini 04.04.1996 tarihli Milliyet gazetesinde kaleme alır.

"İtalya'da öğrenim gören ve ilk yapıtlarında gözlenen desen ve form hakimiyeti dolayısıyla neredeyse akademik/klasik denebilecek bir bieme sahip olan ve 1935'te 'harpten başlayan fütüristler, kübistler, Paris sanatının döküntüleri kalmamıştır. şimdi eski hakiki İtalyan san'atından ilham alınarak çalışılıyor' diyen Sabri Berkel, ironik biçimde 13 yıl sonra geometrik abstre resme geçecek ve 1953 yılında İstanbul Flarmoni Derneği'ndeki seyirciyi

şaşırtacaktır. Ben onun 'Mimar Sinan'adlı resminin bulunduğu sergisinde seyircinin gösterdiği tepkiye bizzat tanık olmuşumdur."⁴⁹

İkinci Dünya Savaşı öncesinde modern sanatı Türkiye'ye tanıtan sanatçılardan biri olan ve Cézanne'ın ikinci nesil temsilcisi olarak anılan Lèopold Lévy'nin İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde 1939 yılında Leopold Lévy'nin isteğiyle Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde gravür asistanı olması ve modern sanattan haberdar olmasında Fransız ustanın katkıları yadsınamayacak kadar önemlidir.⁵⁰

Sabri Berkel'in Leopold Lévy'nin isteğiyle Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde gravür asistanı olduğu döneme denk gelen zaman dilimi aynı zamanda, Akademi'nin reform dönemi olarak nitelendirilebilir. "*Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nurullah Berk, Burhan Toprak gibi reformcular, sanatı 'her şeyden önce çok önemli, çok büyük, çok zor ve çok ciddi bir iş olduğunu' düşünmektedirler.*"⁵¹ 1939'da başlayan oymabaskı çalışmaları, bu sanat dalıyla eski yakınlığını arttırır, mizanpaj ve lüks kitap çalışmaları, sanatının grafik tasarım yönünü ve titiz işçiliğini geliştirir. Bu yıllarda Sabri Berkel'de D Grubu'na katılır. "*1939'da Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar, 1941 ve 45'te 'd' Grubu sergilerine katılan Sabri Berkel, 1930-35 arasında yapıyla biçim özelliklerinin öne çıktığı portre, çıplak, ölü doğalar gerçekleştirmiştir.*"⁵² Cumhuriyet döneminin başında, 1924 yılında Avrupa'ya gönderilen kuşağın sanatçıları yurda dönüşlerinde, çok yönlü kalkınma ve modernleşme hamlelerine karşılık olarak gördükleri, Batı'da henüz devam eden, Ekspresyonizm, Kübizm ve Fauve Sanat'ın uygulamalarını biraz gecikmeli olarak Türkiye'ye getirirler. 'Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği' ve 'd Grubu' gibi bir takım sanatçı oluşumları kurarak, Türkiye'de yaşayan bir sanat ortamı oluşturmak ve bunu ülke geneline yaymak gibi, dönemin eğitim politikası ile örtüşen ortak idealler benimserler. 1933-36 arası 'İnkılap Sergileri', 1938-43 arası 'Yurt Gezileri' ve 1939'dan başlayarak 'Devlet Sergileri' gibi etkinliklerle desteklenmek istenen

⁴⁹ Ahmet Oktay, "Bir Ressam Bir Kitap", [et.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20%20berkel&isAdv=false, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

⁵⁰ Bayburtlu, A.g.e., s.178

⁵¹ Solmaz Dolunay, "Ayın Sanatçısı: Bir sanatçı ve zanaatçı olarak Sabri Fettah Berkel (1907-1993), [http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0904.asp, (Erişim tarihi: 27.12.2014)]

⁵² Semra Germaner, "Türk Sanatının Modernleşme Süreci: 1950-1990"...: Semra Germaner, "Türk Sanatının Modernleşme Süreci: 1950-1990", *Modern ve Ötesi/Modern and Beyond: 1950-2000*, (Genişletilmiş 2.bs.), Haziran 2008, s.1-30, (Metinler: Semra Germaner-Orhan Koçak-Zeynep Rona-Fulya Erdemci vd)

modernleşme projesi, Genç Cumhuriyet tarafından, bir devlet politikası olarak sürdürülür.⁵³ Bu anlayışın sonucunda dönemin Türk Sanatı genellikle ‘kalıplara dayalı’ tavırlar merkezinde gelişen bir kimlik sunar ve özellikle de yerel konulara ilgi duyulur.⁵⁴

Çerçeve içindeki düzenin bütünlüğüne öncelik veren yapı anlayışı, ilk dönemlerinde biçim ve mekan arasında ayırt edicilik, 1940’lardan sonraysa biçim ve mekanı birbirine bağlayan çizginin gerilimi, ritim ve üç boyutlu nitelikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Çizgi, ışık ve renk öğelerinin çeşitli dönemlerde kazandığı farklı özellikler, temelde onun ilk yıllarındaki klasik anlayışı, çağdaş sanat felsefesini ve gerçeğin çözümlenmesini bütünleştirebilmiş olmasından kaynaklanır. İlk dönemlerdeki çözümleyici gerçekçi etütleri doğa ve algı mekanizmalarını temelden kavrayarak soyut resmine anlam kazandıran kaynaklar olur.

Resim 18 Sabri Berkel, *Gençliği Simgeleyen Ekici*,1937, 130x96 cm, Karton üzerine füzen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:46]

⁵³ Halil Akdeniz, *Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Resim Sanatı*, Yayınevi, 2008, s.20

⁵⁴ Özkan Eroğlu, *Sanatın İpuçları*, Yayınevi, İstanbul, 2005, s.89

Sabri Berkel'in resmin alt yapısında geometriye verdiği önem oldukça belirgindir. Resimde biraraya gelen amorph şekiller figürün zemini oluşturmakta, yapısalcı bir yaklaşım gösterdiğini vurgulamaktadır. Sanatçının kübizme doğru yönelişinin belirtileridir. (Resim 18)

D grubu ressamı olan Nurullah Berk, Abidin Dino, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu ve heykeltıraş Zühtü Mürütoğlu'nun katkıları ile 1933'te ilk sergilerini gerçekleştirirler. Bu grubun özelliği; empresyonizmi reddetmek, kompozisyonu ise kübist, konstrüktivist akımlardan esinlenerek sağlam bir desen temeline oturtmak olur. Her dönem de olduğu gibi bu gruba da karşı çıkanda, etkilenen de olur. Bu akım 1947 yılına kadar varlığını sürdürür.

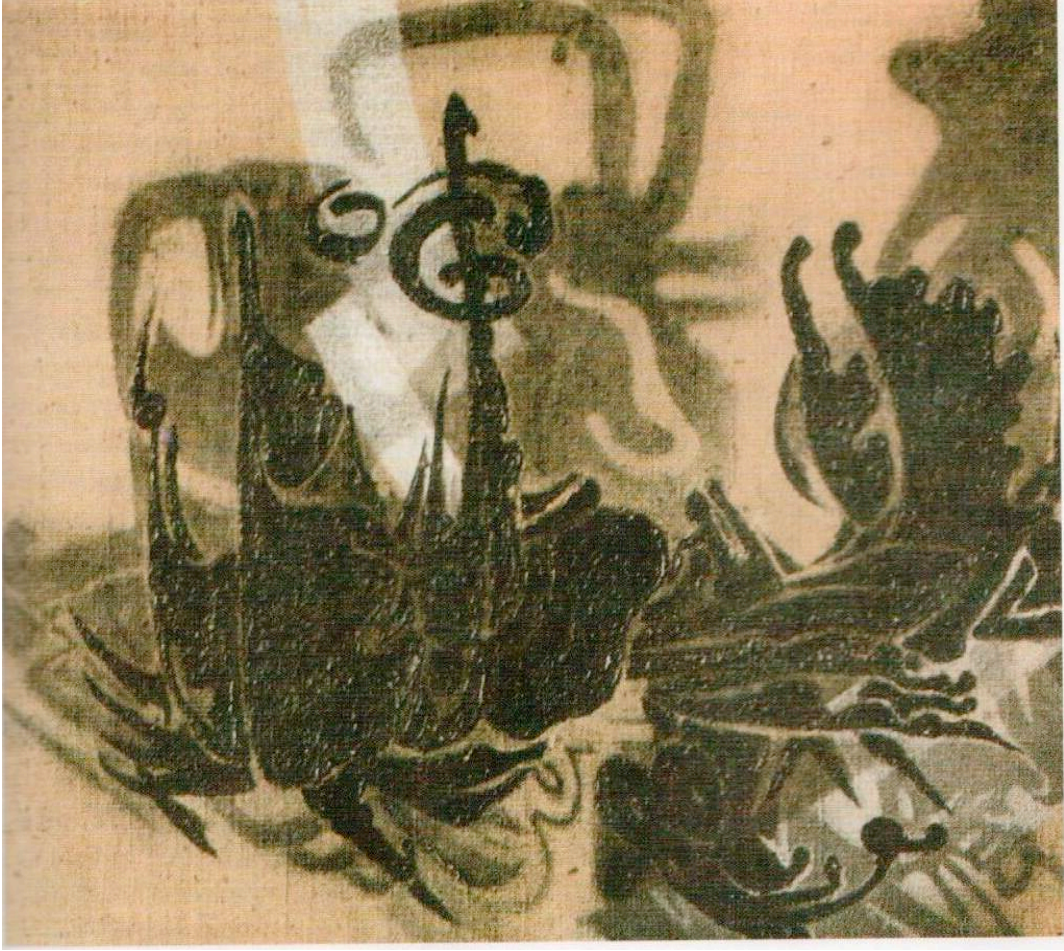
Mehmet Ergüven, Berkel'in bu yaklaşımını ve resmin alt yapısının geometri ile desteklendiğini ifade etmiştir.

”Berkel için resim yapmak, tuval sathının keyfi olan her şeyden arındığı bir temizleme işlemidir. Nitekim sınırlı sayıda yaptığı söyleşilerde de vurguladığı tek şeyin bu olduğunu görürüz: resmin altyapısı geometride saklıdır; ancak burada söz konusu olan geometri taşıyıcı zemin değil, doğrudan doğruya kendisi resmedilen'dir. Bir başka deyişle gösterilen'e talip olan çıplak geometri, özünde resimsel malzemeyi bir-araya getirme (conponere) sürecindeki nirengi noktalarının dökümünden müteşekkil planimetrik tasarımıdır. Bu nedenle Berkel'de satha koşulsuz bağımlı amorph şekiller, varlığı temsilini önceleyen hazır patronları çağrıştırır hep; ve hiç şüphesiz gerçekliğini olmayan aslına borçlu bu kalıplar, söz konusu resimlerdeki nesneleşme eğiliminin temel nedenidir.”⁵⁵

Sabri Berkel, yalın biçim ve renk birleşimleri içinde yoruma ağırlık veren bir sanat anlayışını benimser. 1950 yıllarının sonuna doğruysa, soyutlamacı kaygıların dan bütünüyle uzaklaşır, eski Türk hat sanatının ritimli çizgi öğelerinden yararlanarak, bütünüyle soyut bir kompozisyon şemasına yönelir. Bu dönem resimleri, aynı çizgide

⁵⁵ Sabri Berkel, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s.4

çalışmış olan Abidin Elderoğlu' nun kaligrafi kökenli çalışmalarına yakındır. (Resim 19)

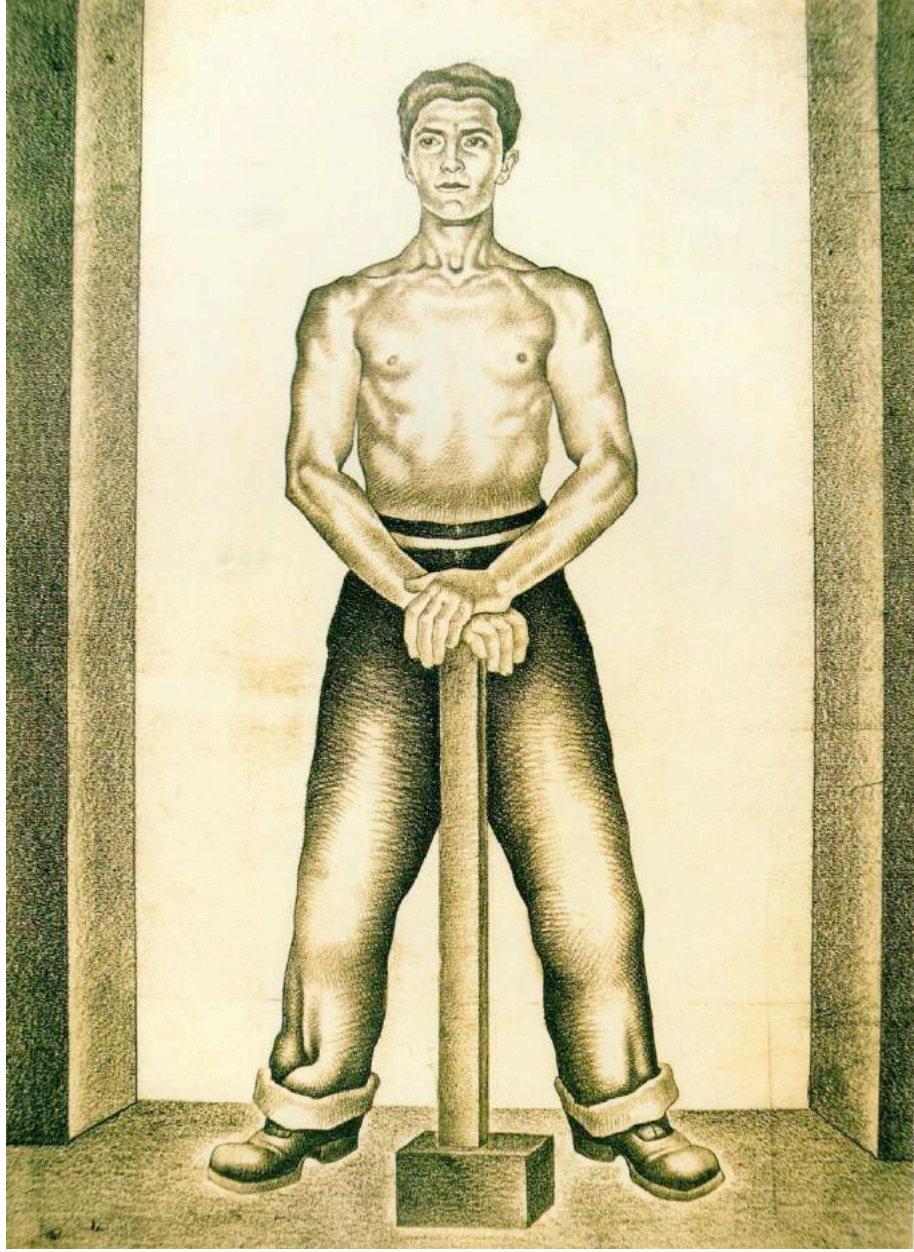
Resim 19 Abidin Elderoğlu, [Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, Doruk Yayınları, 3. Baskı, 2010 s:201]

Resim 20 Sabri Berkel, *Gençliği Simgeleyen Ekici*, 1937, 140x96 cm, Kağıt üzerine karışık teknik, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:47]

Sabri Berkel, "Gerçek ressam, resim aracılığı ile görülebilir görünüş'ün evvela varlık – biçimi'ne vakıf olup, ilkin bu biçimi yeniden üretebilecek beceriyi kazanmalıdır."⁵⁶ Der.

⁵⁶ Sabri Berkel, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s.7

Resim 21 Sabri Berkel, *İşçi*, 1938, 54x39 cm, Kağıt üzerine karakalem, [Canan Beykal, Sabri Berkel, *Dönemler I*, (1930-1955), Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:60]

Figürünü çevresinden arındırarak tüm ilgisini hacimlemeye veren Sabri Berkel, resminin üzerinde ki yoğun çalışması sonucu sanki figür doğallığını yitir. Gölgelerle karartılmış bu hacimsel nesne statikleşir. (Resim 21) *”Fazladan tek bir çizgiyi gereksiz artistik gösteri olacağından dolayı kabul edemez olur ve bu, figürün fiziksel güzelliği aleyhine işleyen bir görüntüyle sonuçlanır.”*⁵⁷

⁵⁷ Canan Beykal, *Sabri Berkel Dönemler I (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.16

Resim 22 Sabri Berkel, *Portre*, 1939, 33x28 cm, Kağıt üzerine lavi, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:54]

Sabri Berkel'in sanatında zaman zaman tekrarlara başvurduğu gözlemlenir. Özellikle ilk dönem portre çalışmalarında bu yönelim belirgindir. Baskı resimde kullanmış olduğu serigrafi tekniği bu durumun özelliğidir. Bununla da yetinmeyip ızgara mantığını da tuvallerine aktarır. Berkel'in kişiliğinde yatan disiplinli, üretken, mesafeli, düzen ve formlara düşkünlüğü atölyesine kadar yansır. Aynı zamanda dünyaca ünlü ressamlar kadar titizdir. Sanatçının, Cezanne, Mondrian, Kandinsky, Picasso gibi sanatçılardan etkilenmiş olması ve onlar kadar titiz çalışması en belirgin özelliğidir.

Sanatçı, sanatın ne kadar büyük ve mukaddes olduğunu öğrendiği Floransa'daki klasik eğitiminin yine bunun yanında kendi kişiliğinin verdiği mükemmelleçliliğiyle ve aurası ile doğulu ifadeler kattığının öyküsünü anlatır. 1938-1940 arası yaptığı çini

mürekkebi desenlerinde bunun kanıtı gibidir. Defalarca yinelediği desenleri, soyut günlere yönleneceği haberini vermektedir.⁵⁸

Prof. Devrim Erbil, Sabri Berkel'in çalışkanlığını, sanata taparcasına bağlılığını ve anılarını şu şekilde dile getirmiştir:

"1955 yılında Akademiye girdiğimde Sabri Berkel'i uzaktan tanıma şansım oldu. Daha sonraki yıllarda da hem öğrenci hem de öğretim üyesi olarak aynı çatı altında çok uzun yıllar birlikte olmamıza karşın onu daha yakından tanıyamadığımı açıkça belirtmeliyim. Bu belki de Sabri Berkel'in koyduğu mesafeden kaynaklanıyordu. Hemen hemen herkeste bıraktığı izlenim ciddi, ölçülü, tutarlı, düzenli, temiz giyimli, kolay beğenmeyen tavır ve çalışkanlığıydı. Kanımca sanata taparcasına bağlılığı ve hiç ödün vermeyen tutumu onun en ayrıcalıklı yönünü oluşturuyordu. Sabri Berkel ile ilgili anılarımı gözden geçirincede önümde şöyle bir sahne canlanıyor: Onun dünyasında her zaman için sadece kendisi ve sanatı vardı. Sanat dışında yaşanmış bir an Sabri Berkel için sanırım hiçbir anlam ifade etmiyordu. Örneğin Sabri hoca Akademi'deki gravür atölyesinde çalışırken yoğunluğunu ve dikkatini engelleyecek öğrencinin atölyede yer almasını istemezdi. Değil öğrencilik yıllarımda daha sonraları asistan olduğum dönemde bile gravür çalışmak istediğimde 'Efendum hava güzel, boğaz güzel, kızlar güzel gidiniz yaşayınız' derdi. Bu sözleri kendisinden bir çok defa işittim. Açıkçası gravür çalışmamızı engellediği için bunun bencilce bir davranış olduğunu düşünüyordum. Şimdi ise Sabri Berkel'in sanat tutkusu ve coşkusu yüzünden gerçek dünyanın ve hazlarının dışında yaşadığına inanıyorum. Resim bölümü başkanı olduğu yıllarda, Resim Heykel Müzesi odasında resim çalışırken kendisi ile yakınlaşma fırsatım oldu. Şunu kesinlikle söyleyebilirim ki konu sanat olduğu zaman Sabri Berkel ödünsüz bir sanatçı idi. Bir çok kişiye sıcak ve sevimli gelmeyen davranış ve düşünceleri onun sanatın yüceliğine olan inancından kaynaklanıyordu. Onun dünyasında sanat soylu ve kutsal bir

⁵⁸ Ayşe Su Sel, "Maksi Mini Tadında Sabri Berkel'ler",

[<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20Berkel&isAdv=false>,
Tarihi: 1.01.2015]

(Erişim

*kavramdı. Bence Sabri Bey yaşamı ve eserleri ile bizlere bir sanat dersi verdi.*⁵⁹

1950 öncesi manzara, natürmort, portre ve çıplak çalışmalarında bile yöneldiği ilke, somut görüntünün altında akılcı, kalıcı ve yapısal biçim özelliklerini vurgulamak olmuştur. Berkel'in 1930-50 arası figüratif resim ve çizimlerinde kendini belli eden kalıcı düzen arayışı, çeşitli dönemlerinde yöneldiği farklı resimsel öğelerin sonsuz görsel olanaklarını işleyen, en azla en çok anlam amaçlayan ve Türk resmi içinde az rastlanan bir biçim sürekliliği ortaya koymaktadır.

Resim 23 Sabri Berkel, *Şinasi'nin Portresi*, 1943, 70x52 cm, kağıt üzerine karakalem, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:56]

Resim 24 Sabri Berkel, *Şinasi'nin Portresi*, 1943, 70x52 cm, tuval üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:57]

Yaptığı çalışmalarını defalarca tekrarlayan Berkel'in Şinasi'nin portresinin, karakalem ve yağlıboya olarak iki farklı teknikle çalışması görülmektedir. (Resim 23-24) İki

⁵⁹ *Sabri Berkel*, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s.12

çalışmada da yumuşak geçişler vardır. Karakalem çalışmasında çizgisel değerlerin çok iyi olduğu görülmektedir. Özellikle gömlek kıvrımlarında, ve yüz hatlarında geçişler sert değildir ve yumuşak tonal değerini kaybetmeden hafif dokunuşlarla gerçekleştirilir. Bu yaklaşımın eseri daha kaliteli bir hale getirmiş olduğu görülmektedir. Resim 24’de diğer resimde karakalem ile sağlanan uyum ve denge yağlıboya kullanılarak renk armonisi sağlanmak istenir. Arka fonda özenle seçilen yeşil fon tüm tabloyu etkiler.

Resim 25 Sabri Berkel, *Hakkı Anlı'nın Hanımı*, 1944, 20.5x14 cm., Kağıt üzerine suluboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:59]

Sabri Berkel, Hakkı Anlı'nın eşini resmeder. (Resim 25) Suluboya çalışması son derece özgündür. Sanatçı olabildiğince titizdir ama bunu sıradan bir alıcının

farketmesi de mümkün değildir. Resimlerinde izleyiciyle diyaloga girme gibi bir kaygısı hiç olmayan sanatçının eserlerinde sanki oldu bitti gibi bir izlenim vardır. Bu çalışmasında, sanatçının detaydan uzaklaştığı görülmektedir. Çalışmada bitmemişlik hissi izleyiciye kendi dünyasında tamamlama fırsatı vermektedir. Malzemeyi çok iyi tanıyan ve kullanan sanatçının bu yönünün çoğu zaman kaygıya dönüştüğü hissedilir.⁶⁰

Sabri Berkel'de ki bu ilerleme sanat yaşamının doruk noktasıdır. Büyük değişime ayak uyduramaması sebebiyle de kararsızlık yaşar. Berkel, Andre Derain'in üst üste fırça darbeleri çalışmalarından etkilenir. Renk geçişlerinin sert kullanımı daha sonra somuttan uzaklaşıp soyut imgelere yöneliminde daha belirgin görülür. Yapmış olduğu çalışmaları klasikten ziyade yeni oluşturmuş olduğu üründedir.

Resim 26 Sabri Berkel, *Taksim Meydanı*, 1947, Mukavva üzerine yağlıboya, 70x100, [Pınar Yurttan Aygün, "Sabri Berkel'in Türk Resmindeki Özgün Yeri", http://www.aplusyasam.com/index.php?option=com_content&view=article&id=153:saber&catid=72:maka&Itemid=190, (05.01.2015)]

⁶⁰ Sabri Berkel, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s.8

Sabri Berkel'in 'Taksim Meydanı' adlı çalışması, doğadan ayrılışının ve üsluplaştırmanın, geometrikleştirmenin bir örneğidir.

Ayla Ersoy sanatçının bu çalışmasını şu şekilde yorumlamıştır:

*"Sırasıyla Realizm, Expresyonizm, Kübizim, Taşizim ve Geometrik Soyutlama akımları içinde hacimsellikten yüzeysel ifadelere ve çizgisel ritimlere ulaştığı yapıtlar içinde bir geçiş dönemi çalışması. Kaynağını Osmanlı mimarisinin kubbe ve minarelerinden alıyor; heniz tam kimliğini kaybetmemiş, ama soyutlamış geniş renk lekeleriyle organik formlardan soyuta yönelen ritmik oluşumlarla biçim ve renk birbirini ezmeden sanatçının yeni bir ifade tarzı olarak ortaya çıkıyor."*⁶¹ (Resim 26)

Berkel, sanatında en büyük değişimi 1947'de bir yıllık Fransa bursu ve İngiltere, İtalya, İspanya gezileri sonrasında yaşar. Resimleri; karşıt ton ve renklerin kullanıldığı, arabesk bir çizgi dokusu içinde titreştiği, ritmik bir boyut kazanır. Bir yanda Matisse'in, öte yanda lüks kitap çalışmalarıyla edindiği grafik düzen anlayışının bir sonucu olarak gelişen renk ve boş-dolu yüzey ilişkilerinin hareketliliği, bundan sonra resminin soyuta yönelişinde üç boyutlu yapısal düzen anlayışı kadar önemli bir rol oynar. Hat ve minyatür sanatına olan ilgisi, soyut yaklaşımına bu sanatların geometrik ve organik çizgi ritmini getirir.⁶²

Sabri Berkel, genç dönemlerinde gerçekçi çalışmaları daha sonra yaratacağı resimlerinde yaratıcı, disiplinli, yalınlığın ifadesidir. Winckelmann,'da bu konuyla ilgili olarak görüşlerini belirtmiştir. *"Tıpkı insanlar gibi güzel sanatların da gençlik dönemleri vardır ve bu sanatların ilk günleri ancak görkemli ve güzel olana değer veren bütün sanatçıların ilk dönemlerine benzer."*⁶³

⁶¹ Ayla Ersoy, 500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlarda, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul 2004, s.108

⁶² Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt: 1, 1997 s.224

⁶³ Umberto Eco, *Güzelliğin Tarihi*, Doğan Kitap, 6.Baskı, İstanbul, 2012, s. 38

Resim 27 Sabri Berkel, *Genç Kız Portresi*, 1949, 26x20 cm, Kağıt üzerine kurşunkalem. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:58]

Resim 28 Sabri Berkel, *Portre*, 1949, 17x13.5 cm, Çinko gravür. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:83]

Genç Kız Portresi'nde izleyicide heykel hissi yarattır. Diğer karakalem çalışmalarında çizgiler çok daha rahattır. İfade, yüz hatları ve bakışlar ressam tarafından titizlikle incelemiştir. (Resim 27) Sabri Berkel'in sanat anlayışında bu tekrar ve geri dönüşlere rastlanmaktadır. Eğitim aldığı zamanlardaki birebir yapmış olduğu çalışmaları sonraki dönem de somut imgeleri yorumlamasına, ileri d

önemlerinde de klasik anlayışın yerini, soyut çalışmalarla kendisini göstermesine neden olur.

Resim 28’de portrenin çizgisel olarak yapıldığı görülmektedir. Yüzdeki gerçeklik ifadesi, mimikleri ve bakışlar donuktur. Çizgiler sertleşir. Geometriye giden çizgilerin belirtileri görülmektedir. ”Abidin Dino onun resimlerini ‘realiteyi realiteden de üstün göstermeye muvaffak olan görüş kabiliyeti’ olarak tanımlamıştır.”⁶⁴

Canan Beykal, Sabri Berkel’in iç dünyası ile ilişki kurulamayan, donuk bakışlı portlerin alıcısı ile ilişki kurmasını kendi öznel düşünceleriyle şu şekilde açıklar:

”Bu inatçı kişiliğin, çizim defterlerinde aynı konuları tekrar tekrar ele alınarak çizmekten, bir peyzajı farklı malzemelerle ve tekniklerle yeniden ve yeniden denemekten alıkoymayan ‘tekrar’ saplantısını ilk dönem portrelerinde de görürüz. Ressam, başını çevirmeden kağıda/tabloya ve aynaya aynı zamanda bakabilmek için yarı profil durmaktadır. Her detayı doğru yakalamak için gözleri aynaya çakılıdır. Portrelerde en ufak bir ruh hali görülmez, neredeyse

⁶⁴ Ahmet Köksal, ”Sabri Berkel için”,

[<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20%20berkel&isAdv=false>, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

[<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20%20berkel&isAdv=false>, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

dikkat kesilmiş ve ayna karşısında işine odaklanmış bir ciddiyetle aynaya/bize bakmaktadır. Gerçekte aynanın hiçbir direktifini kaçırmaz, ressamca oyunlara kalkışmaz, aynayı psikolojik bir yansıtmanın aracı yapmaz, daha çok doğa karşısında ustalık kazanmak için disiplinli bir çalışma gerekliliğine inanarak, neredeyse mekanik biçimde imgesini yineler. Çevresi olmayan, boş bir geri fon üzerinde konumlanan ve daha çok hacmi vermeye yönelik gölgelendirme ile yapılmış bu portreler dizisi, ressamın iç dünyasıyla hiçbir ilişki kurmaya izin vermeyen donuk bir bakış ilişkisi içine sokar bizi. Biz de tıpkı ressamın baktığı ve doğruluğun kanıtı olan aynanın yerinde sadece bir yansıtıcı oluruz ve resmi değerlendirme kıstasımız da doğruluğun saptanmasından ibaret olur. Bu portrelerdeki görsel katılık onlarla insancıl bir ilişki kurma çabasını boşa çıkarır. Ressam için zaten böyle bir amaç söz konusu değildir. Doğruluk/hakikat ancak zaaflardan, göreliliğimizden, duyularımıza egemen olan insancillaşmamızdan arındığında nesnel olarak bulunabilecek bir şeydir.”⁶⁵

Türk resminde soyut anlayışı 1950’lerden başlayarak sağlam ve yapısal bir görsel dil düzeyinde ve sanatın temel tasarım ve düzen ilkelerine bağlı kalarak geliştiren Sabri Fethah Berkel’in yapıtları, özgün biçimlenmeleriyle klasik ve çağdaş resim akımları ile estetik biçim anlayışı yönünden kurdukları ilişkiden ötürü Türk resim tarihi içinde başlıbaşına bir ‘okul’ niteliği taşır.

Drimart galerisinde düzenlenen, ‘Bütün Dönemler’ başlıklı sergi ile ilgili olarak Ayşe Su Sel Milliyet gazetesinde Berkel’i Türk resminin kendini arayan ressamı ve bu arayışlarda kaybolmayan ressam olarak nitelendirir. Sanatçının, neyin peşinde olduğu ise şu cümleleriyle çok daha iyi anlaşılır: ” *Yeni sanat eski sanat diye bir şey yoktur. İyi ve büyük sanat, kötü ve küçük sanat diye birşey vardır. Esasen bence ne figüratif ne de non figüratif yoktur. Ortada bir sanat fenomeni vardır.*”⁶⁶

⁶⁵ Beykal, A.g.e., s:12

⁶⁶ Ayşe Su Sel, ”Maksi Mini Tadında Sabri Berkel’ler”,

[<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20Berkel&isAdv=false>,
Tarihi: 1.01.2015)]

(Erişim

Resim 29 Sabri Berkel, *Natürmort*, 1949, 89 x 120 cm, Duralit üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 110]

Sanatçının 1940 ve 1949 tarihleri arası genel olarak; renk ve ton alanlarının soyutlanmaya bağlandığı natürmort ve peyzajlar gözlemlenir. Çizgi ve ton alanlarının mekansal ilişkilerinin irdelendiği, Cézanne-vari natürmort çalışmaları dikkat çekicidir. Renk alanlarının biçimden bağımsızlaştığı, soyutlamaya yönelik natürmort ve enteryörler; önceleri Fauve renk lekelerinin plan ayrımlarını belirlediği peyzajların yerini, zaman içinde geometrik formlara ayrılmış ve çarpıcı renk lekelerinin uyumunu araştıran natürmortlar ve enteryörlere bırakır. 1949 Fütürist bazı çalışmaları anımsatan, çizgi sürekliliğinin hareketlendirdiği kompozisyonlar görülür.

Resim 30 Sabri Berkel, *Nefertitili Natürmort I*, 1949, 116 x 89 cm., Duralit üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 116]

1949- 1954 yılları arasında onun resimleri André Lhote yanında çalışmasının da etkileriyle güçlü renk lekeleri olan yeni bir döneme girer. 1950'lerin başında *zeybek* gibi figür soyutlamalarına yönelmiştir. Renk alanlarını siyah çizgilerle birbirinden ayırmıştır. 1950'lerin ortasından başlayarak çizgileri kalınlaştırıp hareketlendirmeye başlamıştır. 'Post-kübit dönemi ve soyut geometrik arebeskler' olarak nitelendirilen çalışmaları, "klasikçiliğin süreklilik gösteren öğeleri, doğa taklitçiliğinden ayrılarak renk/leke ve biçimlerin soyutlayıcı ortamına yaklaşıyor." ⁶⁷ Ve bu birleşimler yerel

⁶⁷ Ahmet Köksal, "Sabri Berkel için",

temalarla hayat bulur. ‘Simitçi’, ‘Yoğurtçu’, ‘Nefertitili’ ve natürmortları bu düşünceye örnek olarak verilebilir.

Resim 31 Sabri Berkel, *Nefertitili Natürmort II*, 1950, 162 x 130 cm., Duralit üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 117]

[<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20%20berkel&isAdv=false>, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

1950 sonrasında geometrik, arabesk soyutlamalara başlar. Daha sonra doğu kaligrafisinden esinlenir. Kaligrafiye ilişkili leke düzenleme çalışmaları ve boşluk içinde direnen biçim araştırmaları yapar. Bu bağlamda lekeleri, çizgiden ayırıp rastlantısal olarak yeni bir ebru lirizmi arayışına girer. Resim yaşamının sonlarına doğru Sabri Berkel, daha aydınlık, lirik bir soyutlamanın coşkuluğunda resimler üretir.

Canan Beykal, sanatçının, figüratif dönemden soyut döneme geçişini şu şekilde yorumlar:

”Belki bu aşamada Berkel’in figüratif dönemini dikkate alarak, soyut dönemiyle önceki dönem arasında bir büyük sapma olduğunu ileri sürmenin, kavramsal anlamda olduğu kadar sanatçının psikolojik davranışı bağlamında da tartışmalı olduğuna değinmek mümkündür. Özellikle başlangıçta Rönesans’ın temeli Mostrarel göstermek fiiline yönelik tutumuyla yaptığı çıplak etütler, portre çalışmaları, peyzajları ile giderek soyutlama ve soyut dönemine ulaşması arasında konularına yaklaşım tarzı hiç değişmemiştir. Temelde aynı inatçı ısrar ve hedefe odaklanmış saplantılı tekrarlamalar sanat yaşamı boyunca sürmüştür. Bu sürekliliğin onun kendi iç tutarlılığının göstergesi olduğuna kuşku yoktur.”⁶⁸

⁶⁸ Canan Beykal, *Sabri Berkel Dönemleri I (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.18

Resim 32 Sabri Berkel, *Yoğurtçu I*, 1952, 162 x 130 cm., Tuval üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 118]

Berkel, bu çalışmasında (Resim 32) renklerde, şekillerde açıklık ararken, yerli motifler ve renkler kullanılır. Geleneksel el sanatlarından olan ebru çalışmalarını gözlemlemiş ve onlardan faydalanmıştır. Renkler düz olarak kullanılırken aynı zamanda kendi içinde bir bütün oluşturan alanlara ayrılır. Derinlik hisside bu renk alanları ile verilir. Berkel'in bu çalışmaları adeta nakış yapar gibi işlediği görülür. Sanatçının her döneminde, resmin kurgusu ve kompozisyonu herşeyin önüne geçer.

69

⁶⁹ Beykal, A.g.e., s: 14

Sabri Berkel'in ebru lirizmi arayışını öğrencisi olan Dinçer Erimez şu cümlelerle dile getirir;

*"Geometrik, arabesk soyutlamalarla başlayan çalışmaları, doğu kaligrafisinden esinlenen, düz, sakin yüzeyler üzerindeki dinamik biçimler izledi. Daha sonra Kaligrafiyle ilişkisi leke düzenleme çalışmaları, boşluk içinde diüenen biçim araştırmaları yaptı. Giderek lekeleri çizgiden ayırıp raslantısal bir istiflemeye yeni bir ebru lirizmi arayışına girdi. Özellikle resim yaşamının son yıllarında daha aydınlık, huzurlu bir lirik soyutlamanın coşkunluğunda resimler yaptı"*⁷⁰

Maria Todorova'ya göre, batılı söylemde;

*"Balkanlılık, bağımsız ve kendine özgü bir söylemsel paradigma olarak gelişmiştir. Burada temsil edilen Balkan imgesi, kararsızlıklarla bezenmiş bir imgedir. Batılı ve Doğulunun bir birleşimidir. Batılı olamayacak kadar Doğulu, Doğulu olamayacak kadar Batılıdır. Artık Şarklı olmamakla birlikte daha tam da Avrupalılaşmamıştır. Gerçekten de Sabri Berkel, bizim için Batılı, Batılı eleştirmenler içinse Doğulu bir sanatçıdır."*⁷¹

Sabri Berkel'in, bu kadar zengin ve farklı çalışmalarının olması; bütün yaşamı boyunca Batı etkilerinden ve kişisel kültür kökeninden başlayarak, kişisel senteze erişme isteğinden kaynaklanır. Burada anlatılan şey; kaligrafik temelini varolmasıdır. Berkel'in bu nedenle Batı'daki gelişmelere uyarak aynı zamanda Bizans ve İslam sanatından esinlenmesi doğulu bir sanatçı olduğu söylemini getirir. Kendi ülkesinin mimarisinden ve sanatından ayrılmayarak soyut sanata yönelir.⁷² Bu sebeple kültürel zenginliğini sanatında doğru noktalara değinerek yansıtır.

⁷⁰ Ayşe Su Sel, "Maksi Mini T adında Sabri Berkel'ler", [http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20Berkel&isAdv=false, (Erişim Tarihi: 1.01.2015)]

⁷¹ Beykal, A.g.e., s:10-11

⁷² Sezer Tansuğ, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, Birinci basım, İstanbul, 1986, s: 282

Prof. Kerim Silivri, Berkel'in Batılı kişiliğini şu anısıyla ifade etmiştir:

" Sabri Berkel yetişme ortamı ve davranışlarıyla bir çok kişiden daha batılıydı. Bu nedenle olacak belki de kendisini bizim aramızda bir gurbettede gibi hissedirdi. Bana bu izlenimi verdiği çok olmuştur. Kendisi kimseyi kırmamaya özen gösteren iyi bir dost ve iyi bir hocaydı. Ama doğru bildiklerini de mavi gözlerini üzerinize dikerek söylemeyi ihmal etmezdi. Akademi koridorlarına öğrenciler otursun diye sıralar koydurmuştuk. Bir gün atelyesinin önündeki sırada bildiği ve hatta sevdiği öğrenciler otururken görevlileri çağırıp 'bu sırayı buradan kaldırınız efendim,' dediğini hatırlarım.⁷³

Resim 33 Sabri Berkel, *Yoğurtçu II*, 1954, 162 x 130 cm., Tuval üzerine yağlıboya, Özel Koleksiyon, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I*, (1930-1955), Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 119]

Sanatçının olgunluk dönemi eserlerinden biridir. (Resim 33) Gündelik yaşamda karşılaşılan bir insan manzarası bu resimde yer alır. Birbirini değişik yönlerde ve farklı konumlarda kesen eğrilerin ve düz çizgilerin kendi aralarında oluşturdukları bir

⁷³ A.g.e. *Sabri Berkel*, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s:16

uyum göze çarpar. Daire, elips, yarım daire, üçgen gibi geometrik unsurlar kullanılarak biçimlendirilmiş yoğurtçu figürü daha çok düz çizgilerin bulunduğu bir fonda yer alır.⁷⁴ Arkadaki mimari formları sanatçının sıkça kullandığı görülmektedir. İstanbulda'ki çok sayıdaki cami kubbelerinin biçimleri geometrik soyutlamının içinde kendine yer bulurlar. Renklerin kullanışı ise çok bireyseldir.⁷⁵ Nakış motifini içeren süsleyici öğeler bütünlük içinde kurgulanmıştır. Önceki eserlerinden farklı olan bu çalışmasında daha çok renk hakimdir. Fakat titizlik konusu hiç değişmemiştir.

Sanatına gösterdiği titizlik sanatçının genel karakteri olarak yaşamının da bir parçasıdır. Öğrencisi olan Mehmet Güteryüz Sabri Berkel'in bu yönünü şu şekilde kaleme almıştır:

*"Titizlik Sabri Bey'i niteleyen vasıfların başında gelir. İnanılmayacak kadar dikkatli ve özenli giyinirdi. Altmışlı yıllarda kahve rengi kruvaze takım elbiseye pembe gömlek, veronese yeşili düz bir kravat takardı. Çok dikkatli bir göz bunun ancak gizli bir şıklığın dışa vuruşu olduğunu kavrayabilirdi. Açıkçası giydiği renkleri hoca kendinden emin bir şekilde sırtında taşıyordu. En karlı ve çamurlu havalarda bile hocanın ayakkabılarında bir leke bile görmek mümkün değildi."*⁷⁶

Prof. Tamer Başoğlu, sanatçının yaşadığı coğrafyanın kültürünü betimlediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Sabri Berkel hocanın resimlerine başından sona dikkatlice bakıldığında, Türk resim sanatının kendine özgü ağır, temkinli, öz, biçim ve teknik yöndeki titiz gelişiminin izleri görülür. Sabri Berkel, Avrupa'da doğan ve gelişen tüm sanat akımlarının bilinçli bir tanığıdır. Tüm bu gelişimin iyi bir takipçisi olan Berkel hiçbir zaman bu akımların bir taklitçisi olmamış, bu özelliğini gerek figürlü ve gerekse de soyut çalışmalarında başarıyla ortaya koymuştur. Yaşadığı

⁷⁴A.g.e. <http://kavramsalsanat.blogcu.com/d-grubu/1139929>, (Erişim Tarihi: 08.01.2015)

⁷⁵ Sezer Tansuğ, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, Birinci basım, İstanbul, 1986, s: 282

⁷⁶ A.g.e. *Sabri Berkel*, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s:19

*coğrafyanın kültürel değerlerinin bilincinde olan Sabri hoca, arkasında özgün, duyarlı, samimi ve tavizsiz tavrının yansımaları olan eserler bırakmıştır.*⁷⁷

Sabri Berkel'in sanatı üzerine Giuseppe Marchiori şöyle söz etmektedir: *"Sanat ve doğa harikaları yerine, saltık usu ve içe dönük sevgiyi yansıtan katıksız rengi, duru ışığı seviyor ve bir çeşit kımıltılı büyüleyicilikle anlıkta etki yapan, değişen duyularla ağır ağır zenginleşmiştir."*⁷⁸

Sanat hayatında düşünce çözümlemesini egemen kılan bir anlayışla çalışmıştır. Sabri Berkel Türk resminde sürekli üreten, yeni boyutlar, zengin biçimlemeler, lirik soyutlamalar yaratmış büyük bir ustadır. Sabri Berkel'in sanat anlayışını Canan Beykal şöyle yorumlar:

*"Onun azimli ve çalışkan olmasına neden olan, en nesnel resimlerinden en soyut işlerine, hayatının başlangıcından sonuna kadar sürdürmüş olduğu başlıca hedefi; kendi zamanlarının öncüleri olmuş klasik ustaların zamanlar ötesi, sınırlar ötesi etik estetik sağlamlığına ulaşabilmektir. Sanattan konuşmayı başladığında ya da öğrencilerine daha ilk dersinde, klasik sanat ustalarının resimleri işaret edilerek 'Bu resimlerin bir taşını bile oynatamazsınız, oynatırsanız bütün kompozisyon çöker' düsturuna sadık kalınması gerekliliği vurgulanırdı. Gerçekten de Berkel'in resminden tek bir çizgiyi, tek bir rengi, tek bir formu oynatın, bütün kompozisyon yeniden kurgulanmak üzere bozulacaktır. Bu düşüştür, gerek figüratif (ki bu kavramı Berkel söz konusu olduğunda tartışmak gerekir) gerek soyut dönemlerinde, Berkel'in her zaman 'modern çağın bir klasiği' olarak sanatının da garantisiydi."*⁷⁹

⁷⁷ A.g.e. Sabri Berkel, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s:12

⁷⁸ Albert Pesah, Sabri Berkel 2000, Çev: Zeynep Koray-Beyza Polat, Galeri Artist, s:306

⁷⁹ Beykal, A.g.e., s:11-12

Resim 34 Sabri Berkel, Kubbeler, 1951, 128 x 130 cm., Tuval üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 120]

Sabri Berkel, 'Kubbeler' adlı çalışmasında adeta tuval üzerine ebru yapmıştır. İç içe geçen şekiller kendi içinde dans etmektedirler. Eski ebrulardan da yararlanmış ve bu çalışmasında fark edilir niteliktedir. Renkler sarı, mavi, lacivert kendi içinde uyum içindedir. Düz boyanan alanlarda, açık ve koyu değerler kullanılarak espas sağlanmış, soldan başlayan ve sağ üste devam eden yaylar renk değişimleri ile kubbeleri oluşturmuştur.⁸⁰ Ortada odak noktası sağlanan ritme gözün içerde dolaşmasına olanak tanırken aynı zamanda anlatımın dışarıda devam ettiği hissini de izleyiciye yaşatır. Soyut çalışmalarının ilklerinden olan bu resim başı çekmektedir. Burada görülen süslemeci tavır bu yüzden bir başlangıç soyuta giden yolun habercisi sayılabilir. Analitik kübizmin etkileri gözlemlenir. (Resim 34)

⁸⁰ Alkan Bayraktar, "Sabri Berkel'in Türk resim sanatı İçindeki yeri ve Önemi", Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Resim Bölümü, *YüksekLisan Tezi*, (Yayınlanmış), Edirne, 2011, s: 67-68

Sabri Berkel, şekillerle meydana gelen düzenlemelere hayrandı. ”Sanatı ile sınırlı kalmaksızın özel yaşantısı, giyimi ev ve atölyesinin düzeni kendisini son derece farklı, sıra dışı bilim adamı niteliğine bir kişi yaptığı da düşünülebilir. Tüm bu nitelikleri taşıyan aynı dönemde yaşamış bir sanatçı görebiliriz. O da Kandinsky’dir. Aralarında tek fark Kandinsky kuramlarını kitaba aktarmıştır.”⁸¹

Resim 35 Sabri Berkel, Süleymaniye'den, 1952, 24 x 20 cm, Tuval üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 115]

Süleymaniye'den adlı eser yine titiz bir çalışmanın ürünüdür. Çizgi ve renk bütünlüğü ile desteklenen minyatür etkilerinin soyuta dönüşümünün önemli bir örneğidir. (Resim 35)

⁸¹Canan Beykal, *Sabri Berkel Dönemler I (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.11-12

Resim 36 Sabri Berkel, *Simitçi*, 1952, 162 x 91 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 121]

‘Simitçi’ çalışmasında Berkel, İstanbul ve cami kubbeleri ile oluşturduğu arka planda soğuk griler kullanarak, sıcak renklerle oluşturduğu simitçi figürünü öne çıkarır ve odak noktası yapar. Geometrik formlarla oluşturduğu mekan da; kültürel değerler ve İstanbul sokaklarında sıkça görülen ‘simitçi’ sanatçının kendine özgü yorumuyla ifade edilmiştir. Resimde, simitçi sol eliyle tepsiyi tutmaktadır. Berkel çalışmasında bir denge oluşturmak için simitçinin sağ omzuna sehpayı asar belinin

sabit durması için beline dolanan yaylar, arka planla gözün resimde dolaşmasına imkan tanır. Soğuk ve sıcak renkler birbirini takip etmesi izleyicinin resmin içinde kalmasına ve ondan etkilenmesine neden olur. Berkel izleyici için farklı bakış oluşturmayı bilmiştir. (Resim 36)

Kaya Özsezgin, sanatçının ‘Simitçi’ adlı resmini şu şekilde çözümlenmiştir:

”Sanatçının olgunluk döneminin yapıtları arasında, belleklerden silinmeyen bir çalışma niteliğindeki bu tablo, gündelik halk yaşamının kent sokaklarına sinmiş olan tipik figürlerinden birini, bir simitçiyi resim yüzeyini taşımakta, yerel yaşam atmosferinin vazgeçilmez bir tanığını yansıtmaktadır.

Resim, birbirini değişik yönlerde ve farklı konumlarda kesen eğrilerin ve düz çizgilerin, kendi aralarında oluşturdukları bir uyum demeti ya da görsel bir senfoni olarak algılanabilir. Sanatçının da bize, bu tür bir konu nedeniyle sunmak istediği şeyin, çizgisel ve renksel bir arabesk olduğu söylenebilir. Burada çizgilerle, bu çizgilerin bir araya gelerek oluşturdukları yüzeysel renklerin tam bir beraberlik içinde bulunması, kompozisyona ana karakterini vermektedir. Hacimselliğe değil, yüzeye ilişkin geometri, tablonun bütününi kavramakta, derinliğe ilişkin görece imaj, figürün sıcak renkleriyle zeminin açık ve koyu gri tonları arasında kurulan ilişkiyle sağlanmaktadır.

Tablonun dikey konumuna göre biçimlendirilmiş olan simitçi figürü, başındaki tablası ve koluna geçirdiği sehпасıyla, simgelediği insan varlığının gözlemsel bir yansımasıdır. Bir başka deyişle simitçi figürü, bu varlığın dışlaşmış görüntüsü değil, bu varlığa tanıklık eden çizgisel bir soyutlamanın ürünüdür. Sanatçının bize görsel yolla iletmek istediği şey, göstergesi olduğu insan nesnesinden daha önemlidir.

Resimdeki eğri hatlarla doğru hatların, dairesel çizgilerle düz çizgilerin karşıtlık etkisi, simitçinin başındaki tablayı süsleyen yuvarlak simitler, sehpanın dairesel yüzeyi ve arka planda İstanbul silüetini oluşturan kubbelerin düz – küresel görünümüyle, simitçinin bedenini ve sehpanın ayaklarını oluşturan dikey çizgiler arasında kendini göstermektedir. Ayrıca zemine düşen

ve simitçi figürüne fon oluşturan büyük kavis çizgisi konuyu toparlayıcı bir etki yaratmaktadır.”⁸²

Adnan Turani, sanatçının sanatının klasik kültüre dayandığını, ‘Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Sanatı Tarihi’ adlı kitapta kaleme almıştır.

”Resim sanatında ‘soğuk mizac’ diye adlandırılan kişiliğin memleketimizde bir prototipi kabul edebileceğimiz Sabri Berkel, kanımızca, sanatını sağlam bir klasik kültüre dayandığından çoğu ressamın rastgele yaşadığı soyutlamalarda en başarılı örnekleri sunmakta gecikmeyecekti. İlk bakışta birbirine eşit görünen, ama incelendiklerinde birbirinde biçim ve renk tertipleri bakımından çok farklı olan soyut kompozisyonları, çizgilerin dengesi, karşıtlığı, boşlar ve doluların ayarlı uyumu, soğuk, sıcak ve gri renklerin kusursuz dağılımı bakımından türün klasikleri kabul edebiliriz.”⁸³

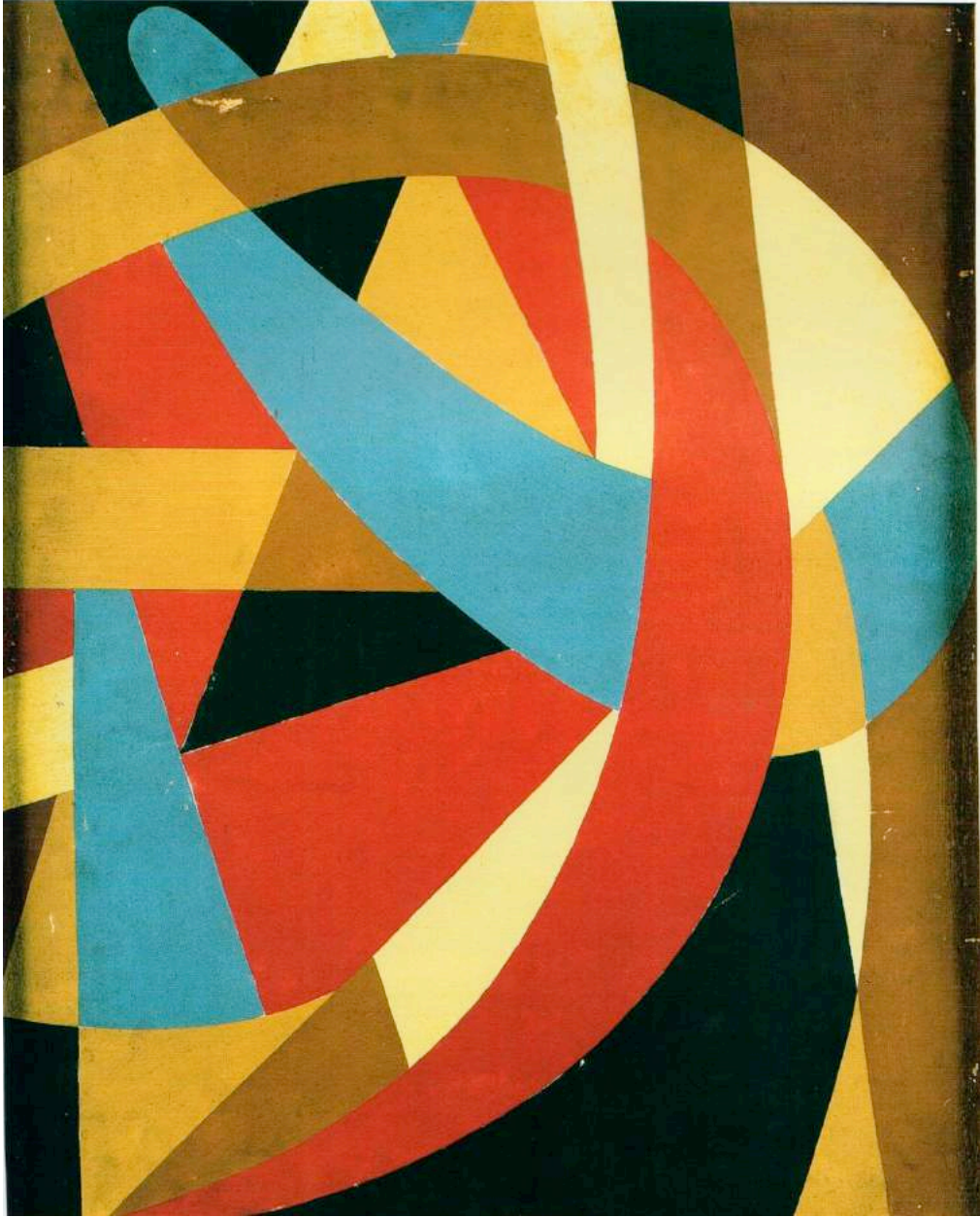
Akademik- klasik bir biçemden soyut geometrik resme geçen Berkel, ölümüne kadar bilinçli arayışını sürdürür. Eski hat sanatından izler taşıyan kaligrafik kompozisyonlara ulaşan sanatçının tuvali, her türlü konudan, öykümeden, derinlikten uzaklaşır.

⁸² Kaya Özsezgin, Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Resmi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (Genel Yayın No: 436, Cumhuriyet Dizisi: 20), s: 122

⁸³ Nurullah Berk -Adnan Turani, *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*, C.2, Tıglat Yayınları, İstanbul 1981, s: 110-113

Resim 37 Sabri Berkel, *Motif*, 1953, 64 x 54 cm., Duralit üzerine yağlıboya. [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 124]

Resim 38 Sabri Berkel, *Pentür*, 1953, 61 x 49 cm., Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 125]

Salt soyut resmin yapılışında, doğa izlenimi yoktur. (Resim 38) Yeni bir boya gerçeği görülmektedir. Sanat tarihinde örnekleri görülen bu üslupta sanatçı yer yer farklı renklerle alanlar yaratır. Salt renkleri işleyerek görsel bir zenginlik oluşturmuştur. Düz satırlar olarak boyanan alanlar kendi içinde bir döngü oluştururken aynı zamanda renkler kendi aralarında iletişime geçerler. Devamlılığı sağlayan kırmızı, hardal sarısı, açık sarı, mavi ve siyah, alıcının gözünün içerde dolaşmasına olanak tanır.

Resim 39 Sabri Berkel, *Pentür*, 1953, 50 x 70 cm., Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 126]

Koyu yeşil fon üzerinde yer alan geometrik formlar sivrilikleri ile Berkel'in mimari yapılara gönderme yaptığı izlenimini oluşturmaktadır. Yeşil alan bir çevre etkisi oluşturmakta, Mısır piramitleri ve gotik dönemi çağrıştıran biçimler yeryüzü alanında kendilerine yer bulurlar. (Resim 39)

Sabri Berkel, yeni evli uzak bir akrabasına düğün hediyesi olarak resmini verir. Akrabası da Berkel için bir yemek daveti vermiştir. Yemekten sonra Berkel bu resim bu duvara hiç sevmeyi diyerek alır gider. Resimlerini bu denli sevmesi ve davranışı sanatçının kendine has özgünlüğünün ve sanata olan sevgisinin göstergesidir.⁸⁴

⁸⁴ Yasemin Bay, "Duvarını Seven Resimler", [http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/79RAhItMnWuwglIqtH9ecg_x3D__x3D_, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

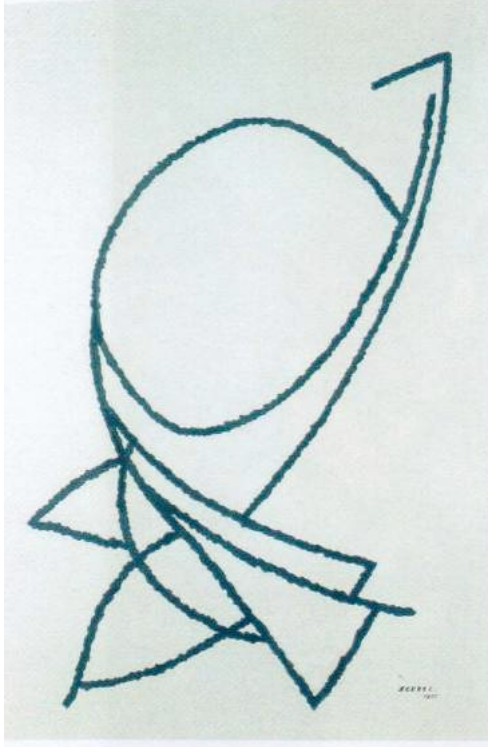

Resim 40 Sabri Berkel, *Ege'de Tütün*, 1954, 200 x 300 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, Sabri Berkel, *Dönemler I*, (1930-1955), Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 122]

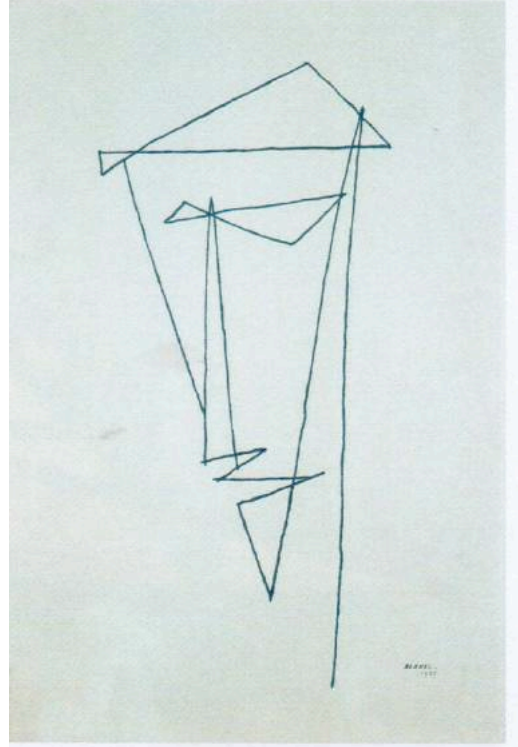
Geometrik soyutlama yaptığı çalışmalarının ardından yaklaşık bir sene sonra şematik kübist etkilerin yer aldığı eserleri görülür. (Resim 40) Sanatçının soyutlama içtepisi ile gerçekleştirdiği Türk tiplmeleri, Mısır duvar freskleri niteliğinde oluşturduğu bu resim genelinde kullanılan sıcak renklerden oluşmakta ayrıca soğuk gri ile desteklenmektedir. Sanatçı dönem dönem üslup geçişleri yaşar. Çabası v hep Türk resim sanatını ileriye götürme sorunsalı üzerinedir.

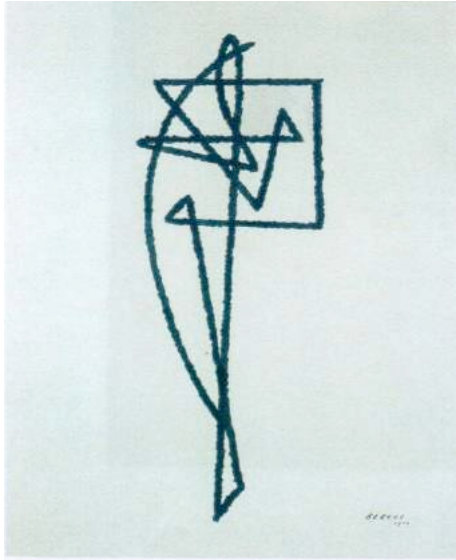
Resim 41 Sabri Berkel, *Zeybek*, 1955, 95 x 66 cm., Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s: 123]

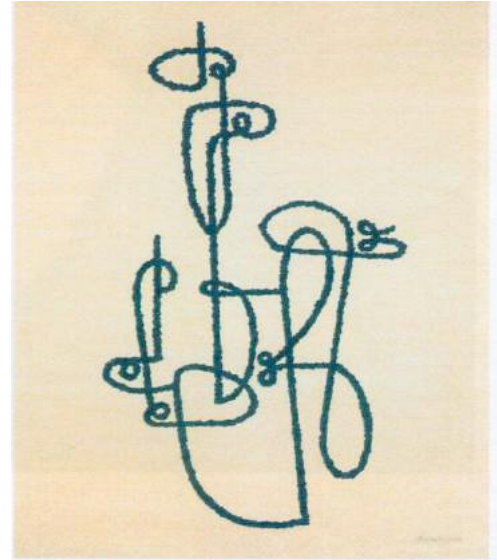
Resim 42 Sabri Berkel, Ritmik Desen,1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:35]

Resim 43 Sabri Berkel, Portre, 1955, 84 x 59 cm., kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:35]

Resim 44 Sabri Berkel, *Portre*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, (2006), *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, s:35

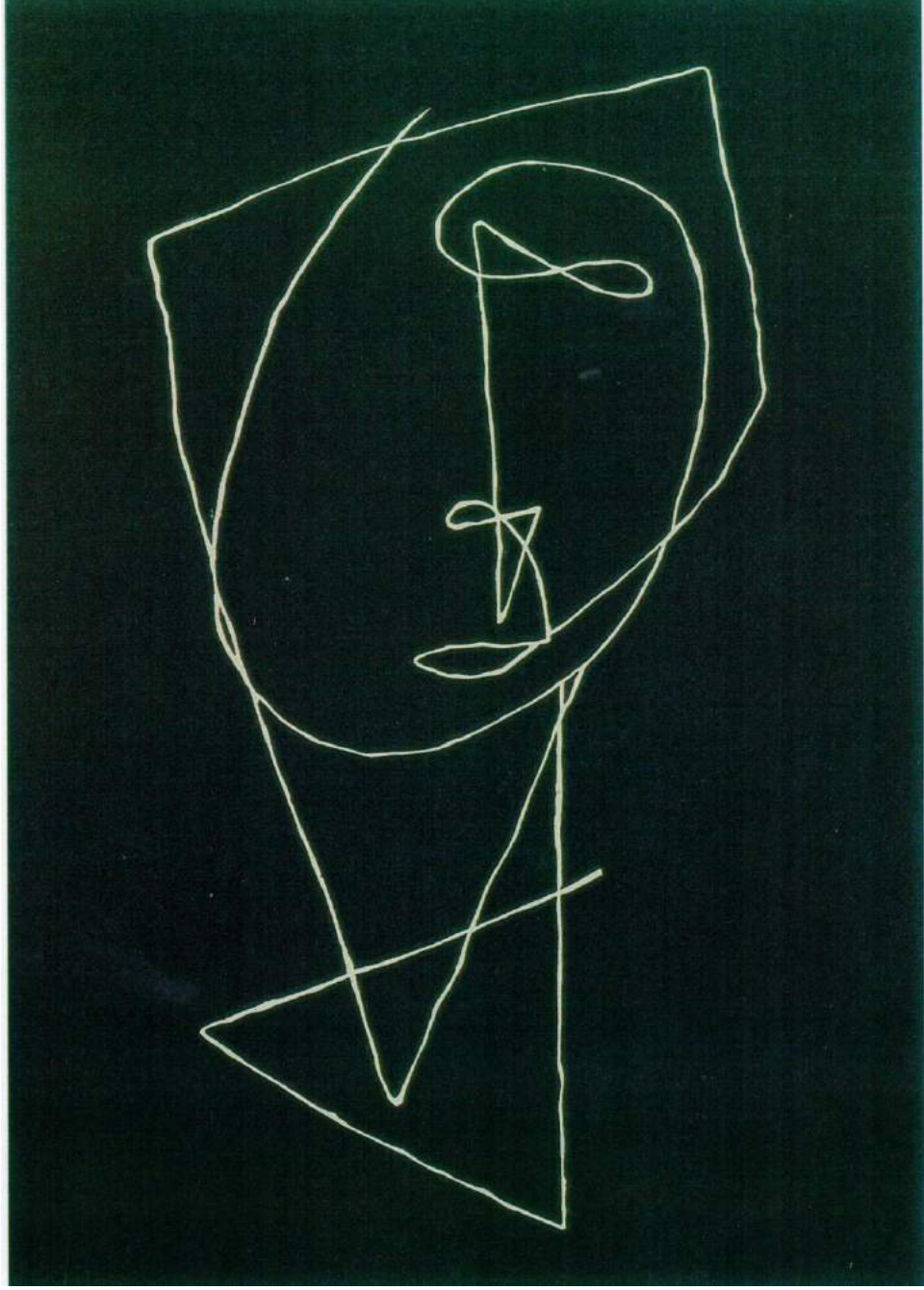
Resim 45 Sabri Berkel, *Ritmik Desen*, 1955, 80 x 50 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, (2006), *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, s:35

Sabri Berkel soyutlama yaparken doğayla mesafelidir. Doğayı sadece evrensel armoniyi oluşturmak için kullanır. Canan Beykal'ın deyişiyile doğaya yabancılaşmış, onun içine katılmamıştır. Resimde kullandığı nesnelere çevresine ilgisizdir ve kontürlerle birbirinden yalıtılmıştır. Kullanılan her çizgi ve renk öylesine kompozite edilmiştir ki birinin yeri değişse denge tümüyle bozulacaktır. Sabri Berkel'in bu titizliği ve mükemmel matematiksel yaklaşımları tüm eserlerinde görülür. Sanatçı modern sanat kavramını pek çok soyut sanatçıdan çok daha iyi kavramıştır.⁸⁵

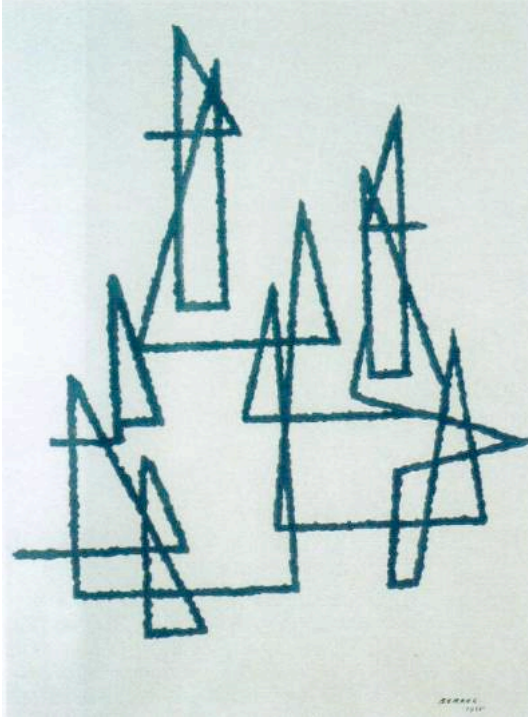

Resim 46 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, [Canan Beykal,(b) (2006), *Dönemler II* (1955-1990), İstanbul, s:36]

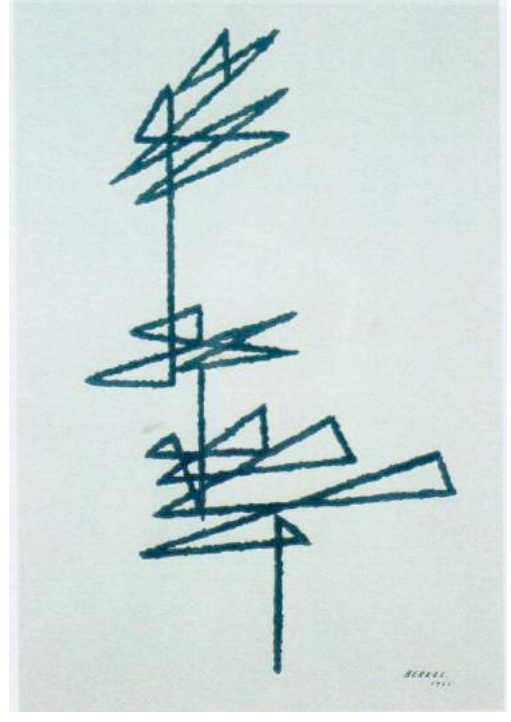
⁸⁵ Pınar Yurtan Aygün <http://www.aplusyasam.com/sanat/sergi/153-sabri-berkel-turk-resim-sanati>

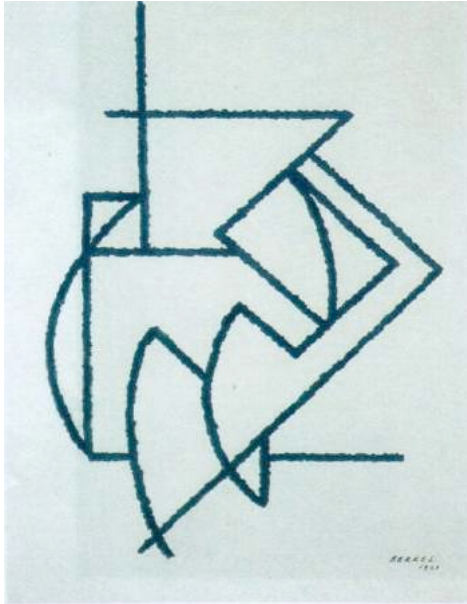
Resim 47 Sabri Berkel, *Soyut*, 1955, 45 x 34 cm., Kağıt üzerine mürekkep, [Canan Beykal,(b) (2006), Dönemler II (1955-1990), İstanbul, s:33]

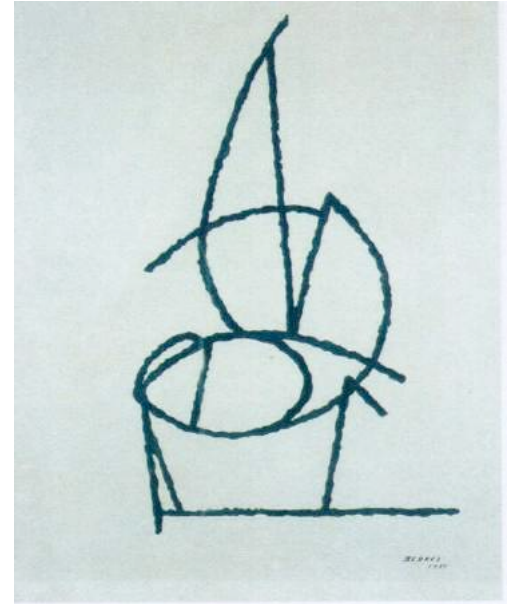
Resim 48 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:34

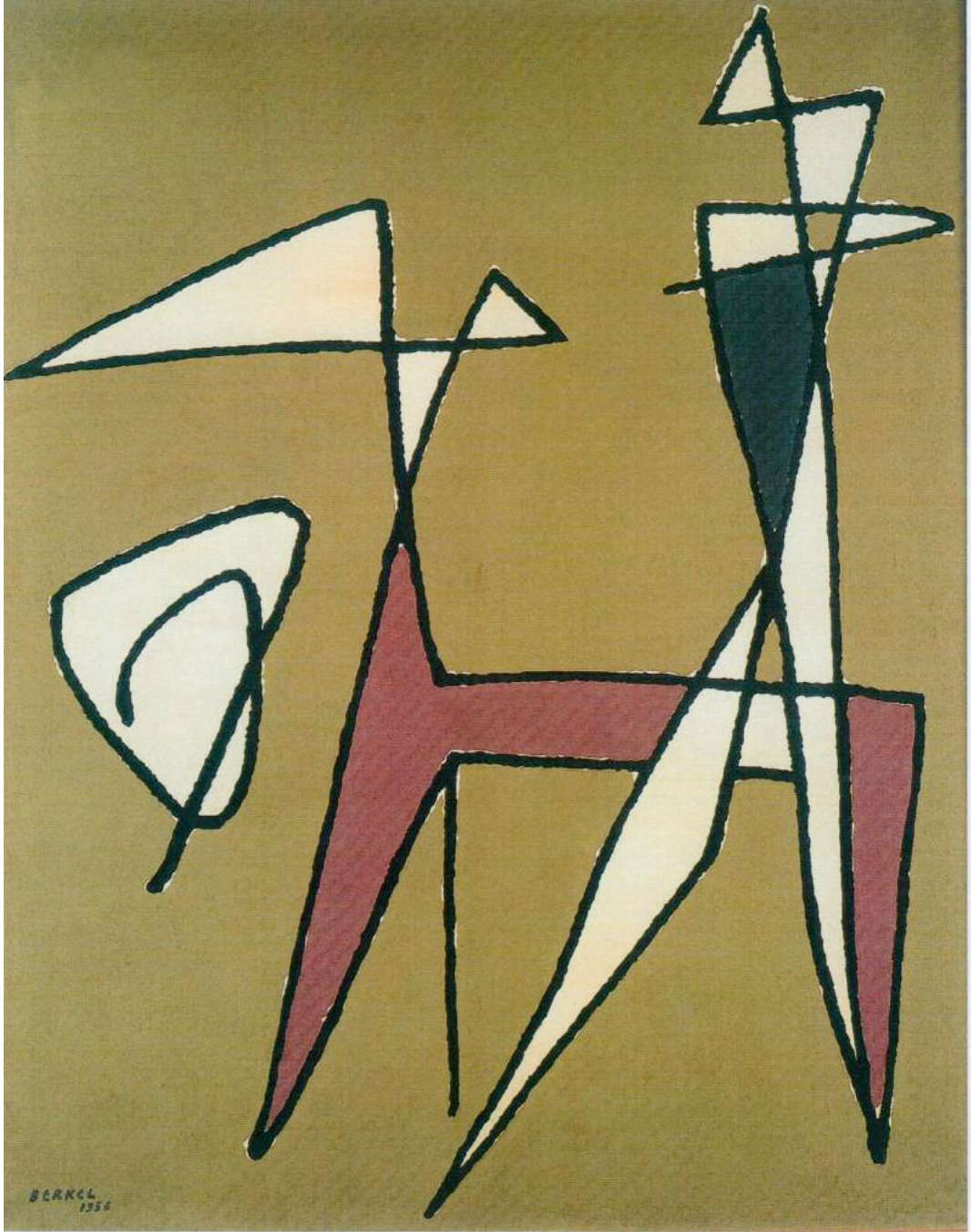
Resim 49 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006, s:34

Resim 50 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006), İstanbul, s:34.

Resim 51 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1955, 84 x 59 cm., Kağıt üzerine çini mürekkebi, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:34.

Resim 52 Sabri Berkel, *Süvari I*, 1956, 162 X 130.5 cm, tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:41.

Sabri Berkel, 'Süvari' adlı çalışmasında (Resim 52) düz bir arka fon üzerine, iç içe geçen çizgisel bir kompozisyon oluşturduğu görülmektedir. Sanatçı, bu eserinde renklerle bir bütün oluştururken, izleyende görsel imgeye dönüşümüne izin verir. Ve diğer eserlerine bakıldığında aynı yaklaşımın sürdüğü görülmektedir. Düz ve çapraz çizgiler kendi içinde bir uyum içinde olması bu esere dinamizm kazandırmıştır.

Resim 53 Sabri Berkel, *Portre*, 1956, 84 x 70 cm, Mukavva üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:42]

Sabri Berkel'in 1960'ların başında çizgiyi titreşimli fırça vuruşlarıyla uyguladığı kompozisyona, ritmik bir hareket kazandırdığı görülür. Berkel bu çalışmalarda tamamen figürden uzaklaşır. Çizgileri renk kazanarak kendi imgelerini oluşturmaya başlar.

"Renk çizgi ilişkisi giderek renk biçim ilişkisine dönüşmesi sonucu Berkel, 1960'ların doğru lekeci anlatımın öne çıktığı resimler yapmıştır. 1970'ten

başlayarak sanatçı, lekeleri en aza indirerek adeta motifleştirmiştir. Mehtaplı Kompozisyon gibi kimi resimlerinde bir motifi tekrarlayarak kullanmıştır. Kimilerinde de tek motifli ile zemin ilişkisini irdeledi.”⁸⁶

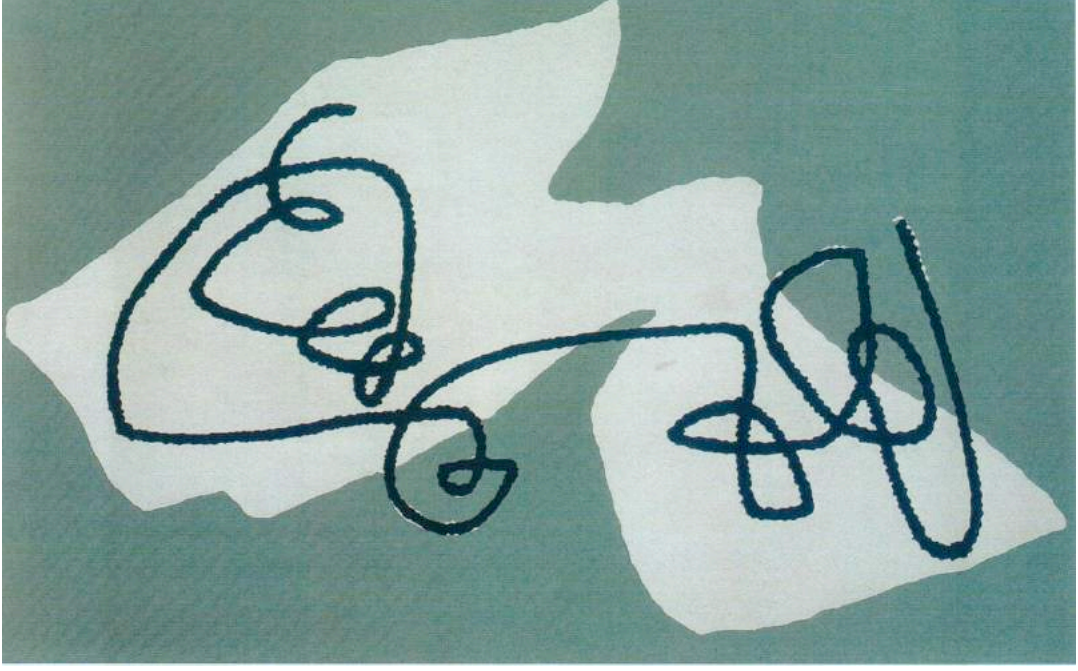
Resim 54 Sabri Berkel, *Motif*, 1961, 46.5 x 66.5 cm, litografi, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:54]

Resim 55 Paul Klee,
[https://www.google.com.tr/search?q=paul.klee&client=ms, (Erişim Tarihi 26.01.2015)]

Sabri Berkel, Paul Klee ile dışavurumcu, Kübist, Fütürist, Gerçeküstüçülük ve soyut yaklaşımlarının benzerlikleri bakımından bağdaştırılmaktadır. İki sanatçıda, kendilerine özgü düşüncelerini ve sanat anlayışlarını sanat akımlarıyla yeniden yorumlamışlardır. Bu iki çalışmada, kübizmin özelliklerinden olan soyut sanat görüşlerinin alt yapısında bulunan zihinsel ilgiler ve salt biçim arayışı kübik sanat anlayışın temel özelliklerinden yola çıkarak üretilmiştir. Bu çalışmalarda özne olarak sanatçıların nesneye bakışının değişmesidir. Eserlerinde çocuksuluk vardır. Çoğunlukla geometrik formlar kullanıldığı görülmektedir. Bazı çalışmaları tamamen soyuttur. Klee, formlar dışında insan ve hayvan figürleri de kullanır. Eserlerinde müzik, nota, hayaller ayırt edilebilmektedir. Geç dönem çalışmalarında, Mısır hiyeroglifleri gibi semboller yer alır.

⁸⁶ Semra Germaner, “Türk Sanatının Modernleşme Süreci: 1950-1990”, A.g.e. *Modern ve Ötesi/Modern and Beyond: 1950-2000*, (Genişletilmiş 2.bs.), Haziran 2008, s.1-30, (Metinler: Semra Germaner-Orhan Koçak-Zeynep Rona-Fulya Erdemci vd), s:50

Resim 56 Sabri Berkel, *Soyut T*, 1961, 70 x 100 cm., Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:51.

Berkel'in bu çalışmasında (Resim 56) çocuksuluk hakimdir. Arka plan ile bir bütünlük hakim iken resmi neredeyse ikiye bölen beyaz alanla perspektif oluşturulur. Çizgisellik böylelikle ön plana çıkar. Form içinde insan figürü kullanılır. Çizgiselliğin yanında dairesel hareketler görülür.

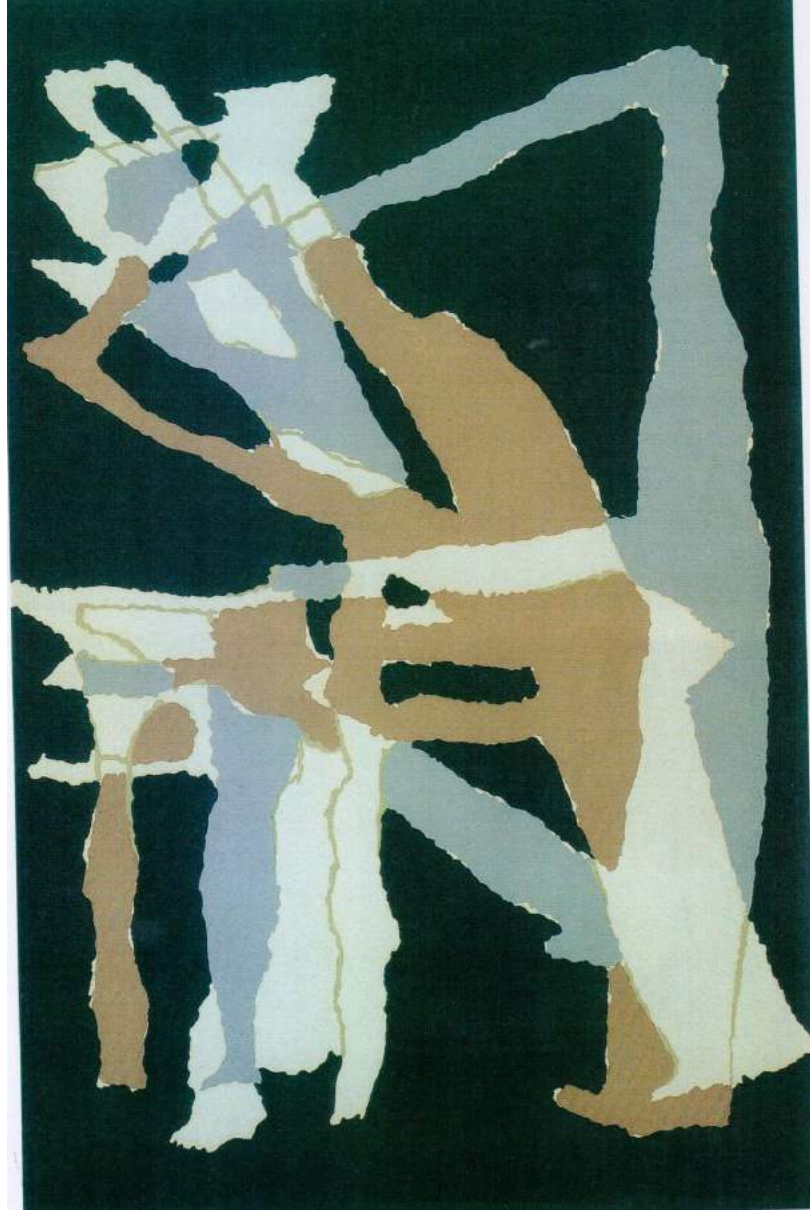
Berkel'in bu çalışması izleyende kolaj hissi uyandırmaktadır. Eser üzerinde farklı malzemelerin kullanılmış olduğu hissini yaratmaktadır. Mavi tonun ağırlıkta olduğu soğuk yeşil üzerinde yer alan açık alan, arka fon tarafından öne itilir. En üste yer alan siyah çizgi ip hissini verirken Miro'nun çalışmalarını da anımsatır. Süprematizmin özellikleri görülmektedir. Figüre benzer çalışma daha çıkar. Resmin tüm alanını kaplayan soğuk yeşil, sanatçının iç sıkıntısını yansıtır. Yorgun düşen figüre benzer biçim, yüzey üzerinde yatıyormuş gibi durmaktadır.

Resim 57 Sabri Berkel, *Peyzaj*, 1961, 39.5 x 27cm., Linol Baskı, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:51]

Sabri Berkel'in bu çalışmasında (Resim 57) taşısızmin özellikleri görülmektedir. Kalın beyaz çizgiler ve baskının tanıdığı lekesele spontene gelişen açık koyulu lekelerle sanatçı, kendine özgü kaligrafik soyut bir anlatım yolunu denemiştir. Beyaz harf ile esere hareketlilik geldiği görülmektedir. Harfin etrafının koyu olması ise eserde ön arka ilişkisi ile sağlanan üç boyutluluk vardır.

Bu çalışmada itme çekme görülür. İtme çekmeden dolayı beyaz yazı ön plana çıkar. Baskı ve gravür çalışmalarında eserin nasıl çıkacağı genellikle sürpriz olur ve önceden kestirilemez. Bu çalışmada arka yüzeyi sürprizlere olanak tanır. Doku vermek amacıyla farklı materyaller baskı yüzeyinde kullanılır. Eserde bazı yerlerde görülen açık- koyu lekeler ve dokulu bir yüzey vardır.

Resim 58 Sabri Berkel, *Arp Çalan*, 100 x 69.5 cm, Tuval üzerine yağlıboya, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:52.

Sabri Berkel'in 'Arp Çalan' adlı çalışması (Resim 58) kolaj gibi durmaktadır. Esere dikkatli bakıldığında soyut anlatımın izleyicinin kendi imgesine dönüşümü hissedilir ve üst üste konulan renkler alıcıya figürleri hatırlatır. Renkler saydam olmasa bile geçirgenlik hakimdir. İç-dış denge siyah arka fonun üzerindeki yerleşimiyle dinamik bir resimdir. Arka fondaki sakinlik ile öndeki dinamizm birbirini dengelemektedir. Sabri Berkel'in yaşam öyküsü incelendiğinde sakin ve titiz olan sanatçının bu çalışması ise iç karmaşanın karakteri ile dengelenmesi gibidir.

Resim 59 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, 1961, 70 x 50 cm., Serigrafî, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:53.

Siyah lekeler, fırça darbesinden ziyade lekesel dengeli alanlardan oluşmaktadır. (Resim 59). Taşısızmin özellikleri görülmektedir. Siyah renk kendine özgü uyum içindedir. Doğudan izler taşıyan eserde, lekeler büyüklükleri ile kendi içinde dinamizm oluştururken, hareketler huzur dolu ve güven vericidir.

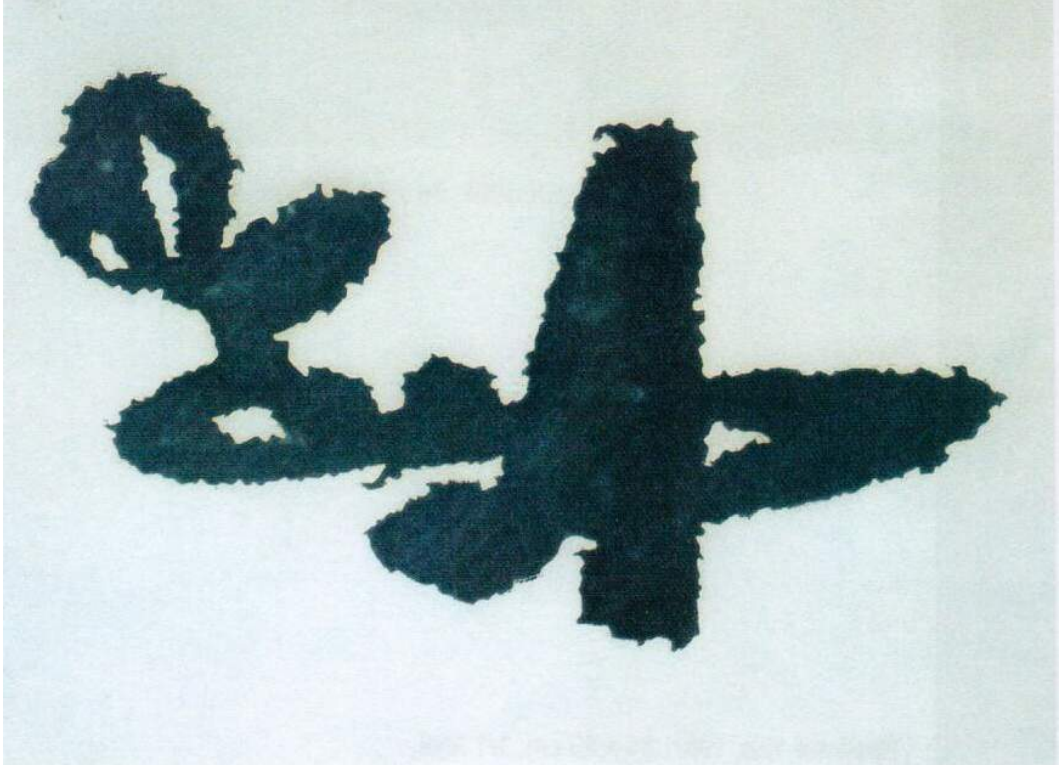
Resim 60 Sabri Berkel, *Resimsel Yazı*, 1961, 34 x 23 cm., 1/1 Linol, Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:53.

Sabri Berkel'in bu eserinde arka planda siyah renk hakimdir. (Resim 60) Kaligrafi yazı lekesellik olarak ön plana çıkar. Yazı ilişkisi birbiriyle uyum göstermektedir. Yan, çapraz, eğri, yuvarlak çizgiler esere dinamizm kazandıran bu eseri Berkel linol baskı olarak çalışmıştır.

Resim 57, Sabri Berkel, *Lekeler*, 1961, 43 x 30 cm., 1/20 Metal baskı, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:54]

Sabri Berkel'in 'Lekeler' adını verdiği eserinde taşısızmin özellikleri görülmektedir. (Resim 57) Berkel bu eserde yeni bir ifade dili geliştirmiştir. Düzensiz renk lekeleri hakimdir. İç içe geçen çizgiler sonsuzluğa uzanır ve devam niteliğindedir. Çizgilerin içini kapatıp beyaz renk kullanması ile bir hareketlilik kazandırır. Metal baskı ile yapılan bu eserde Ferruh Başağa'dan etkilendiği görülmektedir. Sabri Berkel, Batı sanatına yönelir ama İslam sanatlarından da tam olarak kopmaz. Bu yönelim lekeler adlı eserinde belirgin olarak görülür.

Resim 58, Sabri Berkel, *Motif*, 1961, 46.5 x 66.5 cm., litografi, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:54]

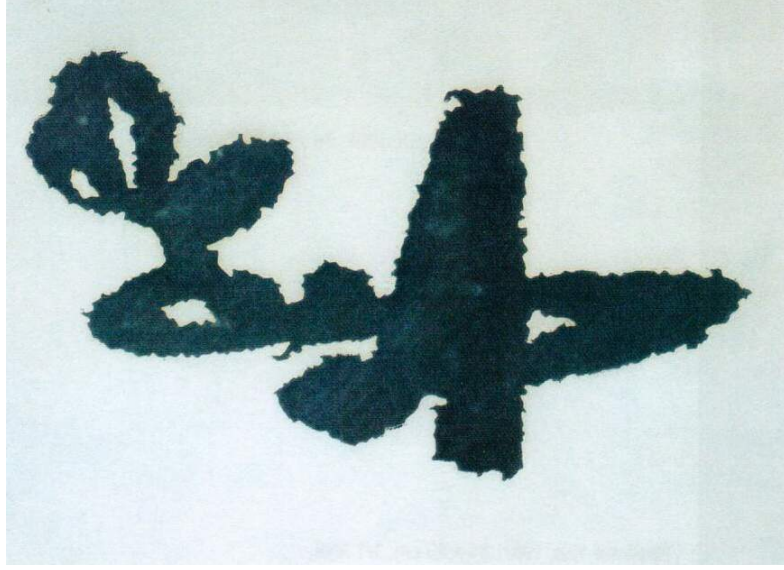
Sanatçının İslam sanatı ve hat sanatından etkilendiği görülmektedir. Arka planda kullandığı beyaz renk ile ön planda kullandığı siyah yazı leke gibi durmaktadır. Sabri Berkel bu eserini litografi olarak yapmıştır. (Resim 58)

Resim 61 Sabri Berkel, *Resimsel Kompozisyon*, 1961, 38.5 x 33.5 cm., Çinko baskı, [Canan Beykal, *Dönemler II (1955-1990)*, 2006, İstanbul, s:55]

Resimsel bir kompozisyon görülmektedir. (Resim 61) Eserin bütününe bakıldığında gerçekliğin eserin dışında olduğudur. Doğal gerçekliğin izlenimi yansıtmaktadır. Karagöz ve Hacivat orta oyunundan esinlendiği bu eserini Sabri Berkel, çinko baskı tekniği ile yapmıştır. Resim 61’de taşısızmin özellikleri de görülmektedir.

Sabri Berkel’in bu eserinde gravürün sürprizi görülmektedir. Asite atılmış metalin üzerinde, kendi içinde olağanüstü şekillerin oluştuğu görülür. Üzerindeki şekiller Karagöz ve Hacivat’ı anımsatır. Büyük bir alan içinde yer alan siyah lekenin içinde küçük lekeler yer almaktadır. Plakanın geneli ise, hardal sarısıdır. Kenarlara doğru küçük damlalar şeklinde siyah rengin yer aldığı görülür. Metal plaka hissini vermektedir.

Resim 58, Sabri Berkel, *Motif*, 1961, 46.5 x 66.5 cm, litografi, Canan Beykal,(b) (2006), *Dönemler II* (1955-1990),İstanbul

Sabri Berkel'in bu eserinde (Resim 58) İslam sanatından etkilendiği görülmektedir. Sabri Berkel İslam hat sanatını kullanması ile Doğulu, soyut sanatın birikimini ortaya çıkarmıştır.

Resim 62 Sabri Berkel, *Motif*, 1961, 38.5 x 33.5 cm., Karışık teknik, [Canan Beykal, *Dönemler II* (1955-1990), 2006, İstanbul, s:55]

Sabri Berkel, 'Motif' isimli eserinde çizgi ve renk hakimdir. (Resim 62) Kaligrafî kullanmıştır. İslam sanatından esinlenmeler görülmektedir. Arka planda siyah zemin

kullanır. Yazıyı beyaz renk kullanarak ön plana çıkarmıştır. Sabri Berkel karışık teknik ile eserini yapmıştır.

Soyut resim alanında önemli işler ortaya koyan sanatçılardan biri de Ferruh Başağa'dır ama bu alanda Sabri Berkel'in uyandırdığı yankılar çok daha geniştir. O dönemde, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik sorunları öylesine büyüklükte ki, bu arada sanata fazla yer verilmemekteydi. Halka açık yerler ve birkaç sergideki üç beş heykel ve tablo dışında, halkın sanatla karşı karşıya getirilmesi oldukça zordu veya yetersizdi. Bununla birlikte ne olursa olsun sanat, sanata gönül verenlerin çabasıyla ilerlemekteydi. Sabri Berke'de, bütün canlılığı ve tüm yaratma ihtiyacı ile sanatın gelişmesi için çalışmaktaydı.⁸⁷

Berkel'in farklılıklar gösteren zengin gelişimi, bütün hayatı boyunca Batı etkilerinden ve kişisel kültür kökeninden başlayarak kişisel bir senteze erişir. Sezer Tansuğ, sanat ve kültürel geçmiş ile Batı arasındaki bağlantıdan şu şekilde söz eder:

*"Genel olarak bir sanatçı, sanata ilişkin tarihsel durumda üç şey yapabilir. Ülkesinin kültürel geleneklerine bütünüyle bağlı kalabilir ve örneğin, doğrudan doğruya geçmişin sanatı üzerinde sıraya girebilir. Bir başka olasılık, Batı'daki gelişmelere uyarak, kendi kültürel kimliğini inkar etmektir. Her iki halde ortada kalakalmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sadece geçmişten esinlenen sanat, günümüzün sosyal gelişmeleriyle çelişir; Batılılaştırılmış sanat ise, hiçbir şeyi karşılamadığı için çarçabuk halisliğini kaybedecektir."*⁸⁸

Yine bu düşüncesine dayanarak Sabri Berkel'le ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

"Oysa Berkel en zor olan üçüncü yolu seçti. Batıya yöneldi ama, kendini Bizans ve İslam sanatından esinlenmeğe bıraktı. Eğitimini Floransa ve Paris'te yapmıştı ve orada modern sanatın en önemli anlatım biçimleriyle karşılaşmıştı. Sırasıyla realizmi ekspresyonizm, kübizm, taşizm ve geometrik soyutlama akımları içinde çok kişisel biçimde çalıştı. Yine de bunu yaparken, dikkatini

⁸⁷ Sezer Tansuğ, Çağdaş Türk Sanatı, Birinci Basım, Remzi Kitabevi A.Ş İstanbul, 1986, s.282

⁸⁸ A.g.e., s.282

sürekli olarak mimariden ve kendi ülkesinin sanatından ayrılmadı. Dışavurumcu koyu çevre çizgilerini çekerken, Bizans ikonları ona parlak bir örnek teşkil ediyordu. Soyut işaretleri, başka bir dönemde, Arap yazısıyla doğrudan doğruya ilişkilidir. Şu son on yılın tablolarında egemen olan geometrik soyutlamadır. Biçimlerin ritm düzeni, bazen İstanbul'daki çok sayıdaki camı kubbelerinin biçimlerindeki oyunu uzaktan yansıttır. ⁸⁹ Renklerin kullanılışı çok bireysel olup, minyatürlerle Mondrian arası bir yerde bulunuyor. Bu elemanlardan, yani renkler ve biçimlerden başlayarak, Berkel müziğe benzeyen kompozisyonlarını kuruyor. İslam sanatındaki gibi bu kompozisyonlarda, organik formlar ve salt geometrik şekiller tam bir uyum içinde düzenlenmişlerdir.” ⁹⁰

Resim 63 Sabri Berkel, *Leke Resim*, 8Stain Picture – 2 adet -2 items), 12x14 cm., – Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963-64, s:245]

⁸⁹ Sezer Tansuğ, *Çağdaş Türk Sanatı*, Birinci Basım, Remzi Kitabevi A.Ş İstanbul, 1986 , s.282

⁹⁰ A.g.e., s.283

Resim 64 Sabri Berkel, *Leke Resim, (Stain Picture– 2 adet -2 items)* 12x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963,-64, s:245]

Bu çalışmalarda, hayal ile gerçek arasında gelip giden bir bilinç görülmektedir. (Resim 61-62) Yüzey adeta silikleşen soluklaşan ruh kazanır. Çizgiler, gölgeci bir lekeye dönüşmüştür. Arka fonda kullanılan koyu sarı renk üzerinde ki lekeler hiç bir tereddüte yer bırakmayacak bir şekilde durmaktadır. Kırmızı ve yeşil leke izleyicide heyecana neden olurken, resmin içinde gezinen göz derin hislenmeye neden olmaktadır. Boşluk ve doluluk etkisindeki denge sanatçı tarafından çok iyi kurgulanmıştır.

Resim 65 Sabri Berkel, *Leke Resim, (Stain Picture– 2 adet -2 items)*, 12x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963,-64, s:246]

Resim 66 Sabri Berkel, *Leke Resim, (Stain Picture– 2 adet -2 items)*, 12x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963,-64, s:246]

Sabri Berkel'in lekesele çalışmaları görülmektedir. (Resim 63-64- 65-66) Sanatçının, yeni ifade biçimleri geliştirdiği görülür. Taşızmin* özellikleri olan düzensiz renk kullanımı, bu çalışmalarda hissedilmektedir. Doğudan izler taşımaktadır. Renkler kendi aralarında ve kendine özgü atmosfer içindedir.

Resim 67 Sabri Berkel Leke resim, (Stain Picture, 3 adet- 3 items), 10x12 cm., Guaj, Fazlı Özcan Koleksiyonu,[Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963-64, s:247]

Resim 68 Sabri Berkel Leke resim, (Stain Picture, 3 adet- 3 items), 10x12 cm., Guaj, Fazlı Özcan Koleksiyonu, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963-64, s:247]

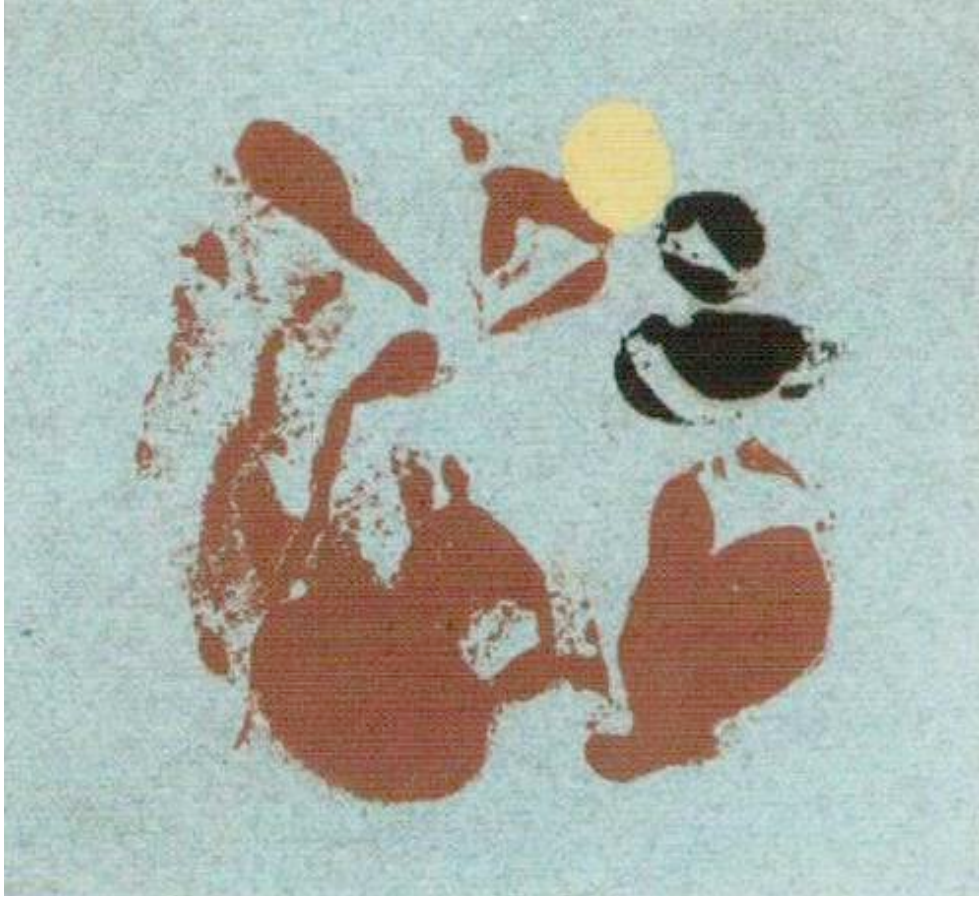
***Taşızizm:** Resim sanatında düzensiz biçimli renk lekeleri ve damlaları kullanarak çalışan sanatçının tutumu. Terim ilk olarak Fransız eleştirmen Tapie tarafından önerilmiş ve Fransızca'da tache (leke) sözcüğünden türetilmiştir. Bu anlayış, önceden kararlaştırılmış bir resmetme eylemini yadsıyarak, sanatsal yaratmada rastlantısallığın ön plana alınmasını öngörmektedir. Taşistler arasında C. Bryen, J. Atlan, G. Mathieu adları sayılabilir.

Fransa'da, temsilcileri Vasarely, Dewasne, Dyrolle ve Mortensen olan Konstrüktivizm üzerine, kesin bir tepki yapan ve adına sanat eleştirmeni Seuphor tarafından "Tachisme" yani "Lekecilik" denilen resim üslubu süratle gelişti. Taşist anlayış ilk olarak Amerika'da Mark Tobey (1890 doğumlu) de görülmüştü. O, içinde renkli unsurları bir merkeze bağlamadan tuvalin bütün yüzeyine yayarak, resmin akışını süratlendiren çalışmalarıyla Avrupa resminden ayrılıyordu. Hem fikir, hem de biçim olarak onun resim anlayışı Avrupa geleneklerinden uzaktı.

Amerika'dan çıkmış olan Taşızizm, Paris'te kendi karakterindeki bir anlayışla karşılaştı. Avrupa'daki eğilimin elebaşısı Alman Wois (Otto Wolfgang Schulze, 1913-1951) 1945'de Paris'te Drouin'in galerisinde halk önüne yeni eserleriyle çıktı. Fransa'da Taşist ressamlar el üstünde tutulmuşlar ve resimleri dünya müzelerine girmiştir.

Leipzig'li bir Alman olan ve sonra Fransız uyruğuna geçen Hons Hortung (1904 doğumlu) Arap kaligrafisini ansitan büyük renk lekeleri ile çalışır. le damlaları kullanarak çalışan sanatçının eylemini yadsıyarak, sanatsal yaratmada Taşızizm bugün uluslararası bir tarafa sahiptir. Kanadalı ressam Paul Riopieie, Almanya'da Korl Otto Goetz (1914 doğumlu) hep Taşist ressamlardır. Olanakların sonuna değin gitme eğilimi, bugünün sanat kültürünün özelliklerindedir. XX. yüzyıl karakteristiği, cürettir. Beyaz ırk, sanatında olanakları genişletmek için mizacını da bütün coşkunluğu ile sanatına sokmuştur.

Taşızizm'in dışında kalıp, halen kişilikleri ile resimde boya-resme değer veren sanatçılar arasında Fransız ressamlarından Monessier (1911 doğumlu), Soulage (1919 doğumlu), Bissiere (1888 doğumlu) ve memleketimiz sanatçılarından olup Fransa'da tanınmış olan Nejat Melih Devrim (1923 doğumlu) vardır.

Resim 69 Sabri Berkel *Leke resim*, (*Stain Picture*, 3 adet- 3 items), 10x12 cm., Guaj, Fazlı Özcan Koleksiyonu, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1963-64, s:247]

Resim 70 Sabri Berkel, *Leke resim*, (*Stain Picture*, 4 adet- 4 items), 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249]

Resim 71 Sabri Berkel, *Leke resim*, (*Stain Picture*, 4 adet- 4 items), 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249]

Resim 72 Sabri Berkel, *Leke resim, (Stain Picture, 4 adet- 4 items)*, 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249]

Resim 73 Sabri Berkel, *Leke resim, (Stain Picture, 4 adet- 4 items)*, 9,5x9,5 cm., Mürekkep/ink, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:249]

Resim 74 Sabri Berkel, (*Leke Resim, Stain Picture, 2 adet-2 items*), 9.5x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 196,4 s:251]

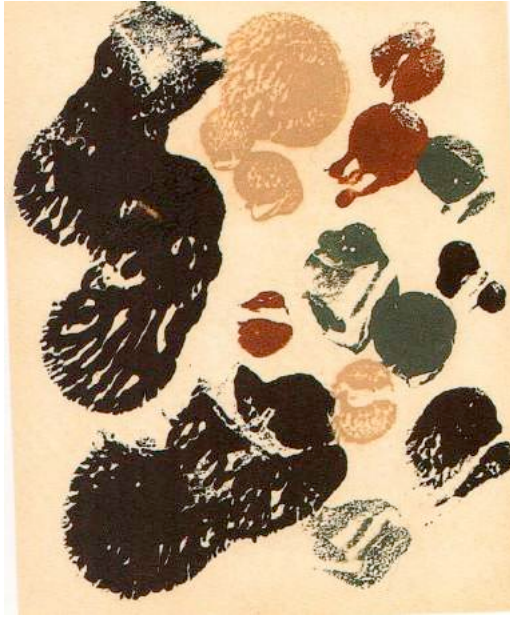
Resim 75 Sabri Berkel, (*Leke Resim, Stain Picture, 2 adet-2 items*), 9.5x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 196,4 s:251]

Resim 76 Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition - 2 adet, 2 items)*, 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:258]

Resim 77 Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition - 2 adet, 2 items)*, 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:258]

Resim 78 Sabri Berkel, *Kompozisyon, Composition, 2 adet- 2 items*, 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:259]

Resim 79 Sabri Berkel, *Kompozisyon, Composition, 2 adet- 2 items*, 11x9.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1964, s:259]

Sabri Berkel bu eserlerinde (76-77-78-79) taşızmin özellikleri olan düzensiz renk hakimdir. Renkler kendi aralarında uyum içindedir. Renkler yere yayılmış gibidir. Sabri Berkel teknik olarak guaj boya kullanmıştır.

Resim 80 Sabri Berkel, *Motif*, 22x12cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist,1969 s:274]

Resim 81 Sabri Berkel, *Motif*, 22x12cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist,1969 s:274]

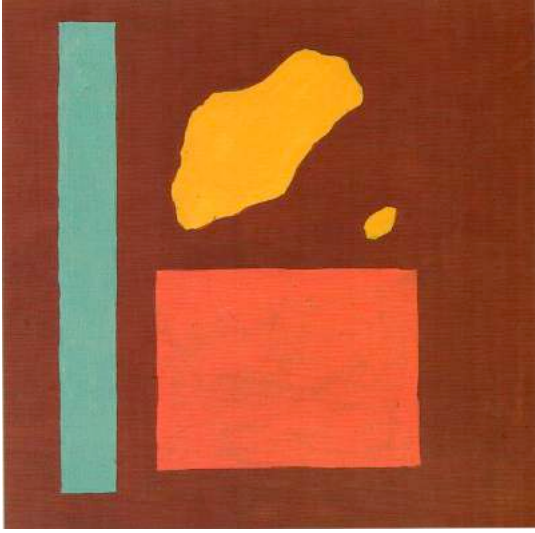

Resim 82 Sabri Berkel, *Mavi Yazı*, (*Blue Calligraphy*), 17x24 cm., Baskı, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1969, s:275]

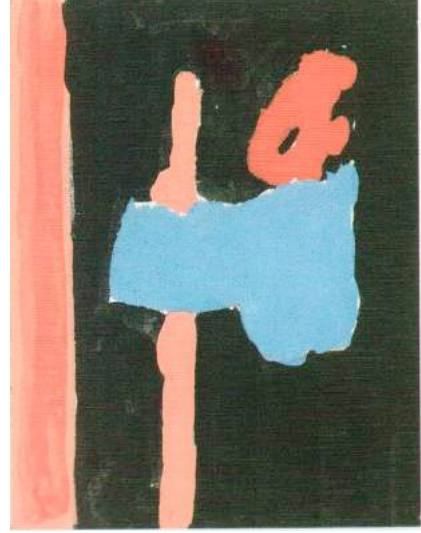

Resim 83 Sabri Berkel, *Siyah Yazı*, (*Black Calligraphy*), 17x24 cm., Baskı, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1969, s:275]

Sabri Berkel bu eserlerinde (Resim 80-81-82-83) kaligrafi hakimdir. Resim 80-81 arka planda kırmızı üzerine siyah renk kullanılmış ve taşızmin özellikleri eserlerde hakimdir Resim 82’de beyaz zemin üzerinde mavi yazı görülmektedir. Kaligrafi, İslam sanatı olan yazı resmin ana konusudur.

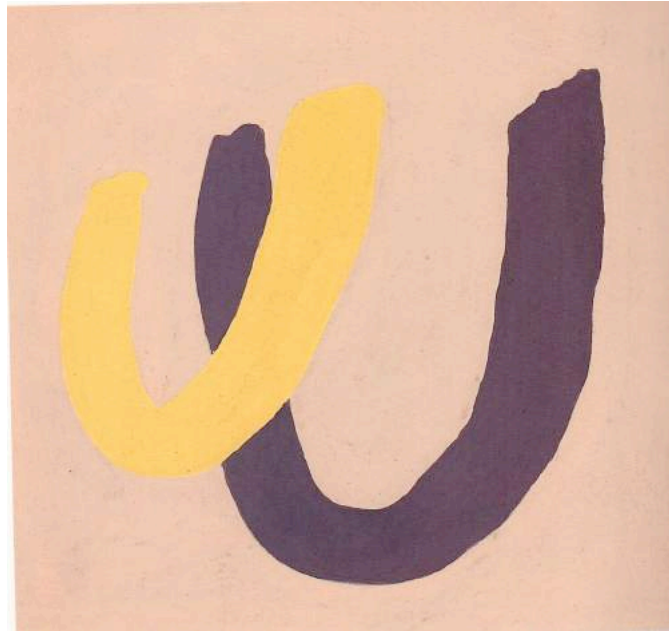

Resim 84 Sabri Berkel, *Leke, (Stain)*, 17x14 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist,1973-74, s:291]

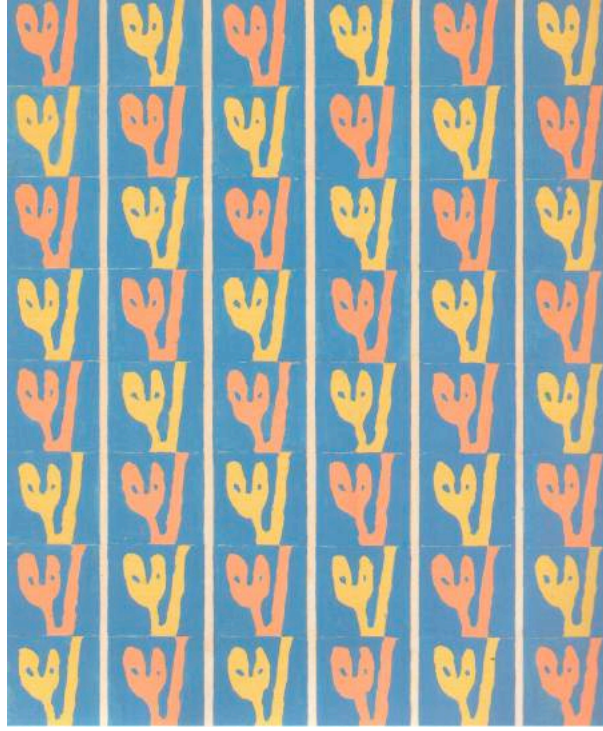

Resim 85 Sabri Berkel, *Leke, (Stain)*, 15x13 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist,1973-74, s:291]

Berkel'in bu çalışmalarında, (Resim 84-85) eser üzerinde ki parçaların yapıştırıldığı görünümü hakimdir. Yüzeylerin birbirinden bağımsız dağınık durması göz önündedir. Bu eserlerde parça ve bütün ilişkisi vardır. Resim 85 te dik çizgiye mavi bir parça yapıştırılmış gibi durmaktadır.

Resim 86 Sabri Berkel, *Yazı, (Calligraphy)*, 13x13 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1970-73, s:284]

Resim 87 Sabri Berkel, *Motifli Kompozisyon, (Composition with motif)*, 28x22 cm., Guaj, Özel koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1973, s:288]

Resim 88 Sabri Berkel, *Leke, Stain, 2 adet- 2 items*, 12x9,5 cm., Guaj ,Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1973-74, s:293]

Resim 89 Sabri Berkel, *Leke, Stain, 2 adet- 2 items*, 12x9,5 cm., Guaj ,Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1973-74, s:293]

Resim 90 Sabri Berkel, Kompozisyon, (Composition), 24x16.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1978, s:309]

Resim 91 Sabri Berkel, Kompozisyon, (Composition), 8x10 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1979, s:318]

Resim 92 Sabri Berkel, *Kompozisyon, Composition*, 11x16 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1979, s:318]

Resim 93 Sabri Berkel, *Kompozisyon, (Composition)*, 22x19 cm., Guaj, Aysel- Musa Şahin Kolloksiyonu, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1980, s:319]

Resim 94 Sabri Berkel, *Soyut Kompozisyon*, 2 adet, 10.5x8.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1980-81, s:326]

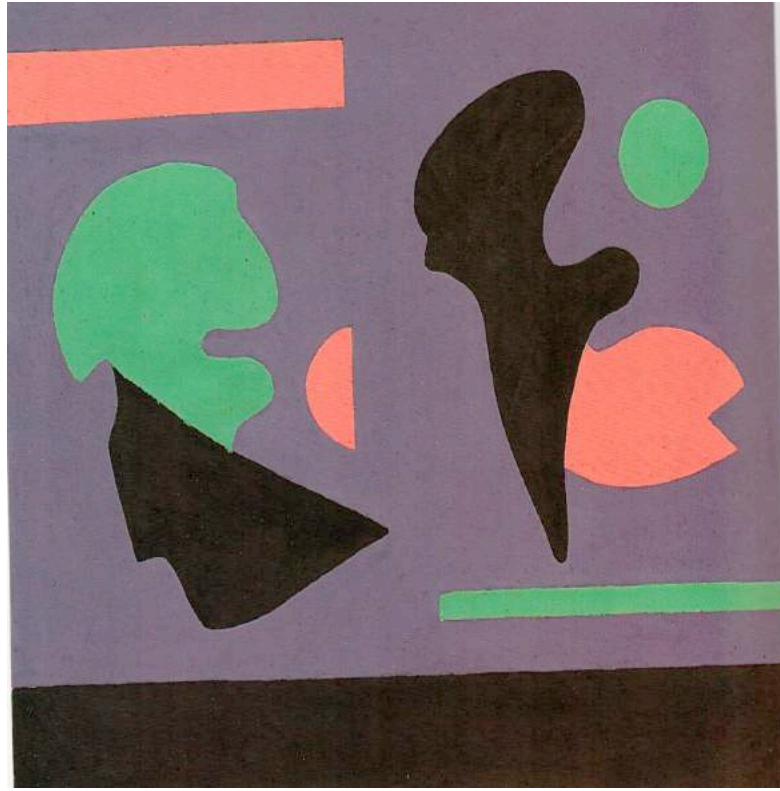
Resim 95 Sabri Berkel, *Soyut Kompozisyon*, 2 adet, 10.5x8.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1980-81, s:326]

Resim 96 Sabri Berkel, *Fantezi kompozisyon*, (Fantasy composition, 2 adet-2 items), 8x11 cm., Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1981, s:329]

Resim 97 Sabri Berkel, *Fantezi kompozisyon*, (*Fantasy composition*, 2 adet-2 items), 8x11 cm., Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1981, s:329]

Resim 98 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, (*Composition*), 20x22.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1982, s:330]

Resim 99 Sabri Berkel, *Mevleviler, (Derviches)*, 18x23.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1983, s:331]

Resim 100 Sabri Berkel, *Soyut kompozisyon, (Abstract composition)*, 16x12 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1983, s:332]

Resim 101 Sabri Berkel, *Soyutlama*, (*Abstraction*), 18x21 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1985, s:338]

Resim 102 Sabri Berkel, *Kompozisyon*, (*Composition*), 16x21.5, Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof. Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1985, s:342]

4 SABRİ FETTAH BERKEL'İN YAŞADIĞI DÖNEMDEKİ RESSAMLAR

4.1. Nurullah Berk

Ressam ve yazar olan Nurullah Berk, Türkiye’de geometrik-figüratif yapımcılığın (konstruktivizm) ilk temsilcilerinden biri sayılabilir. Berk 1904 mart ayında Beyoğlu Parmakkapı’da dünyaya gelir. Rahat bir çocukluk ve öğrencilik yılları geçiren Berk’in, babası doktor annesi ise Fransızca bilen modern bir ailenin çocuğudur. Fransız mürebbiyelerle büyümüş ve ailesinin tek çocuğu olan sanatçı Galatasaray Lisesini bitir. 1920-1924 yılları arasında Sanayii Nefise Mektebinde, Hikmet Onat, İbrahim Çallı gibi Türk sanatının önemli isimlerinin atölyelerine devam eder. 1924-1928 yılları arasında 20 yaşındayken kendi imkanlarıyla gittiği Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nda Ernest Lourent’in öğrencisi olur.

1929 yılında Türkiye’ye döndüğünde yine aynı kurulan ‘Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği’ne katılır. 1932 yılında bu birlikten ayrılarak, bir yıl için tekrar Paris’e giden sanatçı André Lhote ve Fernand Leger’in atölyelerine katılır. Döndüğünde orada aldığı eğitim ve izlenimlerle, akademideki 1914 kuşağı izlenimci ressamlarının estetik anlayışına ve tekniğine karşı; kübist ve konstruktivist bir tekniği benimseyen beş ressamla birlikte d’Gurubu’nu kurar. Nurullah Berk, ‘Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği’ ile’ d Grubun’da olduğu gibi, daha önce de 1924 yılında kurulmuş olan ‘Yeni Resim Cemiyeti’nin de öncüleri arasında yer almıştır. 1939’da akademide hocalığa başlayan Nurullah Berk, 29 yıl süren hocalığı sırasında Türk plastik sanatlarının kurumsallaşması yolunda yoğun çaba gösterir. 1983 yılında vefat eder.

Nurullah Berk’i incelerken aynı zaman da grubuna da bakmak gerekmektedir. 1933-1951 yılları arasında kurulan grubun ilk amacı; Türk sanatının, çağdaş Avrupa sanat

akımları doğrultusunda gelişmesi gerektiğine ve izlenimci tekniklere karşı, kompozisyonu kübist ve konstrüktivist anlayışla sağlam bir düzen ve yapı üzerine oturarak, Türk sanatının uluslararası platformda olmasıdır.

'd grubu'nun kuruluş nedeninin önceliği; akademili oldukları halde, kübist ve yapısalcı bir yaklaşımı, hocaların benimsememeleri ve çalışmalarını red etmeleri olmuştur. İkinci dünya savaşı arasında Avrupa'da egemen olan akımların 1914 kuşağına yabancı olmasının bu benimsememede rolü büyüktür. 1927'de akademiye müdür olan Namık İsmail, okula Avrupa'daki kübizm ve fovizmle ilgili kitaplar getirtse de kübist yaklaşımlar akademide alay konusu olur.

Avrupa'da da ise köklü bir sanat geçmişi vardır. Rönesans öncesinden beri sanatı, din ve inanç olgusunu, savaşları yaşamış, toplumsal, sosyolojik ve psikolojik etkilerden geçmiş, bir asrı geçkin bir süre önce sanayi devrimini gerçekleştirmiş, tüm bu geçmişle gelen sanat akımlarını gözlemlemiş, ve özümsemişlerdir. O dönemde; kübizm oturmuş, dadaizm 1922'ye, sürrealizm 1925'e kadar devam etmiş, yeni nesnelcilik ve Bauhaus Okulu varlığını göstermiştir. Türk genç ressamaları ise böyle bir Avrupa'ya gitmişlerdir.

Türkiye'deki sanat ortamına bakıldığında; yurdu düşmanlardan arındırmak için yapılan mücadelenin yorgunluğu ardından bir an önce, her anlamda batılı olmak-düşüncesiyle yola çıkmış genç bir sanatçı grubu vardır. Ama bu batılı olmak anlayışının çerçevesi neydi? Sahip oldukları, geriden gelen kültür ve sanat birikimi, görsel alışkanlıkları ve içselleştirdikleri Türk sanatıydı. Dönemin Türk resmine bu alt yapıyla bakmak gerekmektedir.

Nurullah Berk'in sanat yaşamıyla ilgili olarak; öncelikle Berk'in İstanbul'daki öğrencilik yıllarına ait herhangi bir çalışmasına veya hakkında yazılmış bir nota rastlanmaz. Sanki sanat yaşamı 1933'de d grubu ile başlatmıştır. 1933'te Türkiye'ye geri dönen sanatçı aynı yıl Abidin Dino, Elif Naci, Zeki Faik İzer, Cemal Tollu ve Zühtü Mürüdoğlu ile birlikte "*Türkiye'ye egemen izlenimci tutuma karşı, biçim olarak Batı' daki çağdaş akımlara paralel kübist ve yapımçı teknik*"⁹² şeklinde tarif

⁹² http://tr.wikipedia.org/wiki/Nurullah_Berk, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)

edilen yeni bir anlayışın öncülüğünü yapar. Berk'in önerisiyle bu grup 'D Grubu' ismini alır. Yurtiçi ve yurtdışında birçok sergi açan Berk, İlk kez Paris Güzel Sanatlarda Ernest Laurent atölyesinden mezun olduktan sonra Ankara Etnografya Müzesinde açılan 1. Genç Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisinde natüremortları görülür.

Nurullah Berk, ikinci Paris eğitimine gittiği dönemde, Paris'te Andre Lhote'un da aralarında olduğu, süslemeci ama hem sentetik hem analitik olan artdeco ve Modernizmden etkilenme vardır. Kübizmi kuramlaştıran Andre Lhote'nin ve Sentetik Kübist Fernand Leger'in öğrencisi olur. İkinci Dünya Savaşı sonunda ise bir yıllığına tekrar Paris'e gider ancak hocası Andre Lhote ona; *"9 yıl akademide hocalık yapan bir sanatçı olarak, artık kendisinin yanında öğrenebileceği bir şey kalmadığını"* söyler. İlginç bir nokta olarak, Berk bir makalesinde 1948'de Fransa'da yaptığı çalışmaları yeni yeni anladığını ifade eder. Paris'teki eğitimiyle beraber iki üniversite bitiren, üzerine yurtdışında atölye çalışmaları yapan ve 1920'de başlayıp 1948'e dek süren sanat hayatında oturmamış, içselleşmemiş bir şeylerin varolduğu şu sözleriyle anlaşılmaktadır: *"Sanatçı kübizme eğilim göstermişse bunda öz mizacının payı olmalıdır. Bir akım zorla ve yapmacık olarak benimsenmez. Onun için sonra gelenler batı ustalarını kopya ettiğimizi boşuna tekrar edip durdular, bizi sözüm ona yıkmak için."*⁹³ Nesnenin yeni bir kavrayıştan çok, bir tür öykünme ile parçalandığını; ancak yerel motiflerle ilgi kurarak özgünleşme isteği, Anadolu halı ve kilimlerindeki geometrik örgülerin, camaltı resimlerindeki ifadelerin resimlere yansıdığını görülür. Belki bu yüzden, Nurullah Berk minyatürlere yönelir.

1940'lı yıllardan sonra bir iç sorgulama başlayan sanatçı, bu etkilerden sıyrılmak ama yine batılı kalmak ister ve doğu-batı sentezi arayışlarına, yerel konularda geleneksel motifleri araştırmaya girer. Bu araştırmaları onun, 'Çömlekçi', 'Nargile İçen Adam', 'Gergef İşleyen Kadın', 'Ütü Yapan Kadın', 'Devedikenleri' gibi günlük konuları sürekli yinelemesine neden olur.

⁹³ Drimart, <http://www.sanatteorisi.com/sanatteorisi.asp?sayfa=Makaleler&icerik=Goster&id=2690>, (10.01.2015)

Kaya Özsezgin, sanatçının Türk sanatı için kişisel çözüm arayışlarından ve düşünür kimliğinden şu şekilde bahsetmiştir:

”Nurullah Berk, Türkiye’de ‘D Grubu’ ile başlayan yenileşme evresinin içinde, bu evrenin içerdiği bütün sorunlara açık aydın ve düşünür sanatçı kimliğiyle, kültür dünyamızda bu sorunların tartışılmasına ortam hazırlamış, tartışmalara bizzat katılmış, Türk sanatının yöneldiği Batı dünyası karşısında, kimliksel bir yapıya götürücü çözüm olanaklarını kendi sanatına yansıyan boyutlarını sürekli olarak gündemde tutmayı başarmıştır. Resmini, Doğu-Batı ikilemi içinde bunalan Türk sanatı için kişisel bir çözüm modeli olarak alabiliriz. Nurullah Berk, resim sanatımızda geometrik-figüratif bir anlayışı, geleneksel tasvir sanatlarımızdan kalkarak özgün bir temel üzerinde geliştirme çabasının örneklerini vermiştir.”⁹⁴

Zeki Faik İzer, sanatçının yönemlilerini şu şekilde ifade eder: *“Nurullah Berk ele aldığı her konuyu planlamış, sarsılmaz bir kompozisyonla sunmuş. Hiçbir eleman rastlantıya bırakılmamış. Denge, ölçü, düzen. Dolayısıyla, kübist, geometrik, konstrüktivist, pürist, artnouvou ama Parisli. Bu niteliği giderek bir kent soylu inceliği görünümünde. 60’lı yılların sonunda da çizgisel arabeske dayanan doğulu bir dil bulma çabası. Kibar ve serinkanlı.” (Zeki Faik İzer)*

Nurullah Berk, Kübist-Konstrüktivist etkilerle başladığı resminde, Kübizmi, nesneyi yeni bir kavrayışla parçalamaktan çok, geometrik bir biçimlendirme olarak değerlendirip, nesnelerini kübizme bir tür öykünme ile parçalamıştır. Resimlerine klasik anlayışta, desen ve geometrik inşa ile, yerel motiflerin ağırlıkta olduğu kompozisyonlarla devam etmesi, inanarak kurduğu ‘d grubu’nun manifestosunun ilk maddesindeki ‘evrensel’ ya da ‘uluslararası olma’ amacına ters düşmektedir.

‘Ustalarla Konuşmalar’ ‘Fikret Mualla’, ‘İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’, ‘50 Yılın Türk Resim ve Heykeli’, ‘Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi’ sanatçının yazdığı ve Türk Sanatı için önemli bir yer tutan kitaplardır.⁹⁵

⁹⁴ Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, Doruk Yayıncılık, 3.Baskı, 2010, İstanbul, s.113

⁹⁵ A.g.e., s:113

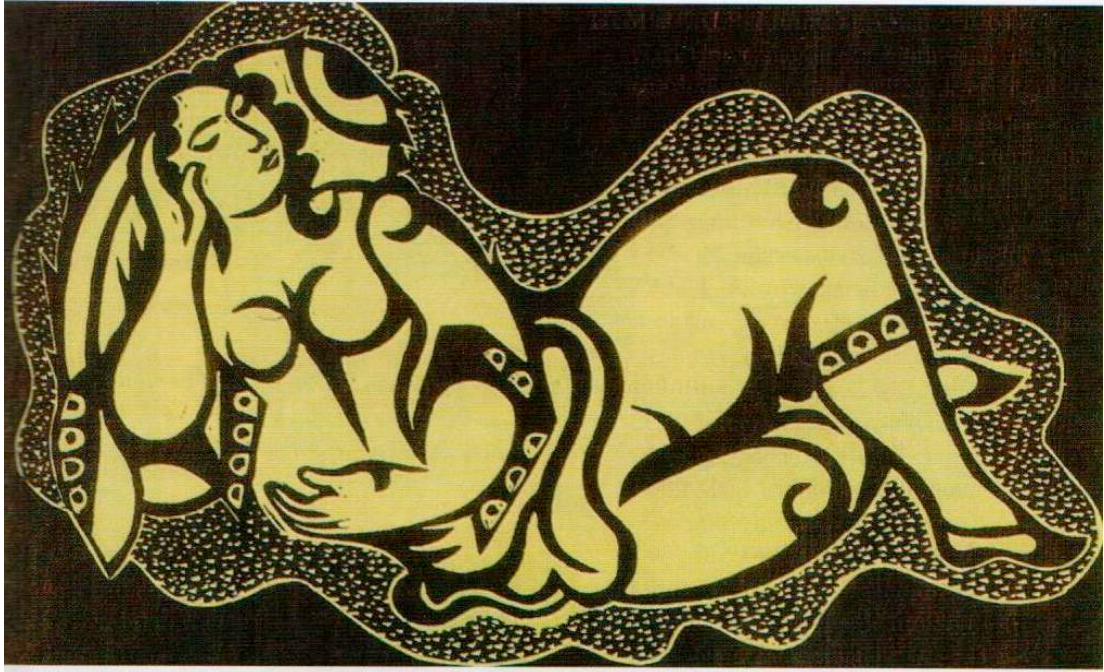

Resim 103 Nurullah Berk, Sultan, Tuval üzerine yağlıboya, 28.4 X 40 cm., Taviloğlu Koleksiyonu, [Ayla Ersoy, 500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlarda, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul 2004, s:107

Nurullah Berk'in 'Sultan' adlı tablosunda; geometrik, kübist konstrüktivist bir üslup içinde yapılmıştır. Yerel giysilerle yer almaktadır. (Resim 103) Ayla Ersoy bu tablo ile ilgili görüşlerini şu şekilde kaleme almıştır:

"Yüzeysel düzenleme içinde dik ve eğri çizgilerin konstratlarıyla oluşturulmuş kompozisyonda zengin bir renk uyumu görülmektedir. Bir yanda Batı'dan aldığı teknikler, diğer yanda İslam minyatürleri, geleneksel Türk sanatları ve çizgi arabeski Doğu ile Batı'nın bir sentezi yapmaktadır. Şematize edilmiş biçimlerin konturların kalın siyah çizgilerle çevrelemekte, nesnel dünyadan aldığı öğeleri dekoratif renkli bir grafik düzen içinde çarpıcı biçimlere dönüştürmektedir. Çiniden, kumaştan, metal işçiliğinden alınmış, süsleme öğeleri bu resimde yüzeysel bir düzlemde, geleneksel iki boyutlu bir

konstrüktivizm içinde kullanılmaktadır. Düz boyama tekniğiyle şiddetli renkler daha solgun ve pastel renklerle kaynaşarak farklı bir ritim oluşturmaktadır.”⁹⁶

Resim 104 Nurullah Berk, [Kaya Özsegin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, Doruk Yayınları, 3. Baskı, 2010 s:113

Nurullah Berk, diğer eserlerinde olduğu gibi bu resmini de İslam minyatürleri, geleneksel Türk sanatları ve çizgi arabeski, doğu etkileri oryantalist bir tavırla çalışılmıştır. Düz ve koyu bir fonun üzerine yerleştirilen fügür izleyende kolaj etkisi oluşturmaktadır. İki boyutlu ve yüzey resmi oluşu grafik etkisi yaratır. (Resim 104).

4.2 Cemal Tollu

1989 yılında İstanbul’da doğan Cemal Tollu’nun babası Türkiye’nin ilk inşaat mühendislerindendir. Resim sanatına ilgisi küçük yaşlarda başlayan Cemal Tollu, ortaokulu bitirince Sanayi-i Nefise’ye girer. İstanbul’un işgal yıllarında okul kapanınca, öğrenimine ara vermek zorunda kalır. Vatani görevini yapan Tollu daha sonra öğrenimini kaldığı yerden sürdürür. Bir süre çeşitli yerlerde resim öğretmenliği

⁹⁶ Ayla Ersoy, 500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlarda, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul 2004, s:107

ve Ankara'da Hitit Müzesi'nde görev yapan sanatçı, Almanya'ya giderek Münih'te, Hoffman'ın atölyesinde çalışır. Fransa'da Andre Lhote, F.Leger ve M.Grommaire'in yanında sanat öğrenimini pekiştirir. Bir süre de heykeltıraş Despiau'nun yanında çalışır.⁹⁷ Cemal Tollu, Akademi'deki reform hareketleri sırasında, Leopold Levy tarafından Akademi kadrosuna alınır. Önce asistan, sonra atölye hocası ve daha sonra da Resim Bölümü şefliğine getirilir.⁹⁸

Cemal Tollu'nun yaşamı aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı bir dönemde geçer. Bu dönemde sanatçılar; sanatçı olarak var olabilme konusunda gerçek bir mücadele vermişlerdir ve bu mücadelenin gerçek hikayesini Cemal Tollu yaşamında görülebilir. 1921-23 yılları arasında savaşa katılması ülkenin bağımsızlığı için fiziksel olarak da mücadele ettiğini gösterir. Tollu önce silahla sonra fırçayla bu konuda elinden geleni yapar. Ayrıca 1923 – 25 yılları arasında Edirne'de vagon onarıcısı olarak çalışması daha sonra İzmir'de yapımevinde usta olması yokluk yıllarını anlatan çarpıcı bir gerçektir. Türk sanatçıların o dönemdeki sıkıntılarını da böylece daha iyi anlaşılabilir.

Cemal Tollu devlet bursuyla Paris'te bulunduğu sırada Zeki Faik İzer ve Nurullah Berk'de onunla aynı atölyede eğitim alırlar. Bu ortak arkadaşlıkları 'd grubu'na giden yolu açar. Kaynaklara göre ilk defa Türk resmine entelektüel bir kozmos çehre getirmişlerdir. 'd Grubu' sanatçıları entelektüeldiler. Yaşlanan Çallı kuşağından akademiye devralırlar. Bu beş ressam Zeki Faik İzer, Nurullah Berk, Elif Naci, Cemal Tollu, Abidin Dino ve Zühtü Müridoğlu'dur.

Cemal Tollu aynı zamanda bir heykel sanatçısıdır. Ama bu çalışmalarını birkaç büstten ileri gitmez. Heykel sanatına duyduğu ilgi resimlerini etkilemiş kendine özgü resim üslubunun oluşmasında etkisi olur.

Onun resimleri üç boyut üstüne kurulu düzende değil taşa yontulmuş alçak kabartmalar gibi yüzeysel görünümlü resim-heykel birleşimidir. Kübist anlayışla yaptığı resimlerinde etkisinde kaldığı Hitit figürleri etkileri çağdaş bir arkaizm havasındadır. Sanat hayatının ilk araştırmalarını kübizm tesiri altında yapar ve

⁹⁷ Özsezgin, *A.g.e.*, s:483

⁹⁸ Özsezgin, *A.g.e.*, s:483

sonraları bu yoldan ayrılarak kendine özgü bir renk ve kitle bütünlüğü elde eder. Bu bağlamda; plastik bir deformasyonla konstrüktivist yolda çalışan Tollu, sonraları bu yoldaki çalışmalarından doğan sertliği bırakarak kitlenin bütünlüğünü parçalayan bir form anlayışı ile ahenkli bir palete geçer. Arkaik sistem kaba görünümlü resimleri diğer sanatçı arkadaşlarından farklı bir tarzı olur.

Tollu, genellikle büyük boyutlu olan resimlerinde Anadolu uygarlıklarından ve mitolojisinden yararlanarak, yaşadığı çağla bağlantılar kurmaya çalışır. Kalabalık figürlerinden oluşan bu sahnelerde insan ve hayvan figürlerinin dizilişi Anadolu'da Hitit ve Mezopotamya uygarlıklarındaki tören sahnelerini andırmaktadır. Geçmişten esinlenerek, kadın ve Ana tanrıça kültüne önem verir. Üslup olarak konturların belirgin olduğu, planların birbirinin içinde eridiği yalın ve geometrik anlayışın hakim olduğu çiçek, başak gibi stilize dekoratif unsurlar kullanılmıştır.

Resim 105 Cemal Tollu, Çobanlar, Tuval üzerine yağlıboya, 90X121 cm., İstanbul Resim Heykel Müzesi, [Ayla Ersoy, 500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlarda, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul 2004, s:461]

Anadolu kırsal yaşamından alınmış çobanları ve kuzularla oluşturulan resim geometrik ve inşaacı bir kurgu ile oluşturulmuştur. (Resim 105) Kübizm üslubu hissedilmesne rağmen parçalanma yoktur. Gri, yeşil ve sarılarla son derece yumuşak renk değerleri kullanılan eserde sağlam desen anlayışı bir bütün oluşturur.⁹⁹

Resim 106 Cemal Tollu, [Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, Doruk Yayınları, 3. Baskı,2010 s:484]

Resim 107 Sabri Berkel, *Gençliği Simgeleyen Ekici*,1937, 130x96 cm, Karton üzerine füzen, [Canan Beykal, *Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz-25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:46]

Cemal Tollu'nun resimde çizgisel kompozisyon yönündeki ısrarı gravür çalışmalarından gelmektedir. Müstakillerin başlatmış oldukları derinlikli ve kübist yorumlu biçim anlayışını kendi sanatçı mizacıyla bütünleştiren sanatçı, sanatın köklü ve geleneksel değerlerinden yola çıkarak çağdaş sentezlere ulaşır.¹⁰⁰ Kübist sanatın özellikleri Cemal Tollu'nun eserine yansımıştır. Küçük baş ve kocaman eller görülmektedir. Sabri Berkel'e baktığımızda ise, figürün kıyafeti vücuda yapışmıştır. Form olarak görülmektedir.

⁹⁹ A.g.e., s.461

¹⁰⁰ http://turkresmi.com/pdf_dosyalari/cemal_tollu.pdf, (21.01.2015)

”Onu yakından tanıyan meslektaşı Nurullah Berk Cemal Tollu için şu ifadeleri kullanmaktadır: ‘...Neydi onu ötekilerden bir bakıma kendi en yakın dostlarından ayıran? Kolaycılıktan kaçışı, güç işleri başarma çabası, temizliği, içtenliği, şarklıktan nefreti, sanatın zanaatini kavrayışı, kendini bilişi, kendi sınırlarını pek güzel seçerek yapabildiğini yapmakla yetinişi, kötü işler çıkardığı zaman bunlardan utanmayı, saflığı, her çeşit gösterişten kaçışı, yapamayacağını yapmaya, olduğundan üstün görünmeye heves etmeyişi...’¹⁰¹

D Grubunun bütün sergilerine katılmasının yanında çok sayıda yurt içi ve yurt dışı sergilerine katılan Tollu, 1968 yılında yaşama veda eder.

4.3 Elif Naci

Gelibolu’da doğan Elif Naci, Miralay Hüsnü Bey’in oğludur. Babasının görevi nedeniyle 1908’de ailesiyle geldiği İstanbul’da Ayasofya Rüştüyesi’nde ve Vefa İdadisi’nde eğitim görür. 1914’te Sanayi-i Nefise Mektebi’ne girerek İbrahim Çallı’nın öğrencisi olur. Birinci Dünya Savaşı’na katılmak zorunda kaldığı için ara verdiği öğrenimini, daha sonra 1928’de bitirir. Bu arada çeşitli gazetelerde çalışan sanatçı, Müstakiller Grubu’na girer daha sonra da 1933’te ‘d Grubu’nun kurucuları arasında yer alır.¹⁰² Son Telgraf’ta ve yaşamının sonuna kadar ayrılmadığı Cumhuriyet gazetesinde yazar ve arşiv görevlisi olarak çalışır. 1939’daki ilk devlet sergisine, Atatürk portresi ile katılır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, ikinci kez askerlik görevi için gittiği Balıkesir’de 1942’de, ikinci kişisel sergisini açar. Bir yıl sonra ‘Şarkta Resim’ kitabını yayımlar. 1954’te İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi müdürlüğüne vekaleten atanır. 1955’te gittiği Bağdat’ta resimlerini sergiler ve Türk sanatı üzerine konuşmalar yapar.¹⁰³ ”*Ressamlık, müzecilik, yazarlık gibi çeşitli çeşitli uğraşları bir arada yürütmesiyle olduğu kadar, nüktedanlığı ve çelebi kişiliyle de tanınan Elif Naci 8 Mayıs 1978’de İstanbul’da öldü.*”¹⁰⁴

¹⁰¹ http://turkresmi.com/pdf_dosyalari/cemal_tollu.pdf, (21.01.2015) Daha detaylı bilgi için bakınız: Adnan Çoker, Cemal Tollu, s:17

¹⁰² Özsezgin, A.g.e., s:379

¹⁰³ Özsezgin, A.g.e., s:379

¹⁰⁴ turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=252, (Erişim tarihi: 21.01.2015)

” Elif Naci, 1930 kuşağı ressamı arasında, yalnız yenilikçi bir ressam olarak değil, Türkiye’de sanat sorunlarını açık tartışan ve sanatı geniş kitleye ulaştırmakta çaba gösteren bir sanatı-yazar olarak da belirir. Resimde kişilik ve kimlik konularını ilk tartışanlardan biridir. Resimleri, figüre bağlı modernizmin erken örnekleri olarak tanımlanabilir.”¹⁰⁵

Öğrencilik yıllarında izlenimci anlayışın etkisinde kalan Elif Naci, ‘d Grubu’ içinde soyut anlayışa yönelir.

Elif Naci büyük bir ressam olduğu kadar 40 yıl süresince gazetelere yazmış önemli bir köşe yazarı, müzeci, batı resmini iyi bilen ve aynı zamanda kendi kültürüne de son derece vakıf olduğunu vurgulayan Eskedar Başkanı Mehmet Nuri Yardım, yıllar önce sanatçıyla yaptığı röportajda sanatçının Türk resmi ile ilgili söylemini şu şekilde kaleme almıştır: ”Elif Naci ile yıllar önce röportaj yaparken bana, ‘Türkiye’de ressam çok, Türk resmi yok. Çünkü bizim ressamlar yönlerini Batıya çevirmişler, kendi sanatlarını görmüyorlar.”¹⁰⁶ Bu sözler sanatçının duyarlılığını ve yazar kimliğini çok güzel vurgulamaktadır.

Resim 108 Elif Naci, Peysaj

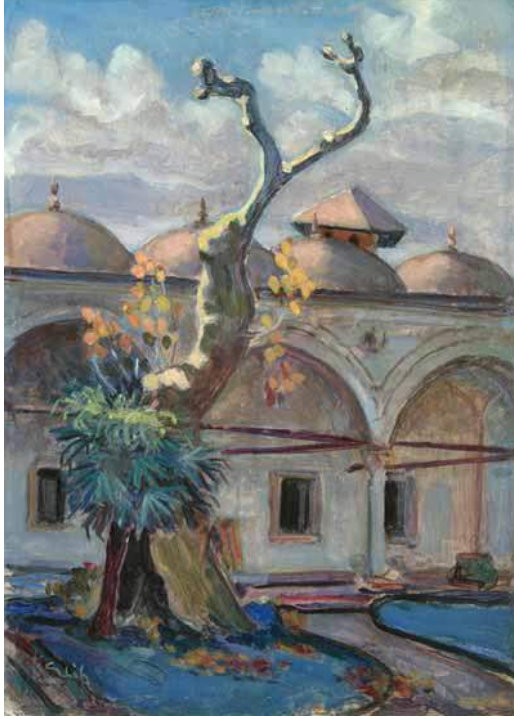
Resim 109 Sabri Berkel, Peysaj (Landscape), 20x13.5, Mürekkep, Özel Koleksiyon /Private Collection

¹⁰⁵ Özsezgin, A.g.e., s:379

¹⁰⁶ <http://www.eskader.net/haberler/elif-naci-turk-estetiginin-temsilcisidir.html>, (Erişim Tarihi: 02.01.2015)

Elif Naci, 1930 kuşuğu ressamaları arasında, yalnızca yenilikçi bir ressam değildir. Aynı zamanda yazar kimliği olan Türkiye’de sanat sorunlarını açıp tartışan ve sanatı geniş kitlelere ulaştırmakta çaba gösteren bir sanatçı olarak da kendini ifade eder.¹⁰⁷

”Resimleri, fiğire bağlı modernizmin erken örnekleri olarak tanımlanabilir.”¹⁰⁸

Resim 110 Elif Naci, Klliyeye, T..Y.B (47.5 x 34 cm.), Sakıp Sabancı Müzesi,

Resim 111 Elif Naci, Gll Natürmort, [http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=252/ (Erişim Tarihi: 14.01.2015)]

¹⁰⁷ zsezgin, A.g.e., s:380

¹⁰⁸ zsezgin, A.g.e., s:380

4.4 Fahrelnisa Zeid

Fahrelnissa Zeid, 1920’de gittiği Sanayi-i Nefise’de Resim Bölümü’nde eğitim görmüş ve Şakir Paşa ailesindedir. Portreden, soyut-nakışsı kompozisyonlara, spontane izlenimlere varıncaya kadar, farklı yönlerde biçimlenen sanatı, özgün kişisel yaratma gücünün canlılığından kaynaklanan temel anlayış üzerinden gelişim göstermiştir.¹⁰⁹

Sanatçının doğa soyutlamalarından dış göndergesi olmayan soyuta geçişi 1948-1949 yıllarına rastlamaktadır. Mozaik sanatı, bu dönemde Zeid için önemli bir üslup modeli olmuş gibidir. Küçük fırça vuruşlarıyla elde edilen küçük motifler ve resimde hissedilen çokluk duygusu sonraki yıllarda Zeid’in soyut resimlerinde asıl uyguladığı alan haline gelmiştir.¹¹⁰Sanatçının ilk dönemi lirizm ve romantizme dönüktür. Paris’e yerleştikten sonra soyutlamaya yöneldi. 1950’ler de düzenlediği sergilerdeki yapıları Türk soyut resim tarihinde önemli bir yere yerleştirdi. Resimlerinde kendi duygu dünyasını yansıtmak için kullandığı boyayı soyut bir dokuya indirgedi.¹¹¹

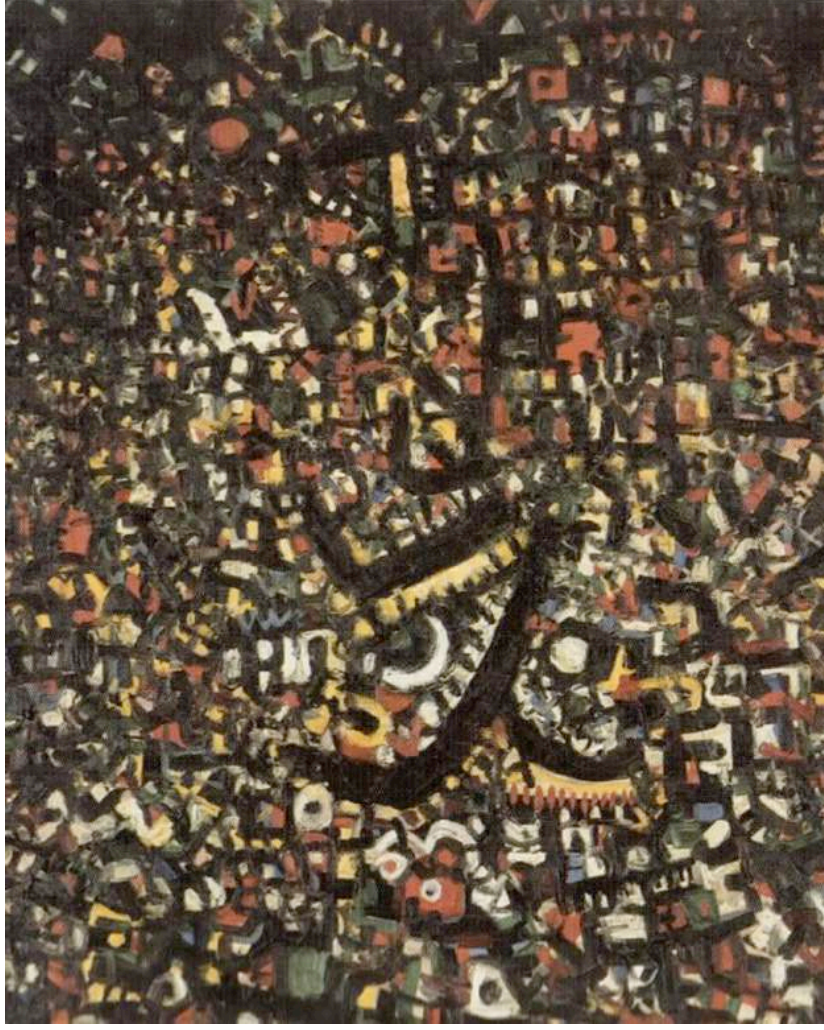
Fahrelnissa Zeid’de, Selim Turan, Hakkı Anlı’da Paris’in sanat ortamında kendilerine yer açmış ve çeşitli ülkelerde özel koleksiyonlara girmiş ressamlardır ama yine de daha çok etkilenen konumda kalmışlardır. Zeid’in oğlu olan Nejad Devrim ise Paris okulu üzerinde etkili olmuş bir sanatçı olarak yapıtlarıyla farkını ortaya koymuştur. “Belki de Paris’teki Türk ressamları arasında savaş sonrası coşkulu hazzı yapıtlarında en iyi hissettiren olduğu için hemen dikkati çekmiştir”¹¹²

¹⁰⁹ Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, (Genişletilmiş 3.Bs.), Doruk Yayınları, İstanbul Kasım 2010 [*Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedik Sözlük*, (Genişletilmiş 2. Bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999’un gözden geçirilmiş ve adı değiştirilmiş 3. Basımıdır.] , s.541-542

¹¹⁰ Germaner, “Türk Sanatının Modernleşme Süreci: 1950-1990”, A.g.e. *Modern ve Ötesi/Modern and Beyond: 1950-2000*, (Genişletilmiş 2.bs.), Haziran 2008, s.1-30, (Metinler: Semra Germaner-Orhan Koçak-Zeynep Rona-Fulya Erdemci vd), s:53-54

¹¹¹ Esin Dal, “Zeki Faik İzer”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1997, s. 899

¹¹² Germaner, A.g.e., s:53-54

Resim 112 Fahrelnissa Zeid, Übü Kuşu, 1950, Tuval üzerine yağlıboya, 146x113 cm, (Sema-Barbaros Çağa Koleksiyonu); [A.g.e. *Modern ve Ötesi/Modern and Beyond: 1950-2000*, (Genişletilmiş 2.bs.), Haziran 2008, s.53]

“1920’de gittiği Sanayi-i Nefise’de, Resim Bölümü’nde öğrenim gördü. Değişik dallarda sanatçılar yetiştirmiş olan Şakir Paşa ailesindedir. 1928’de Paris’e gitti. Ranson Akademisi’nde Bissiere ve Sabbag atölyelerinde çalıştı. 1934’te, Ankara’da Irak büyükelçisi Prens Zeid ile evlendi. Amman’a yerleşti. İlk kişisel sergisini 1944’te, “Özel Sergi” adı altında, İstanbul’daki evinde düzenledi. Ertesi yıl gene kendi evinde, ikinci bir sergi daha açtı. İlk yurtdışı sergisini ise, 1947’de Londra’da (St. George Gallery) gerçekleştirdi. Başta Paris “Yeni Gerçeklikler Salonu” olmak üzere, yurtdışında karma sergilere katıldı, belli başlı sanat merkezlerinde kişisel sergiler açtı.”¹¹³

¹¹³ Kaya Özsezgin, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, (Genişletilmiş 3. Bs.), Doruk Yayınları, İstanbul Kaim 2010 [Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedik Sözlük, (Genişletilmiş 2. Bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999’un gözden geçirilmiş ve adı değiştirilmiş 3. Basımındır], s.540

4.5 Leopold Levy

“Sanatsever bir ailenin çocuğu olan Leopold Levy 1882 yılında Paris’te doğar akademisyen ve gravürcü olan Levy Paris’de dünyaya gelir. Lise yıllarında yaptığı ilk resim, evlerinde asılı bulunan Fransız ressam Gustave Courbet’nin bir eserinin kopyasıdır. Liseyi, resim yaparak, müzeleri gezerek geçirir ve bu arada Louvre Müzesi’nde bulunan ressamlarla arkadaş olur. Uygulamalı sanatlar daha sonra Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nda öğrenim görür. 1909 yılında gravür’ün inceliklerini öğrendiği Heyman ile tanışır. 1923 yılından sonra sanat dünyasına tanınmaya başlayan Levy, çok sayıda resim ve gravür sergisi açmıştır. Aynı zamanda dekorasyon işlerinde çalışır Normandiya Trsatlantığı’nde. 1936 yılında Şövalye olur Legion D’Honneur Nişanı ile. Türkiye’ye çağrılır.”¹¹⁴

“Akademisyen ve gravür sanatçısı olan Levy, Türk resim sanatı üzerine önemli rol oynamıştır. B.R. Eyüboğlu, C. Tollu, Z.F. İzer, N. Berk, S.Berkel genç kuşak ressamı öğretimi kadrosuna alarak. Birçok Türk ressamının yetişmesine katkıda bulunmuş, ufuklarını açmıştır. Yeniler Grubu’nu kuran ressamlar da onun atölyesinde yetişen ressamlardır.”¹¹⁵

4.6 Pablo Picasso

Picasso 25 Ekim 1881’de İspanya’nın kasabası olan Malaga’da Ressam ve aynı zamanda resim öğretmeni olan bir babanın oğlu olarak dünyaya gelir. 1901’e kadar her iki ebeveynin İspanyol geleneğine uygun olarak soyadını taşıyan sanatçı daha sonra daha sonra annesinin soyadı olan Picasso’yu alır. Babası tarafından resim yapmaya küçük yaşta yönlendirilen Picasso’nun kısa sürede resme olan yeteneği keşfedilir. Barselona Güzel Sanatlar Okulu’na 1895’te girer. Picasso’nun eserleri İspanyol dergi olan Juventut’a yayımlanır.

¹¹⁴ tr.m.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9opold_L%C3%A9vy, (Erişim Tarihi 26.01.2015)

¹¹⁵ https://www.nkfu.com/leopold-levy-kimdir/, (Erişim Tarihi 26.01.2015)

1900 yılında ilk kez Parise giden Picasso, Montmartre semtinde dönemin yenilikçi sanatçılarının yaşadığı semte yaşar. İlk dönem yapıtların ürettiği 1901-04 olarak tarihlenen zaman diliminde, sirk palyoçaları ve akrobatların resimlerini yapar. Sirk yaşamı ve büyük kentlerde yaşam ve bu yaşamdaki hüznü yansıttığı dönemi ‘Mavi Dönem’ olarak tanımlanır.

Pablo Picasso, Fransız sanatçı Georges Braque ile 1907’lerde kübizm sanat hareketini başlatır. Kübist tarzda tablolar yapar 1907’den 1914’e kadar. Kübist çalışmaların genel özelliği, geometrik form ve geometrik şekillerin kullanılmasıdır. Resmedilen geometrik formlar basitleştirilerek geometrik şekillerle parçalanır. Kübizmin bir önemli özelliği ise; üç boyutlu bir cismin iki boyutlu yüzeye aktarılmasıdır. Picasso bu amaçla şekilleri yüzeylerine bölüştürüp bunların hepsini iki boyutlu yüzeyde göstermeye çalışmak istemiştir. Bundan dolayı sanatçının portrelerinde, insanların hem profili hem de önden görünüşü görülmektedir.

Picasso I.Dünya Savaşı sırasında Roma’da Jean Cocteau ile kalır. Sahne dekoratörü olarak çalışırken dansçı olan ikinci eşi Olga Kokhlova’yla tanışır. Picasso 20’li yılların başında klasisizme geri döner. *Bu dönemde* Mitolojiden de esinlendiği görülmektedir.

Picasso en üretken sanatçıların başında gelmektedir. Toplam resim, 100,000 baskı, 34,000 kitap resmi ve 300 heykel ve bir çok seramik ve çizim üretmesiyle Guinness Rekorlar Kitabı’na girmektedir.

Picasso’nun genelevdeki beş hayat kadını konu olan ‘Avignonlu Kızlar’ kübizm akımının en önemli örneklerinden biridir.

Resim 113 Pablo Picasso , *Avignonlu Kızlar* (Les Femmes d'Avignon),1907, 243.9 x 233.7 cm., Tuval üzerine yağlıboya, The Museum of Modern Art, New York, [<http://www.ressamlar.gen.tr/pablo-picasso/>, (12.01.2015)]

Picasso 'Avignonlu Kadınlar' adlı çalışması, (Resim 113) Avignon'daki hayat kadınlarının bulunduğu mahalleden yola çıkarak yapılır. Fakat Avignonlu kadınlar ismi daha sonra verilir. Bu tablonun zengin bir terzi tarafından satın alındığı bilinmektedir. Eserde beş kadın figürü görülmektedir. Daha önceki figürlerle hiçbir alakası olmayan oran söz konusudur. Deformasyon ve geometrik anlatım tarzı hakimdir. Figürlerde ilk izlenim; arka planın yok olmasıdır. Derinliğin ortadan kalkmasıyla yassı bir yüzey ortaya çıkar. Bu çalışmasında; bedenlere bakıldığında beyaz ırkı temsil eden bedenler ve beyaz ırkın dışında kalan figürler olduğu farklı renklerin kullanılması ile ifade edilmiştir. Picasso, İkel Afrika sanatının masklarını, İkel modern denilen toplumla bağdaştırarak yorumlar. Bu toplum primitif toplumdur. Ürkütücü ve korkunç bir izlenim söz konusudur. Kadınlardan bir tanesi sırtını izleyiciye dönmüştür. Picasso, sırtını izleyiciye dönen figür ile frengi arasında

bağlantı kurar. Diğerler figürlerin yüzü izleyiciye bakmaktadır. Tek bir çizgiyle anlatım tarzı, parçalanma, deformasyon kübizmin temelinde ilk izlenimi oluşturur. Çizgilere bakıldığında ayrıntılardan her duygu ve düşünce hissedilmektedir. Tek çizgi ile form oluşturma ile müthiş bir tepki ve bu tepki ile herşey eserinde altüst olmuşluk etkisi gözlemlenir.

O dönemde, bu çalışmayı yorumlayan eleştirmenler; çok saçma ve anlamsız bulurlar ve böyle bir anlatım tarzını seçmiş olduğundan dolayı eleştirirler. Sanat tacirleri aynı zamanda Matisse ile karşılaştırma yapmaktadırlar. Eleştirmenlerce birbirleriyle karşılaştırılan, Matisse’de anlatım biçimi ve hayatın zevklerinin form açısından ifadesinde, bu kadar ileri gitmiş değildir. Picasso bu çalışması ile büyük sansasyon yaratır.

“Picasso’nun bir diğer en tanınmış eseri ise ‘Guernica’ adlı eseridir. Alman ordularının Guernica kabrasını bombalamasını anlatan bir eseridir. Eser 1937’de yapılmıştır. Bu eser şu anda Kraliçe Sofia Ulusal Sanat Merkezi Müzesi, Madrid’de bulunmaktadır.”¹¹⁶ ”Picasso, bir sergisi sırasında kendisine, ‘Bu resmi siz mi yaptınız’ diye soran bir Alman generaline, "Hayır, siz yaptınız" cevabını vermiştir. Bu resim Picasso'nun savaşa ve Guernica'nın bombalanmasına karşı duyduğu güçlü nefreti anlatmaktadır. Resimdeki insan ve hayvan figürleri acı, hüznün ve savaşa karşı duyulan nefreti yansıtmaktadır.”¹¹⁷

Resim 114 Pablo Picasso, *Guernica*, 1937, 349.3 x 776.6 cm., Tuval üzerine yağlıboya, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid.
[<http://www.ressamlar.gen.tr/pablo-picasso/10.01.2015.17.36>,
(Erişim Tarihi: 11.01.2015)]

¹¹⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso, (Erişim Tarihi: 10.01.2015)

¹¹⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso, (Erişim Tarihi: 10.01.2015)

Picasso, insanlığın acısını evrensel olarak anlaşılır olduğunu bulmuştur. İç mekan mı yoksa açık hava mı, gündüz mü gece mi olduğu belirsizdir. Kasvetli bir ruh vurgulanır. Renkler resimden tamamen çıkarılmıştır. Siyah ve beyaz renk hakimdir. Acılı ifadeler yer almaktadır. Picasso ilk kez bu resminde çocukların ifade dilini kullanır. İki boyutlu eser önden ve profilden birleştirilmektedir. “*Resme bakan izleyicinin fark edilmesi için acıyı ve acıma duygusunun anlaşılabilmesi için kasvetli havayı izleyiciye daha çok yansıtması için oluşturulmuştur.*”¹¹⁸

Resim 115 Pablo Picasso, Sahilde Koşan Kadınlar, (Women Running on the Beach),1922, 32.5 x 42.1 cm,. Kontrplak üzerine guaş. Musée Picasso, Paris, [http://www.ressamlar.gen.tr/pablo-picasso/ (Erişim Tarihi:11.01.2015)]

Resim 116 Sabri Berkel, Gençliği Simgeleyen Ekici, 1937, 140x96 cm, Kağıt üzerine karışık teknik, [Canan Beykal, Sabri Berkel, Dönemler I, (1930-1955), Yapı Kredi Yayınları, 7 Temmuz - 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan serginin kataloğu, s:47]

Picasso'nun 'Sahilde Koşanlar' adlı çalışması, sanatçının yeni bir gelişme yönünde olduğunu habercisi ve biçim denemelerinin çarpıcı bir örneğidir. Arka planda mavi okyanusun olduğu ve kumsalda koşan iki kadın görülmektedir (Resim 115). Kocaman kollar ve bacaklar devasa boyuttadır. Burada bir diğer önemli husus ise figürlerin büyük ayaklı oluşu ve bastıkları yere zarif bir açıyla yerleştirmeleridir. Küçük kafalarını arkaya neşeyle atan figürler kendilerinden geçmiş bir şekilde yukarı doğru bakmaktadır. Manzara tasviri sadedir. Odak noktası figürlerin hareketinin yansıtılmasıdır. Bu dönemdeki çalışmalarında biçimler arasında bağlantılar görülmektedir. Kompozisyonu oldukça dengeli ve birbiriyle uyumludur. Bu çalışma

¹¹⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso, (Erişim Tarihi: 10.01.2015)

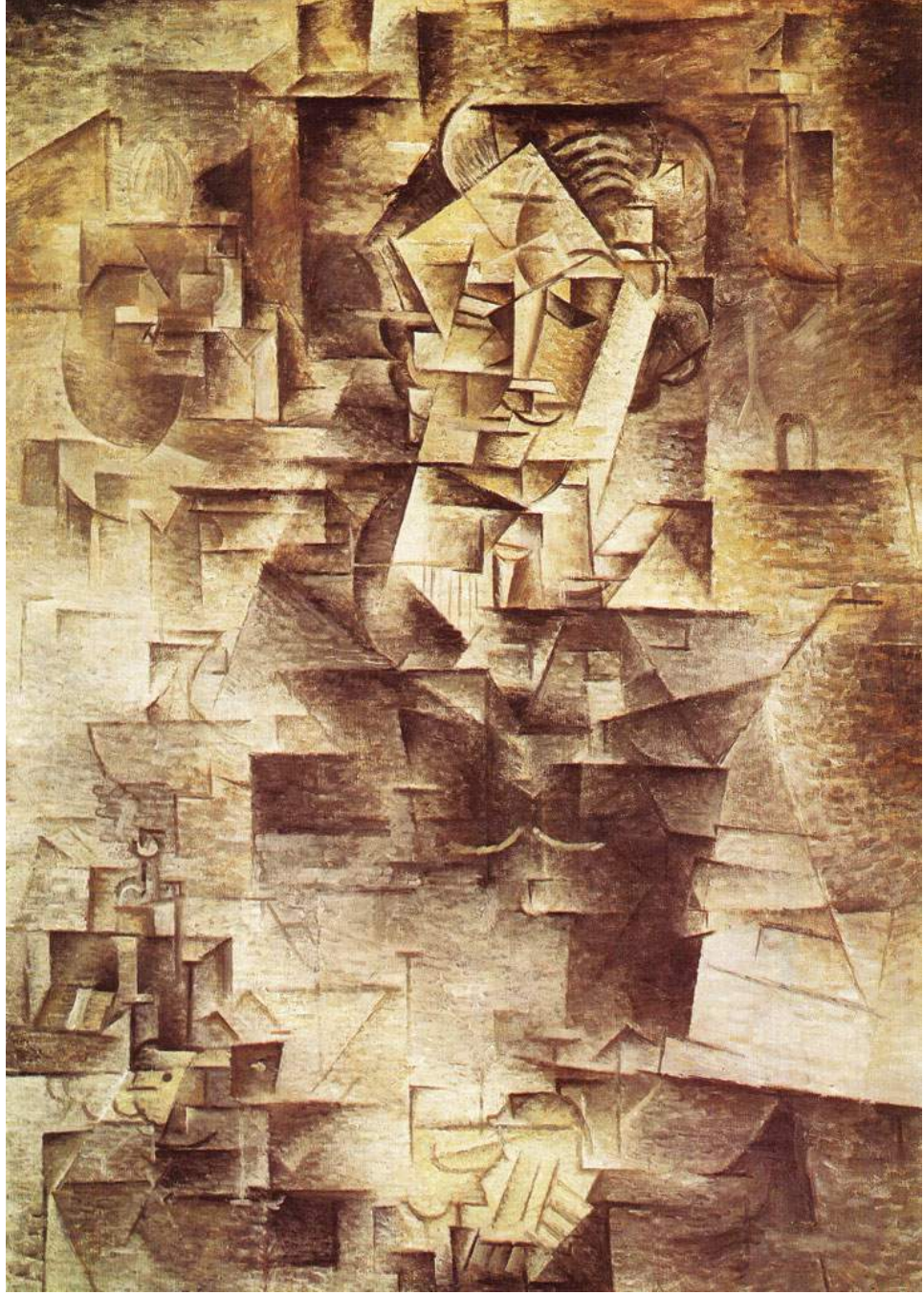
Le Train Bleu balesinin tiyatro perdesi için yapılmıştır. ‘*Figürlerdeki deformasyon, gerçeküstücü dönemde daha da ileri gidecektir.*’¹¹⁹ Bir diğer resimde (Resim 116) Sabri Berkel, figürü ile benzerlik göstermektedir. Sümer sanatında olduğu gibi başlar yumurta formunda verilmeğe, vücut ve kıyafette kütleli bir hacim görülmektedir.

4.7 Georges Braque

‘Fransız ressam ve heykeltıraş olan Pablo Picasso ile Kübizm akımını başlatan Braque, Le Havre’da Belediye Güzel Sanatlar Okulu’nda öğrenim görür. Paris’e 1900 yılında gittiği Paris’te, 1902 ve 1904 yılları arasında Humbert Akademisi’ne devam eder. Cezanne etkisiyle geometrik çizime yönelir. Ressam Picasso ile 1907 yılında tanışan sanatçı, onula birlikte kübizm akımının temellerini oluşturlar. 1915 yılında, I. Dünya Savaşı sırasında başından aldığı yaralar nedeniyle tedaviye alınan sanatçı; sanat olgusunu bu dönem sanatın ilkelerini irdelemekle geçirir. Düşüncelerini, Gündüz ve Gece, Defterler (1917-1952) (Le Jour et la Nuit, Cahiers) adıyla 1952’de yayımlar. Venedik Bienali’nde 1948’de Braque’a büyük ödül alan sanatçıya, 1951’de de Legion d’Honneur nişanı verilir.’’¹²⁰

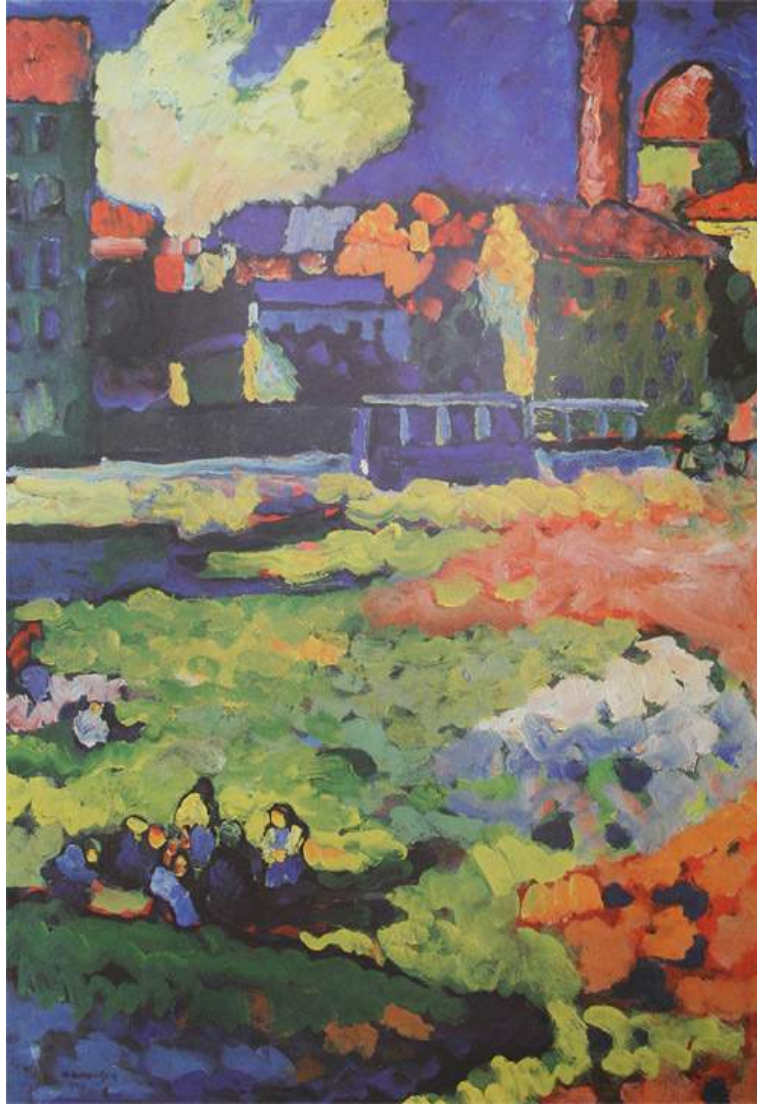
¹¹⁹ tr.m.wikipedia.org/wiki/Georges_Braque, (Erişim Tarihi 26.01.2015)

¹²⁰ tr.m.wikipedia.org/wiki/Georges_Braque, Erişim Tarihi 26.01.2015

Resim 117 Georges Braque, *Henri Kahnweiler'in Portresi*, (*Portrait of Henry Kahnweiler*), 1962, 63.5 x 52.5 cm., Linolyum üzerine oymabaskı, The Metropolitan Museum of Art, New York. [<http://www.ressamlar.gen.tr/pablo-picasso/>, (Erişim Tarihi: 12.01.2015)]

4.8 Vasiliy Wassilyevich Kandinsky

Resim 118 Kandinsky, *Munich-Schwabing With The Church Of St. Ursula*, 1908, 68,8x49 cm., Munich, Stadtische Galerie in Lenbach, Germany, [<http://www.wassilykandinsky.net/work-107.php>, (Erişim tarihi: 30.01.2015)]

16 Aralık 1866 yılında Moskova’da doğan Kandinsky; 20. Yüzyılda, teorileri ve uygulamalarıyla etkin rol oynayan önemli sanat kuramcı ve ressamdır.

1886 yılında Moskova Üniversitesi’nde hukuk ve ekonomi okumaya başlasa da hukuk alanında ki kariyerini terk edip ressam olmaya karar verir. Üç yıl sonra Vologda’ya düzenlenen etnografik bir geziye katılan sanatçı ardından Rus Halk Sanatı üzerine bir makale yazar. Bu deneyim Kandinsky’i çok etkiler ve onun

göstergesinde, “ ‘Song of Volga’, ‘Couple Riding’, ‘Colorful Life’ adlı ilk dönem resimleridir. Bu resimlerde kompozisyon koyu üzerine açık ve ışıklı formlar ile kurgulanmıştır. 1900 ve 1908 yılları arasında ‘Moskova Sanatçılar Birliği’ ile birlikte sergiler düzenledi. Almanca bilmesi sanatçı için bir avantajdı. Münih sanat ortamına girdi ve sergilerde ismi görünmeye başlar. Yerel sanat okullarında çalışmalar yaptıktan sonra Phalanx sanatçılar grubunu kurar. Fransız filozof Charles Fourier’nin (1772–1837), yarattığı ütopyik toplumu için kullandığı bir kavram olan ‘Phalanx’ kelimesi; 1901 yılında Kandinsky ve arkadaşları tarafından, sanatçıların sergi açabilme olanaklarını genişletmeyi amaçlayan sanatçı grubuna verilmiş bir isim olarak sanat tarihindeki yerini alır.”¹²¹

Kandinsky 1909 yıllarında ünlü emprovizasyonlarına başlar. 1911’de Kandinsky, Münter ve diğer arkadaşları ile Münih’deki geleneksel sanatçılar derneği ile bağlantılarını kopartarak Der Blaue Reiter (Mavi Binici) akımını oluşturur.

“Kandinsky’nin önderliğinde zamanın önemli sanatçıları olan; Matisse, Picasso, Delauney ve Klee ile birlikte Der Blaue Reiter’in etrafında toplar. Der Blaue Reiter yeni dönem için müzik, tiyatro ve bilimsel alanları da kapsayarak soyut resim, gerçekçilik akımları, primitive sanatlar ve çocuksu çizimler için adeta bir yön göstericiydi. Bu bağlamda bunun bir sonucu olarak, Bayern Münih Dünya’da önemli bir sanat merkezi haline gelir.”¹²²

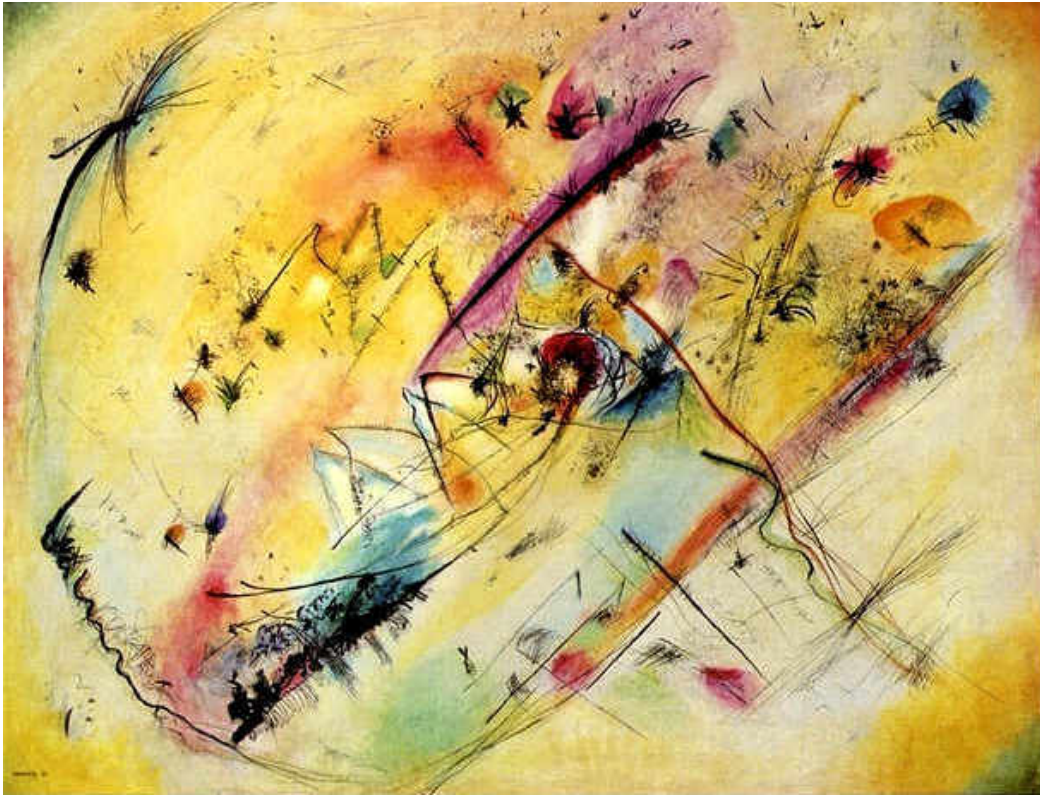
“Kandinsky yaklaşımını 1912’de yayımlanan ‘Sanatta Zihinsellik Üzerine’ adlı kitapta geliştirdi. Kandinsky için sanat, manevi değerlerin betimlenmesidir. Her sanat dalı dışsal yapısı itibariyle birbirinden ayrılrsa da buluştukları ortak nokta, insan ruhunu arıtır, harekete geçirebilecek iç amaç için çaba vermeleridir.”¹²³

¹²¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Vasiliy_Kandinsky, (Erişim Tarihi: 15.01.2015)

¹²² http://tr.wikipedia.org/wiki/Vasiliy_Kandinsky, (Erişim Tarihi: 15.01.2015)

¹²³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Vasiliy_Kandinsky, (Erişim Tarihi: 15.01.2015)

Kandinsky, Sanatsal Kültür Enstitüsü adlı kurum için, sprematizm, Vladimir Tatlin'in 'Malzemelerin Kültürü', konstrüktivizm ve kendi teorilerini içeren pedagojik bir program hazırlamak için görevlendirilir. 1922 yılında, Bauhaus bünyesindeki ğretim kadrosuna alınır. 1921 yılında RAKHN'de (Rusya Estetik Akademisi) görev alır. Bir sene sonra Almanya'ya giden sanatçı daha sonra Nazilerin 1933 yılında kapatacağı Bauhaus Okulu'nda eğitmen olarak göreve başlar. 1924'te Feininger, Jawlensky ve Klee ile birlikte Mavi Dörtlü'y (Blaue Vier) kurarlar. 1933 yılında Paris'e yerleşen Kandinsky Fransız vatandaşı olur ve yine bu ülkede 1944 yılında yaşama veda eder.

Resim 119 Kandinsky, *Parlak*, (*Bright Picture*), Tuval zerine yağlıboya, 1913, 77,8x100,2 cm., New York, The Solomon R. Guggenheim Museum, [<http://www.wassilykandinsky.net/work-107.php>, (Erişim tarihi: 30.01.2015)]

4.9 Henri Matisse

20. yüzyılın en önemli ressamlarından biri olan Matisse döneminin önemli sanatçıları olan Picasso ve Kandinsky ile beraber modern sanatın en büyük ustalarından biri olarak sanat tarihine geçmiştir.

1869 yılının Fransa'da bir zahire tüccarının oğlu olarak dđnyaya gelen sanatçı, doğduğu şehirde liseyi bitirir. Hukuk eğitimi almak için Paris'e gider ve 1887-1888 yılları arasında hukuk eğitimi alır. Ertesi sene Saint Quentin'de avukatın yanında asistanlık yapar. Aynı zamanda sabah erken saatlerde Ecole Quentin de la Tour'da çizim kurslarına devam etmektedir. Geçirdiği bir rahatsızlıktan dolayı yatakta geçen bir dönem başlar. Fakat sanatçı için resimin giderek tutku haline döndüğu bir zaman dilimi olarak hayatına geçer. Çünkü bu ilgi ve sevgisinin bir yönelimi olarak daha önce eğitim aldığı hukuk alanındaki kariyerine son verir. Ve artık hayatında tamamen resim vardır. Academia Julian'da William Bourgereau'nun sınıfına kayıt yaptırır. Kısa süre sonra Ecole des Arts Decoratifs'e yazılır. 1895 yılında sınavı kazanarak Moureau'nun öğrencisi olur.

Bu dönemde kendisi gibi ressam olan komşusu Emile Wery ile Fransa'nın Brötanya bölgesini ziyaret eder. Gauguin gibi öncü sanatçılara ilham kaynağı olan Brötanya'dan dönüşünde Matisse, saf prizmatik renklere ilgi duyar. İzlenimcileri keşfetmesi Luxemburg'da sanat hayatı açısından dönüm noktası olmuştur. Cezanne'nin Matisse üzerinde ise etkisi büyüktür.

Resimlerinde rengi temel unsur olarak kullanır. Saf rengin ifade gücünden yararlanmayı amaçlar.

Matisse aynı zamanda sadece çinilere değil, doğu halılarına da ilgi duymuştur. Dekoratif unsur doğu halılarındaki soyut biçimler ve düzeyler önem taşımaktadır. Matisse'in resimlerindeki iki boyutluluk ve dekoratif unsurlar Gauguin'in 19.Yüzyıl sonunda ortaya koymuş olduğu tavrın niteliğini taşımaktadır. 1910 yılında Münih'i ziyaret eden Matisse gezdiği İslam sergisinde halılardan etkilenir.

Resim 120 Matisse, *Portrait de famille (The Music Lesson)*, 1917, oil on canvas, 245.1 x 210.8 cm,[
[http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_Matisse#mediaviewer/File:Henri_Matisse,_1917,_Portrait_de_famille_\(The_Music_Lesson\),_oil_on_canvas,_245.1_x_210.8_cm,_Barnes_Foundation.jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_Matisse#mediaviewer/File:Henri_Matisse,_1917,_Portrait_de_famille_(The_Music_Lesson),_oil_on_canvas,_245.1_x_210.8_cm,_Barnes_Foundation.jpg), (Erişim tarihi: 31.01.2015)]

Resimde sanatçının karısı, kızı ve iki oğlu, kanepelerin ve duvar kağıtların ve yerdeki halının dekoratif olarak kalabalığı ile kaybolmaktadır. (Resim 120).¹²⁴

Ünlü ressam, 2 Kasım 1954'te Nis şehri yakınlarında Cimiez Tepesi'nde hayata gözlerini yummuştur.¹²⁵

¹²⁴ www.ressamlar.gen.tr/henri-matisse-kimdir-hayati-biyografisi/ ,(Erişim Tarihi 26.01.2015)

¹²⁵ www.ressamlar.gen.tr/henri-matisse-kimdir-hayati-biyografisi/ , (Erişim Tarihi 26.01.2015)

Resim 121 Sabri Berkel, *Mevleviler, (Derviches)*, 18x23.5 cm., Guaj, Özel Koleksiyon, [Prof.Dinçer Erimez, *Sabri Berkel*, Galeri Artist, 1983, s:331]

Resim 122 Henri Matisse, 196x312 cm, Troyes, musee d'Art moderne, [http://www.wikiart.org/en/henri-matisse/polynesia-the-sky-1946 (Erişim tarihi 31.01.2015)]

Sabri Berkel'in 'Mevleviler' adlı resmi (Resim 121) ve Henri Matisse'den etkilendiği 'Troyes' adlı çalışması (Resim 122) görülmektedir. Sabri Berkel'in açık renkler kullandığı ve şekiller arasında boşluk ve doluluk dengesinin hakim olduğu belirgindir. Berkel'in bu tablosunda arka planda daha koyu olan yeşil ve mavi renk kullanılarak 'Mevleviler' ön plana çıkarılmıştır. Bu şekiller havada uçuyormuş ve adeta hareket ediyomuşcasına izleyici etkiler. Sabri Berkel, bu eserini tıpkı diğer çalışmalarında da olduğu gibi samimi duygularla ifade etmiştir. Zaten gerçek sanat, sadece samimiyet ister. Diğer resimde ise Henri Matisse 'Troyes' adlı çalışması görülmektedir. Matisse'in çalışmasında da arka fonda daha koyu olan; mavi, lacivert renkler, beyaz olarak yerleştirdiği kuşları öne iterler. Burada resimdeki itme- çekme etkisi görülür. Kolaj etkisi görülen yüzeydeki kuşlarda ritm ve dinamizm hakimdir. Aynı ritm ve dinamizm Sabri Berkel'in çalışmasında da görülmektedir. Genel olarak Matisse'in ve Berkel'in çalışmalarına bakıldığında zaman zaman Doğu sanatının izleri görülür. Berkel ve Matisse'in çalışmalarında iki boyutluluk vurgulanmakta ve bununla beraber motiflerin yüzeye yayılması söz konusudur. Bu motifler de boşlukta yayılma duygusunu yansıtmaktadır.

5. SONUÇ

Türk resim sanatında önemli bir yere sahip olan Sabri Berkel, döneminin sanatını ve sanatçısını inceleyen araştıran yapısıyla sanatıyla bir kimlik oluşturmuştur. Türk sanatına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Sanatçının derdinin eser üretmek olmadığı çalışmalarına bakar bakmaz anlaşılmakta, resmin biçiminin içerikle birleştiği altında sorgulayan bir felsefenin yattığı görülmektedir.

Bu konu başlığının ve Sabri Berkel'in, tez konusu olarak araştırılmak istenmesinin başlıca nedeni; sanatçının soyutlama içtepisinden kaynaklanan ki bu noktada Worringer'in felsefesi ile özdeşleştiğini vurgulamak gerekir; sanatçının kişiliğinin yanında titiz ve ayrıntılı bir şekilde bitmek tükenmek bilmeden ömrünün sonuna kadar eserler üretmiş olmasıdır.

Berkel'in, 1952 yılında 'Yoğurtçu,' 'Simitçi' adlı çalışmaları, özellikle bu tezi yapmaya iten nedenler arasındadır. Simitçinin neler hissettiğini, duygularını birebir hissedebilmek adına arkadaşlarıyla simitçi tezgahı açan bunları fotoğraflayan sanatçının birebir gözlem yaparak esere dönüştürmesi yine sanatçının derdinin üretmek değil *yaşamak* olduğunun göstergesidir

1950'li tarihlerden sonra geometrik soyut çalışmaları görülen sanatçının, daha sonra hat sanatı ile yöresel olarak folklorik motifleri beraber kullandığı görülmektedir. 'd grubun'da da yer alan Berkel'e genel olarak bakıldığında renk alanında çalışmalar yapmış olması ve biçim sorununa öncelik vermesinin nedeninin Leopold Lévy'den de etkilenmesi ve biçim sorununa öncelik vermiş olması olarak ifade edilebilir.

Sabri Berkel sanatçı mıdır? Evet, Türk resim sanatının önemli bir sanatçısıdır. Titiz, üreten, çalışkan, özel hayatıyla tanınmayan farklı özgün yapısı onun sanatçı kimliği oluşturmuştur. Sanatçının Avrupa'da yetişmiş olması aldığı eğitimle birleşerek yenilikleri görmesine, etkilenmesine yapıtlarını üretirken farklı gözle bakmayı kazandırmıştır. Michelangelo ile Raphael'den etkilenen Berkel, İtalya'da eğitim

aldığı dönemdeki özellikle çıplak figürleri, klasik resim sanatının izlerini taşımaktadır. Daha sonrada olduğu gibi, bu dönem çalışmaların da da estetik, sanatçı için odak noktadaydı ve önemliydi. Çünkü; eserlerinde estetik tavrı her zaman aramakta bu olgunun resim sanatı için önemli olduğunu her zaman vurgulanmaktaydı. Sabri Berkel'in diğer bir sorunsalı ise; kompozisyon da hareketlilik, nesne ve mekan ilişkisidir.

Türkiye'de soyut resmin ilk örneğini, 1950 tarihinin başlarında yaptığı çalışmalar olarak kabul edilmektedir. Bu dönemden sonra daha çok renk sorunuyla ilgilenmiştir.

1950 tarihinde Türkiye, sanat bağlamında kendi politikasıyla kimliğini oluşturmaya başlamıştır. Genel olarak sanatçılar da, geleneksele kaligrafiye ve soyuta gönderme yapan eserler üretirler. Sabri Berkel'de, İslam hat sanatından esinlenerek, düşüncelerini sembollerle ve kaligrafiyle ifade etmeye çalışmıştır. Eserlerindeki kurgu renkten önce gelmektedir. Bu da Türk sanatının gelişmesi açısından çok önemlidir.

1950'den sonra Picasso, Matisse ve Braque gibi önemli sanatçıların eserlerini inceleyen Berkel, Türk resminin gelişmesi için, eğitimci yönüyle öğrencilerine *modern sanat yapın* diye temkinlerde bulunur. Devlet bürolarına gitmelerini, devletin modern sanata el atması gerektiğini, yeni şeyler üretmenin, halka modern sanatı sevdirmenin ve bu çalışmaların da devlet tarafından bir şekilde görüleceğini bu çalışmaların workshoplarla desteklenmesi gerektiğini, öğrencilerine söyleyerek onları gelişime yönlendirir. Modern sanatla uğaşan ressamın sabırlı olması gerektiğinin altını çizer. Berkel, halkın sanat kültürü yüksek olursa; gençlerin iyi hayat ve çalışma şartlarına kavuşacağını ve bunun içinde tedbirler alınması gerektiğini yine içindeki Türk sanatın gelişmesi kaygısını taşımasıyla dile getirir.

Sabri Berkel'in bu yönelimleri, eğitime bakış açısı, araştırma sırasında farkını ortaya koyarak ve yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. Sanatçının yüzey oluşumlarını düşünülürse, modernizmden modernizm sonrasına geçişi hazırlayan bir sanatçı olduğu gözlemlenir. Eserlerinde, renklerin seçimi, dokusu, alıcının dikkatini toplayabileceği gibi dağıtabilir de bu yüzden eserleri iki yönlüdür. Doğu Batı kökenli simgeleri kullanması, biçimsel açıdan kavramsal nitelik kazanır.

Sanatçının Avrupa’da almış olduğu etkiyle çağa ayak uyduran önemli Türk resim sanatçılarından biridir. Ömrünün sonuna kadar çalışan, üreten, hayat felsefesi haline getiren saygın, duyarlı ve gizemli bir sanatçıdır.

Çağdaş Türk Resmi’nin önemli isimlerinden biri olmasına karşın, Sabri Fethah Berkel hakkında bilgiler evrensel bağlamda oldukça azdır. Yurt dışında tanınmamaktadır.

Sabri Berkel, modern sanattan oldukça haberdardır. Bakıldığında aslında birkaç adım önden hayata başlar. İngiltere, İtalya, İspanya’ya ve Hollanda’ya giderek kendini bulmuştur. O dönemde, Picasso, Matisse, Braque toplumsal gerçekçi resim anlayışına savaş açarak dış dünyadan da yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamıştır.

Türk sanatlarından kaligrafiden etkilenen Sabri Berkel giderek taşizme yönelmiştir. Daha sonra eserleri geometrik düzenlemenin dışında kalmıştır. Soyut denemelerindeki renk anlayışını parçalayarak eserlerinde hareketlilik sağlamıştır. Geometrik soyutlamanın yanında çalışmalarında Kübizmle bağlantılı olarak eser üreten Berkel, çalışmalarının bugün bile anıldığı *Zeybek*, *Simitçi*, *Yoğurtçu*, *Sinan*, *Tütün*, *Kubbeler*, *Motifli Kompozisyon* çalışmalarından bazılarıdır. Çalışmaların da folklorik etkiler vardır. Türk insanının gündelik yaşamını, çalışkanlığını, üretkenliğini eserlerinde yansıtır. Sabri Berkel soyut sanata farklı bir boyut kazandırmıştır. Var olan soyut sanat Türkiye’de Sabri Berkel sayesinde daha da gelişmiştir.

Her ne kadar Türk sanatı içinde Sabri Berkel’in soyut eserleri, batıya özgü eğilimler gösterse de sanatındaki kaligrafi, ebru sanatı, leke, geometrik soyutlamalarındaki doğulu izler, onu bu coğrafyanın önemli sanatçılarından biri yapmaktadır.

Kaligrafiye ilişkili leke düzenleme çalışmaları ve boşluk içinde direnen biçim araştırmaları yapmıştır. Kaligrafik temeli olduğundan dolayı Sabri Berkel’in doğulu bir sanatçı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, lekeleri çizgiden ayırıp rastlantısal olarak yeni bir ebru lirizmi arayışına girmiştir. Resim yaşamının sonlarına doğru Sabri Berkel daha aydınlık, lirik bir soyutlamanın coşkunluğunda resimler üretmiştir.

Sabri Berkel, Amerika, Fransa veya İtalya'da doğmuş olsaydı bugün dünya sanat tarihinde adı geçen Georges Braque, Leopold Levy, Pablo Picasso, Vasiliy Wassilyevich Kandinsky, Henri Matisse gibi bir ressam olabilirdi. Sabri Berkel'de soyut sanata başladığı zaman zaten soyut sanat vardı. Sabri Berkel soyut sanatı başka bir yere taşımış ve var olan bir sanata doğulu kimliğiyle yeni bir boyut kazandırmıştır. Çağdaş Türk resim sanatında eserleriyle bir çığır açmıştır.

Sabri Berkel'in yapıtları bugün bile önemlidir. Berkel'in eserleri ölümsüzdür. Kendisinden sonra gelen bir çok sanatçıya esin kaynağı olmuştur. Türk resminde özel bir yere sahip olan Sabri Berkel'in, yaşadığı zamanı anlamlandırma biçimi ve sanatına yansımaları, onu özel yapmaktadır. Sabri Berkel bütün yaşamını sanatına adayan bir kimliktir.

Sanat hayatında düşünce çözümlemesini egemen kılan bir anlayışla çalışmıştır. Sabri Berkel Türk resminde sürekli üreten, yeni boyutlar, zengin biçimlemeler, lirik soyutlamalar yaratmış büyük bir ustadır.

KAYNAKÇA

. [http://www.eskader.net/haberler/elif-naci-turk-estetiginin temsilcisidir.html](http://www.eskader.net/haberler/elif-naci-turk-estetiginin-temsilcisidir.html), (Erişim Tarihi: 02.01.2015)

Sabri Berkel, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000.

Akdeniz, Halil, *Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Resim Sanatı*, Yayınevi, 2008.

Akışık, Vural, *Türk Resminde Soyut Eğilimler*, Dışbank, İstanbul, 1998.

Altunbek, Levent, *Sanat Dünyamız*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Sayı 143, 2014.

[(<http://sabriberkel.kimdirkimdir.com>), (15.12.2014)]

<http://uzmez.net/2014/11/05/kubizm-oldugunu-nasil-anlarim/>Erişim Tarihi27.01.2015)

[(<http://sabriberkel.kimdirkimdir.com>), (15.12.2014)]

Editör: Betül Kadıgözü, *Sabri Berkel Dönemler I (1830-1955)*, Yapı Kredi Yayınları.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Nurullah_Berk, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso, (Erişim Tarihi: 10.01.2015)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Vasiliy_Kandinsky, (Erişim Tarihi:15.01.2015)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Vasiliy_Kandinsky, (Erişim Tarihi: 31.01.2015)

http://turkresmi.com/pdf_dosyalari/cemal_tollu.pdf, (21.01.2015)

http://turkresmi.com/pdf_dosyalari/cemal_tollu.pdf, (21.01.2015) Daha detaylı bilgi için bakınız: Adnan Çoker, Cemal Tollu, s:17

<https://www.nkfu.com/leopold-levy-kimdir/>, (Erişim Tarihi 26.01.2015)

Sabri Berkel, Çev: Fred Stark, Mas Matbaacılık A.Ş., AXA Oyak Sanat Galerisi, İstanbul, 2000.

tr.m.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9Aopold_L%C3%A9vy, (Erişim Tarihi 26.01.2015)

www.ressamlar.gen.tr/henri-matisse-kimdir-hayati-biyografisi/, (Erişim Tarihi 26.01.2015)

http://kavramsalsanat.blogcu.com/d-grubu/1139929, (Erişim Tarihi: 08.01.2015)

tr.m.wikipedia.org/wiki/Georges_Braque, (Erişim Tarihi 26.01.2015)

Apollinaire, Guillaume, *Kübist Ressamlar*, (Çev. Alp Tümertekin), İstanbul 1996.

Aygün, Pınar Yurtan, "Sabri Berkel'in Türk resmindeki Özgün yeri", [http://www.aplusyasam.com/sanat/sergi/153-sabri-berkel-turk-resim-sanati

Bay, Yasemin, "Duvarını Seven Resimler", [http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/79RAhItMNWuwglIqtH9ecg_x3D_x3D_, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

Bayburtlu, Çimen, "Nejad Devrim Yaşamı ve Sanatı", *Yükseklisans Tezi*, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Kuramı ve Eleştiri Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2011.

Bayraktar, Alkan, "Sabri Berkel'in Türk resim sanatı İçindeki yeri ve Önemi", Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Resim Bölümü, *Yüksek Lisans Tezi*, (Yayınlanmış), Edirne, 2011.

Berger, John, *Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı*, Metis Yayınları.

Berk, Nurullah, Adnan Turani, *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı*

Beykal, Canan, "86 Yıllık Bir Yalnızlık Sona Erdi", Cumhuriyet, 9 Ağustos 1993.

Beykal, Canan, *Dönemler II (1955-1990)*, İstanbul, 2006.

Beykal, Canan, *Sabri Berkel Dönemler I (1930-1955)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Bunulday, Solmaz, "Ayın Sanatçısı: Bir Sanatçı ve Zanaatçı olarak Sabri Fettah Berkel (1907- 1993)", [http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0904.asp, (Erişim Tarihi: 10.01.2015)]

Caws, Mary Ann, *Pablo Picasso*, (Çev. Onur Belli), İstanbul 2006.

Çetin, Ayhan, "Soyut Sanatta Işık-Renk Olgusu," Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:2 Nisan 2011-Eylül 2011.

Dal, Esin, "Zeki Faik İzer", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1997.

Dolunay, Solmaz, "Ayın Sanatçısı: Bir sanatçı ve zanaatçı olarak Sabri Fettah Berkel (1907-1993), [<http://www.antikalar.com/v2/konuk/konuk0904.asp>, (Erişim tarihi: 27.12.2014)]

Drimart,[<http://www.sanatteorisi.com/sanatteorisi.asp?sayfa=Makaleler&icerik=Goster&id=2690>, (10.01.2015)

Eco, Umberto, *Güzelliğin Tarihi*, Doğan Kitap, 6.Baskı, İstanbul, 2012.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt: 1, 1997.

Eroğlu, Özkan, *Sanatın İpuçları*, Yayınevi , Nelli Sanat Evi, İstanbul, 2005.

Eroğlu, Özkan, *Sanatın Tarihi*, 1. Baskı, Tekhne Yayınları, İstanbul, 2014.

Ersoy, Ayla, 500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlarda, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul 2004.

Erzen, Jale Nejdet, *Sabri Berkel*, Enlem 80 Yayınları, Ankara1995.

Fartthig, Stephen, *Sanatın Tüm Öyküsü*, Çev: Gizem Aldoğan - Firdevs Candil Çulcu, Hayalperest Yayınevi, Çin, 2012.

Germaner, Semra, "Türk Sanatının Modernleşme Süreci: 1950-1990", A.g.e. *Modern ve Ötesi/Modern and Beyond: 1950-2000*, (Genişletilmiş 2.bs.), Haziran 2008, s.1-30, (Metinler: Semra Germaner-Orhan Koçak-Zeynep Rona-Fulya Erdemci vd).

İpşiroğlu, Nazan, Mazhar İpşiroğlu, *Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi*, 4. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2009.

Kaplanoğlu, Lütfü, "Özne Nesne İlişkisi Bağlamında Kübizm, Fütürizm ve Dada" *Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Erzurum, 2008.

Köksal, Ahmet, "Sabri Berkel için", [<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20%20berkel&isAdv=false>, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

Oktay, Ahmet, "Bir Ressam Bir Kitap", [www.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20%20berkel&isAdv=false, (Erişim Tarihi: 01.01.2015)]

Onat, Aslı, [<http://www.milliyet.com.tr/soyut-resmin-babasi-100-yasinda-pembenar-detay-kultursanat-533814/>, (Erişim: 01.01.2015)]

Özdemir, Süleyman, "Soyut Resimde İçerik ve Biçim", *Yüksek Lisans Sanat Eseri Çalışma Raporu*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.

Özsezgin, Kaya, *Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi*, Doruk Yayıncılık, 3.Baskı, 2010, İstanbul.

Özsezgin, Kaya, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Resmi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (Genel Yayın No: 436, Cumhuriyet Dizisi: 20.

Pesah, Albert, *Sabri Berkel 2000*, Çev: Zeynep Koray-Beyza Polat, Galeri Artist.

Roger, Gaurady, *Picasso Saint- John Perse Kafka*, Çev. Mehmet H. Doğan.

Sel, Ayşe Su, "Maksi Mini Tadında Sabri Berkel'ler",
[[http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20Berkel&isAdv=fal](http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=sabri%20Berkel&isAdv=false)
se, (Erişim Tarihi: 1.01.2015)]

Tansuğ, Sezer *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, Birinci basım, İstanbul, 1986.
Tarihi, C.2, Tıglat Yayınları, İstanbul 1981.

Üzeyir Lokman Çaycı, "Prof. Sabri Fettah Berkel", ,
[http://www.mirhaber.com/artikel.php?artikel_id=1789, (31.12.2014)]

DERYA TATARİ

1988 yılında İstanbul'da doğdu. 50 Yıl Tahran Lisesi'nden 2005 yılında mezun oldu. 2007 yılında Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümüne burslu kabul edildi. 2011 yılında Onur öğrencisi olarak mezun oldu. Sonrasında da Işık Üniversitesinde Sanat Kuramı ve Eleştiri Yüksek Lisans Programında eğitimine devam etti. 2012 yılında Özel Efdal Ana ve İlkokulunda resim ve sanat öğretmeni olarak ders verdi. 2015 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon eğitimi almaktadır. Şu an kendi atölyesinde ders vermektedir.

Kişisel Sergiler

2013 Şubat , "Düşüncelerimden İzler", Derinlikler Sanat Merkezi- İstanbul

Karma Sergiler

- 2015** Nisan, "Hikayeler", Beylerbeyi sarayı, Tünel Sanat Galerisi, İstanbul.
2015 Nisan, "Home Garden İç Mimari Bahçe Fuarı", Lütfi Kırdar Rumeli Salonu, İstanbul.
2014 Aralık, "Açıklı Koyulu Gölge", Akadlar Kültür Merkezi- İstanbul.
2014 Şubat, "Estetik Açından Portre", Derinlikler Sanat Merkezi- İstanbul.
2014 Haziran, "Çizgi ve Rengin Dinamizmi", Nişart- İstanbul.
2014 Mart, "Yolu Işık Güzel Sanatlardan Geçen Kadın Sanatçılar Sergisi", Işık Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi- İstanbul.
2014 Mayıs, "Karma Şık", Cadde Bostan Kültür Merkezi- İstanbul.
2013 Mart , "Kadın_İm" Taksim Demirören – İstanbul.
2012 Eylül "Sonbahar Karma Sergisi", Bahariye Sanat Galerisi,- İstanbul.
2012 Ekim "Renklerle Dans Tango 3", Taksim Demirören- İstanbul.
2012 Aralık "O Kadın", Taksim Demirören- İstanbul.